

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Suat ÖZ

**EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NE GÖRE
ANADOLU'DA YER ADLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yard. Doç. Dr. Ahmet KARADOĞAN**

Kırıkkale, 2007

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’ne Göre Anadolu’da Yer Adları” adlı çalışmamı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın hazırladığımı ve yararlandığım eserlerin tamamının bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunları iç ve dip notlarda atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir, bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

31 / 08 / 2007

Suat ÖZ

ÖZET

Bu çalışma, Türk ad biliminin en önemli kaynaklarından biri olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde geçen yer adlarını yapı, anlam ve köken bakımından inceleme çalışmasıdır. Çalışmanın daha verimli olması için sadece Türkçe olduğu düşünülen yer adları seçilmiş ve bunlar temel tipleri belirlenerek tasnif edilmiştir. Her bir adın, öncelikle yapı tahlili gösterilmiş, sonra kökeni üzerinde durularak Türkiye Türkçesi'ndeki anlamı verilmiştir. Açıklamaların sonunda, orijinal metinde adın geçtiği cümlelere yer verilmiştir.

Eserde tespit edilen Türklere ait yer adlarının kökeni olarak Türkçe, Rumca, Arapça, Farsça ve kaynağını tespit edemediğimiz diğer dillere ait oldukları görülmüştür. Anadolu'nun eski sahiplerinden kalma adlar, şüphesiz Rumca ve kaynağına gidemediğimiz eski dillere aittir. Ancak Anadolu'da Arap ve Fars yerleşiminin olmadığı düşünülürse Rumca dışındaki adların tamamının Türkler tarafından verilmiş olduğu öngörülmelidir.

Dillere göre tasnif edilen 800 yer adının; % 58'i Türkçe, % 5'i Arapça-Farsça, % 37'si Rumca ve kökeni tespit edilemeyen diğer dillere ait oldukları sonucuna varıldı. Buna bağlı olarak, Anadolu'daki yerleşimin büyük bir kısmının Türkler tarafından kurulduğu ve eski kültürlerin, bütünü bir parçası olarak algılandığı düşünülebilir.

ABSTRACT

This study is a research study of the place names mentioned in *The Seyahatname of Evliya Çelebi*, one of the most important sources of Turkish onomastics, in terms of structure, etymon and meaning. Place names thought to be Turkish are chosen in order for the study to be productive and these are classified by determining their main types. Firstly, the structure analysis of each name is indicated and then, by dwelling on the etymon, its meaning in Modern Turkish is given. The sentences in which the name is mentioned in the original text are stated at the end of the explanations.

It is determined that the place names, found out to be related to Turks, belong to Turkish, Modern Greek, Arabic, Persian and other languages. The names remained from the former owners of Anatolia belong to Modern Greek and other languages. But if it is thought that there was no Arabic or Persian settlement in Anatolia; it should be suggested that all the names, except for Modern Greek, were given by the Turks.

As a result, it is assumed that 58 % of the 800 place names classified according to the languages is Turkish, 5 % is Arabic-Persian, 37 % is Modern Greek and other languages. In this case, it can be thought that most of the settlement in Anatolia was established by the Turks and the former cultures were perceived as a part of the whole

ÖNSÖZ

Tarih boyunca birbirinden farklı kültürlere ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyası, Selçuklular döneminden itibaren Türk fetih hareketinin önemli bir durak noktası halini almıştır. Türk fetih politikası tüm ayrıntılarıyla incelendiğinde, Anadolu'nun sadece toprak olarak ele geçirilmesi değil, bütünüyle bir Türk Yurduna dönüştürülmesi anlayışının hakim olduğu görülecektir.

Bu noktada, Anadolu'nun Türkleştirilmesi sürecinin bir parçası olarak, yerleşilen bu coğrafyanın tüm niteliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bilimsel çalışmalara hararetle ihtiyaç duyulmaktadır. Yer adlarıyla ilgili çalışmalar bu bakımdan Anadolu'daki Türk yaşamının ayrıntılarını izah etmede şüphesiz ilk sırada yer almaktadır.

Biz bu çalışmamızda XVII. yüzyıla ait önemli bir kültür hazinesi olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde geçen Türkçe yer adları üzerine bir dil incelemesi yapmaya çalıştık. Çalışmamızda kaynak eser olarak, Yapı Kredi Yayınlarından çıkan, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü 304, 305, 306, 307, 308 ve Revan Köşkü 1457 numaralı yazmaları esas alınarak hazırlanan transkripsiyonlu metnini kullandık. Bu diziyi bilim alemine kazandıranlar; Orhan Şaik Gökyay, Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Zekeriya Kurşun, Robert Dankoff 'tur.

Eser basit çeviri yazı tercih edilerek hazırlandığı için çeviri yazı işaretlerini kaynak eserdekiyle sınırlı tuttuk. Kaynak eserin, on ciltlik hacimli bir eser oluşu, çalışmamızın sınırlı tutulması gereğini beraberinde getirdi. Bu yüzden taranan yer adlarını, bugünkü Türkiye'nin siyasi sınırlarıyla ve sadece Türkçe olanları almak suretiyle değerlendirdik. Kaynak eserin onuncu cildi henüz yayımlanmadığı için çalışmaya dahil etmedik.

Çalışma sistemi oluşturulurken, 9 cildin tamamı baştan sona taranmış, taramalar Tuncer Baykara'nın Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. adlı eserinin ekler kısmında yer alan, XVI. yüzyılda Anadolu Sancakları ve Alt Teşkilatı (Tahrir Defterlerine göre) tablosuyla mukayeseli olarak sadece Türkçe olan yer adları

fişlenmiş ve kaydedilmiştir. Daha sonra, ele geçen malzemenin anlam ve şekil özelliklerine göre bir tasnif yapılmış ve o tasnife göre yer adları sıralanmıştır.

Tezin ana kısmını oluşturan bölümde madde başı olarak aldığımız her bir yer adı yapı ve anlamsal açıdan incelenmiş ve inceleme sonunda ilgili yer adı örnek cümle verilerek kaynak metne gönderme yapılmıştır. Kaynak metinde çok uzun cümlelerden oluşan örnekler, bağlama edatlarından veya *-İp* zarf fiil ekleriyle bağlanmış kısımlarından bölünmüştür. Bölünen veya alınmayan kısımlar örnekte (...) şeklinde gösterilmiştir.

Bu çalışma bir etimoloji çalışması olmadığı için sadece yabancı kelimelerin kökenlerinden kısaca bahsedilmiş ve Türkçe olan kelimelerin bazılarında etimolojiye yer verilmiştir.

Her ne kadar titiz davranılmaya çalışılsa da tarama sırasında gözden kaçırılan yer adları, yapı – anlam incelemelerinde ve seçilen kelimelerin Türkçe olup olmadıkları noktasında hatalar veya eksiklikler olabilir.

Sonuç bölümünde Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre Anadolu coğrafyasına ait yer adlarının tümü ile ilgili istatistiksel bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu esnada yer adları köken olarak mensup oldukları dillere göre gruplandırılmış ve bütün içerisindeki oranları tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe yer adlarının tamamında kelime sıklığı uygulanmış; en çok kullanılan kelimeler ve ekler için bir tablo oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, konunun tespiti açısından verdiği fikirlerle destek olan Yahya Kemal TAŞTAN'a; eleştirileriyle ufkumu açan değerli hocam Doç.Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ'a; çalışmanın başından sonuna desteğini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç.Dr. Ahmet KARADOĞAN'a ve her an yanımda olduğunu bildiğim eşime şükranlarımı sunuyorum.

Suat ÖZ
KIRIKKALE - 2007

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
	<u>NO</u>
KİŞİSELKABUL	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
1. Evliya Çelebi Seyahatnamesi ve XVII. Yüzyılda İdari Yapı	1
1. 1. Evliya Çelebi'nin Hayatı.....	1
1. 2. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Genel Tanıtımı ve Nüshaları.....	2
1. 3. Evliya Çelebi Seyahatnamesi ile İlgili Yayınlar.....	5
1. 4. XVII. Yüzyılda Yönetim Birimi Adları.....	6
2. Özel Ad Bilgisi	7
2. 1. Özel Adların Kapsamı.....	8
2. 2. Kişi Adları.....	9
2. 2. 1. Kişilere Ad Vermede Tercihler.....	10
2. 3. Yer Adları.....	12
2. 3. 1. Yer Adları Vermede Tercihler.....	14
2. 3. 1. 1. Yerleşim Yerinin veya Çevresinin Özelliklerini Belirten Adlar.....	14
2. 3. 1. 2. Yerleşim Yerlerine Kişilerle İlgili Ad Verme.....	15
2. 3. 2. Coğrafya Adları.....	15
2. 3. 3. Yer Adları Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	15
1. YER ADLARI	17
1. 1. Renk Adlarıyla Kurulanlar	17
1. 1. 1. Renk Adı	17
1. 1. 2. Renk Adı + Ad	18
1. 1. 2. 1. Sıfat Tamlaması	18
1. 1. 2. 2. İsim Tamlaması.	40

1. 2. Hayvan Adlarıyla Kurulanlar	40
1. 2. 1. Hayvan Adı	40
1. 2. 2. Hayvan Adı + Ad	41
1. 2. 2. 1. Sıfat Tamlaması	41
1. 2. 2. 2. İsim Tamlaması	41
1. 3. Kale, Hisar, Saray gibi Adlarla Kurulanlar	45
1. 3. 1. Ad + Kale / Hisar / Saray	45
1. 3. 1. 1. Sıfat Tamlaması	45
1. 3. 1. 2. İsim Tamlaması	49
1. 3. 2. Kale / Hisar / Saray + Ad	52
1. 3. 2. 1. Sıfat Tamlaması	52
1. 3. 2. 2. İsim Tamlaması	52
1. 4. Köy Kelimesiyle Kurulanlar	53
1. 4. 1. Ad + Köy	53
1. 4. 1. 1. Sıfat Tamlaması	53
1. 4. 1. 2. İsim Tamlaması	54
1. 5. Unvan Adlarıyla Kurulanlar	58
1. 5. 1. Ad + Unvan (Unvan grubu biçimindekiler)	58
1. 5. 2. Unvan + Ad	64
1. 6. Diğerleri	64
1. 6. 1. Ad	64
1. 6. 2. Ad + Yapım Eki	72
1. 6. 2. 1. Ad + <i>-lı / -li / -lu / -lü</i>	72
1. 6. 2. 2. Ad + <i>-cı / -ci / -cu / -cü; -çı / -çi / -çu / -çü</i>	84
1. 6. 2. 3. Ad + <i>-ca / -ce / -ça / -çe</i>	86
1. 6. 2. 4. Ad + <i>-cık / -cik / -cuk / -cük; -çak / -çek; -çık / -çik / -çuk / -çük</i>	91
1. 6. 2. 5. Ad + <i>-dır / -dir</i>	96
1. 6. 2. 6. Ad + Diğer Eklerle Kurulanlar	97
1. 6. 3. Ad + Ad	104
1. 6. 3. 1. Sıfat Tamlaması	104
1. 6. 3. 2. İsim Tamlaması	129
1. 6. 3. 3. Sıfat Fiiller	150
1. 6. 4. Ad + Ad + Ad	152
1. 6. 4. 1. Sıfat Tamlaması	152
1. 6. 4. 2. İsim Tamlaması	152

2. COĞRAFYA ADLARI	154
2. 1. Dağ Adları.....	154
2. 1. 1. Ad.....	154
2. 1. 2. Ad + Ad.....	161
2. 1. 2. 1. Sıfat Tamlaması.....	161
2. 1. 2. 2. İsim Tamlaması.....	164
2. 2. Akarsu, Göl, Deniz, Dere Adları.....	165
2. 2. 1. Ad.....	165
2. 2. 2. Ad + Ad.....	173
2. 2. 2. 1. Sıfat Tamlaması.....	173
2. 2. 2. 2. İsim Tamlaması.....	181
2. 3. Ova, Yazı, Yayla, Kışla Adları.....	182
2. 3. 1. Ad.....	182
2. 3. 2. Ad + Ad.....	184
2. 3. 2. 1. Sıfat Tamlaması.....	184
2. 3. 2. 2. İsim Tamlaması.....	186
 SONUÇ	 187
 KAYNAKLAR	 191
 YER ADLARI DİZİNİ	 199
 ÖZGEÇMİŞ	 207

TABLOLAR LİSTESİ

<u>TABLO NO</u>		<u>SAYFA NO</u>
1	Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Geçen Yer Adlarının Kelime Sıklığı	189
2	Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Geçen Tüm Yer Adları dizini	190

KISALTMALAR

Eser Kısaltmaları

DKK : Dede Korkut Kitabı

DLT : Divanü Lugati't-Türk

ETG : Eski Türkçenin Grameri

OA : Orhun Abideleri

OTG: Orhun Türkçesi Grameri

OY : Orhun Yazıtları

TS : Türkçe Sözlük

Dillerle İlgili Kısaltmalar

Ar. : Arapça

Erm : Ermenice

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

İt. : İtalyanca

Lat. : Latince

Rum.: Rumca

Yun. : Yunanca

GİRİŞ

1. EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ VE XVII.YÜZYILDA İDARİ YAPI ¹

1. 1. Evliya Çelebi'nin hayatı:

Türk seyahat edebiyatının tarihî seyrine bakıldığında, XVI. yüzyılda Babür Şah'ın Babürname'si ve Seydi Ali Reis'in Mir'atü'l-Memâlik'inden sonra birçok eserin varlığı dikkat çekicidir.

XVII. yüzyıla gelindiğinde, Türkçenin dil, tarih, coğrafya, kültür, sanat ve edebiyat açısından eşsiz bir örneğiyle karşılaşılmaktadır. Döneminin tanınmış seyyahı Evliya Çelebi'nin kaleme aldığı bu eser, Evliya Çelebi Seyahatnamesi olarak şöhret kazanmıştır.

Hayatı hakkındaki bilgilerin sınırlı olduğu bilinen Evliya Çelebi, 1611'de İstanbul Unkapanı'nda doğmuştur. Aslen Kütahyalı olduğu tahmin edilen Evliya Çelebi'nin Babası, Saray-ı Âmire kuyumcubaşısı Derviş Mehmet Zillî Efendi'dir. Annesi, Abaza cariyelerinden biridir. Saraya getirilen bu kadın, Derviş Mehmet Ağa ile evlendirilmiştir. Evliya Çelebi, ana tarafından Melek Ahmet Paşa, Defterdarzade Mehmet ve İbşir Mustafa Paşalarla akrabadır. Ancak Melek Ahmet Paşa, diğerlerine göre çok daha yakın olup, annesinin yeğeni veya teyzezadesidir.

İyi bir öğrenim gördüğü anlaşılan Evliya Çelebi, bir süreliğine Unkapanı Filyokuşu'nda Hâmid Efendi medresesi'nde okumuş, Sâdîzâde Dârü'l-Kurrâ'sında hıfzeta başlanmış ve babasından; hüsnü hat, hakkaklık vb. sanatları öğrenmiştir. IV. Murad zamanında saraya alınarak burada musîkî, hat, ilm-i nahiv, tecvit dersleri almıştır. Evliya Çelebi daha küçük yaşlarda babası Derviş Mehmed Efendi'nin anlattığı hikayelerden mülhem olunmak üzere seyahat etmeye heves duymuştur.

Ünlü gezgin, seyahatlerinin sebebini 1630 yılında gördüğü bir rüya ile ilişkilendirmiştir. Buna göre; Evliya Çelebi bir gece, rüyasında Hz. Muhammed'i

---

¹ Bu bölümün hazırlanmasında genel olarak Baysun 1979 ve Banarlı 1998'den yararlanılmıştır.

görmüş ve onu görmüş olmanın verdiği heyecanla “Şefaata ya Resulullah” yerine “seyahat ya Resulullah” demiş. Fakat Hz. Muhammed onu hem şefaata hem de seyahatle tebşir etmiştir. Daha sonra Evliya Çelebi gördüğü rüyayı Kasımpaşa Mevlevi Şeyhi Abdullah Dede’ye tabir ettirmiş ve onun da tavsiyesine uyarak yaklaşık elli yıl sürecek meşhur gezisine başlamıştır.

Hayatının büyük bir kısmını Osmanlı coğrafyasını gezmeye adan Evliya Çelebi, gezip gördüklerini daha sonradan kaleme almış ve on ciltlik meşhur eseri olan Seyahatname’yi kültür tarihimize kazandırmıştır. Evliya Çelebi, birbirinden farklı zamanlarda, farklı güzergahları takip ederek İstanbul, Bursa, Mudanya, İzmit, İzmit, Trabzon, Üsküdar, Van, Ankara, Gelibolu, Tokat, Amasya, Sivas gibi Anadolu coğrafyasının neredeyse tamamını; Belgrat, Eflak, Boğdan, Lehistan, Üsküp, Macaristan, Bulgaristan, Hollanda, Rusya, Sibiryaya, Almanya, Bosna Hersek, Kosova, Selanik, Girit, Habeşistan, Trablus, Yemen, Fas, Tunus, Cezayir, Sudan, Mekke, Medine, Kırım ve Kafkasya gibi Avrupa ve Asya kıtalarının büyük bir kısmını gezmiş ve bu yerlerle ilgili düşüncelerini, gördüklerini, âdetlerini, yemeklerini, dillerini tüm ayrıntılarıyla kaydetmiştir.

Usta yazarın hayatının son dönemleri hakkında ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. II. Viyana Kuşatması sırasında Mısır’da bulunduğu ve eserinin onuncu cildini burada yazdığı tahmin edilmektedir. Eserinin sonlarında yer alan boş sayfalar ve yerleri boş bırakılmış adlar, Evliya’nın seyahatlerini tamamlamadığını düşündürmektedir. Bu bilgiler ışığında takriben 1682 yılında İstanbul veya Mısır’da vefat ettiği sanılmaktadır.

1. 2. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin Genel Tanıtımı ve Nüshaları ²

Türk kültür tarihinin çok kıymetli bir ürünü olarak değerlendirilen Evliya Çelebi Seyahatnamesi; dil, tarih, coğrafya, folklor, sanat, edebiyat, etnografya, sosyoloji gibi alanlarda yapılacak bilimsel araştırmalara kaynaklık eden on ciltlik hacimli bir eserdir. Her bir ciltte, Evliya Çelebi’nin farklı seyahat yollarını takiben gezip dolaştığı yerler ve bu yerlerle ilgili her şey, tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

---

² Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin nüshalarıyla ilgili bilgiler Dağlı – Dankoff-Kahraman 2005’ten alınmıştır. Ayrıca Ortaylı 2005’ten de faydalanılmıştır.

Eser, Osmanlı Coğrafyasının neredeyse tamamına yakını gezilerek oluşturulmuştur. Seyahatname’de XVII. yüzyılın yaşayışıyla ilgili tüm ayrıntılar, gezilip görülen yerlerin genel özellikleri, fiziki özellikleri, mimari ve kültürel özellikleri, resmî kayıtlardan tescil edilerek (sicil ve evkaf kayıtları, tahrir defterleri, menâkıbnâmeler, kanunnâmeler) işlenmektedir. Evliya ayrıca bulunduğu coğrafyada konuşulan dille ilgili filolojik bilgiler de vermektedir. Yer yer lehçe ve ağız özellikleri ile fonetik hususiyetlere değinmiştir. Bahsedilen bir yer adının eski ve yeni dildeki söylenişi, adın tarihsel gelişimi ve başka dillerdeki telaffuzları gibi ayrıntıları bazen şehir efsanesine dönüştürerek abartılı bir üslupla dile getirmektedir.

Konuyla ilgili olarak İ. Ortaylı, Evliya Çelebi’nin, keskin zekası sayesinde ilginç durumları ve tezatları gözlemleyerek kaleme aldığını belirtmektedir. Ayrıca başka dillerle ilgili olarak da çok sağlam bilgiler verdiğini, hatta bugün unutulmuş bazı Kafkas dillerinin izlerinin onun eserinde yaşadığını vurgulamaktadır (Ortaylı 2005, 88-89).

Evliya Çelebi’nin seyahat güzergahının merkezi İstanbul’dur. Yani Evliya Çelebi’nin çıkış noktası devletin de başşehri olan İstanbul’dur. Elbette ki tarihçiler tarafından bu büyük gezginin seyahat yolları üzerine çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Ancak bu konuda taranan kaynaklar da gösteriyor ki böylesine önemli bir eser ve onun müellifi hakkında yapılan araştırma ve yayınlar yetersizdir. Zaten böylesine değerli bir eserin, gün ışığına çıkarılmasındaki gecikme de bu husustaki eksikliği açıkça ortaya koymaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde anlatılan yerlerle ilgili olarak ciltlere göre bir tasnif oluşturulabilir. Buna göre gezilip görülen yerlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

I. Ciltte: İstanbul ve çevresindeki yerler

II. Ciltte: Bursa, İznik, Trabzon, Afyon, Kastamonu

III. Ciltte: İstanbul, Bursa, Konya, Karapınar, Elbistan, Koçhisar, Çemişkezek, Artova, Babaeskisi, Edirne, Bulgaristan vd.

IV. Ciltte: Sapanca, Kızıltepe, Batman, Başhan, Demirci, Ağrı Dağı, Sübhan Dağı vd.

V. Ciltte: Zara, Ovacık, Zile, Turhal, Tavşanlı, Erdek, Bolayır, Karesi, Şarköyü, Belgrad, Lehistan, Boğdan, Üsküp vd.

VI. Ciltte: Halkalı, Kınıklı, Bilecik, Tavşanlı, Demirci, Macaristan, Almanya vd.

VII. Ciltte: Rusya, Kırım, Bağçesaray.

VIII. Ciltte: Girit, Selanik ve Balkanlardaki diğer yerler

IX. Ciltte: Kınıklı, Afyon, Aydın, Denizli, Ulubor, Kuşadası, Turgutlu, Sivrihisar, Söke, Çeşme, Gölcük, Teke, Kemer, Bozöyük, Beyşehir, Ahlat, Elmalı, Mekke, Medine ve Ege Adaları

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin, İstanbul, Londra ve Viyana'da çeşitli nüshaları bulunmaktadır. İstanbul'da bulunan nüshalar; Fatih (Millet) Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü ve Revan Köşkü kütüphanelerinde bulunmaktadır. Nüshalar, bilim çevresinde Pertev Paşa, Bağdat Köşkü (Yıldız nüshası), Beşir Ağa gibi adlarla anılmaktadır. Bunlardan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki iki yazmadan biri olan 5939 numaralı yazma koyu kırmızı meşin ciltli, şemseli ve mıkipleli olup normal boyutlardadır. Ortalama 41 satır ve 399 varaktır. Aynı üniversite kütüphanesindeki ikinci yazma 2371 numaralı yazmadır. Meşin ciltli, şemseli ve kahverengidir. Ortalama 41 satır ve 330 varaktan oluşmaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Beşir Ağa nüshası, 452 numaralı yazma olup 48 satır ve 158 varaktır. Tezhipli, meşin ciltlidir.

Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa nüshası, 462 numarada kayıtlı olup, 48 satır ve 158 varaktır. 1742 yılında Hafız Ahmed tarafından istinsah edildiği bilinmektedir.

Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü nüshası ise 306 numaralı yazma olup mıkipleli, kahverengi deri ciltlidir. 29 satır ve 387 varaktan oluşmaktadır.

1. 3. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'yle İlgili Yayınlar:

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ni ilk defa bulan ve bilim dünyasına tanıtan Avusturyalı meşhur tarihçi J.V. Hammer olmuştur. Ondan sonraki ilk yayın F. Taeschner'in 'Osmanlılarda Coğrafya' (1923) adlı makalesidir. Şimdilerde Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi üzerinde yapılan çalışmaların sayısında bir artış olduğu söylenebilir. Ancak C. Dilçin'in belirttiğine göre söz konusu eser üzerinde yapılan çalışmalar, değişik amaçlı olup bütünlük arz etmemektedir (Dilçin 2002).

Yapı Kredi Yayınları tarafından, Orhan Şaik Gökyay, Robert Dankoff, Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Zekeriya Kurşun gibi bilim adamlarının katkılarıyla Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin ilk dokuz cildinin transkripsiyonlu tıpkıbasımı yayımlanmıştır. İlk sekiz cildi Topkapı Bağdat Köşkü yazmaları esas alınarak hazırlanan dizinin son cildi ise Pertev Paşa, Beşir Ağa ve Bağdat Köşkü nüshalarının mukayeseli olarak yayımlanmıştır.

8-9 Kasım 2001 tarihinde Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından Evliya Çelebi Sempozyumu düzenlenmiştir. Burada sunulan bildirilerle Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin bilimsel kıymeti bir kez daha vurgulanmıştır. (Dilçin, 2002)

Evliya Çelebi Seyahatnamesi üzerinde kitabi yayınlar, yeni bilimsel araştırmalar açısından oldukça önemlidir. Robert Dankoff'un hazırladığı ve Semih Tezcan'ın çevirdiği "Evliya Çelebi Okuma Sözlüğü" bu konuda bir baş yapıttır. (İstanbul, 2004). Ali Berat Alptekin'in Akçağ Yayınları'ndan çıkan "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler"; H.N. Atsız'ın "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler I." ve "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler II." adlı yayınları araştırmacılara ışık tutmaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi üzerinde bugüne kadar birçok yüksek lisans ve doktora çalışması yapılmıştır. Kaynaklarda yer alacağı için yararlanılan bu eserlerin birkaçından kısaca söz edilebilir. Evliya Çelebi üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınan Yücel Dağlı'nın hazırladığı yüksek lisans tezi oldukça önemlidir. "*Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 1. cildindeki yer ve şahıs isimleri indeksi*" (Dağlı, 1994). Başka bir çalışma Musa Duman'ın TDK tarafından yayımlanmış doktora tezi "*Evliya*

Çelebi Seyahatnamesi'ne göre 17. yüzyılda ses değişimleri" dir (Duman, 1993). Ayrıca Hayati Develi'nin "*Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde ses benzeşmeleri ve uyumlar*" adlı doktora çalışması da yine TDK tarafından yayımlanmıştır.

Evliya Çelebi'nin gezdiği Bitlis, İstanbul, Diyarbakır gibi yerleri müstakil olarak işleyen yayınlar da yeni araştırmaların yanı sıra, "*Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Halk etimolojisi*" (Kemik 2003); "*Evliya Çelebi'nin Bursa Seyahati*" (Gökçekuyu 1999), "*Evliya Çelebi'de Folklorik Unsurlar*" (Şentürk 1999) gibi ilk bakışta dikkat çeken tezlerin, Evliya Çelebi Seyahatnamesi üzerine yapılacak çalışmalara sağlam bir temel hazırlayarak katkıda buldukları açıktır.

1. 4. XVII. Yüzyıl'da Yönetim Birimi Adları ³

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin XVII. yüzyıla ait bir kültür hazinesi olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu çalışmayla Evliya Çelebi Seyahatnamesi örneği üzerinde Anadolu'daki yer adları incelenmektedir. Ancak bu çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için XVII. yüzyılın idari yapısı ve yönetim birimlerinin iyi bilinmesi gerekir. Bu yüzden kısaca da olsa yönetim birim adları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

1. *El / il* : El, yöre, memleket, diyar anlamında Türkçe bir kelimedir. Şehir dışındaki alanı, orada oturan halkı ifade etmektedir. Ör: Aydın-eli, Menteşe-eli, Teke-eli vd.

2. *Beğlerbeğlik*: Aslen Anadolu Selçukluları'na ait bir birim adı olan beğlerbeğlik Osmanlılarda XIV. yüzyıl ortalarında oluşturulmuştur. Daha sonraları yerini vilayet ve eyalete bırakmıştır.

3. *Eyalet*: Kelime olarak 'iyala' yani hükmetmek, yönetmek anlamına gelmektedir. XVII. yüzyılda vilayet ile eyalet terimi aynı birimi karşılamaktadır.

---

³ XVII. yüzyılda Yönetim Birimi Adları bölümündeki bilgiler Baykara 2000'den alınmıştır.

4. *Vilayet*: Kelime anlamı “bir şey üzerinde hakimiyet” demektir. “Hükümdâr iktidarı veya hükümdâr tarafından teslim edilen iktidar, bir vâli'nin vazifesi” anlamında kullanılmaktadır.

5. *Sancak* = *Liva*: Askeri bir anlamı olup, askerleri aynı bayrak altında giden mıntika anlamına gelmektedir. Büyüklükleri günümüzdeki vilayetlere benzer.

6. *Kaza*: Sancağın bir alt birimidir.

7. *Nahiye*: Yöre, çevre, memleket anlamında bir kelime olup, XVII. yüzyılda kazanın bir alt birimidir.

8. *Divan*: Coğrafi imkanların uygun bulunduğu küçük iskan yerlerinden teşekkül eden bir vergi bütünlüğüdür. Günümüzde de kullanılan bir terimdir. İçerisinde birçok küçük yerleşmeler bulunduğu için genellikle sayıyla birbirlerinden ayrılırlar. Ör: Birdivan, Üçdivan vd.

2. ÖZEL AD BİLGİSİ ⁴

İnsanlar yaratılışları gereği, üyesi oldukları toplumu ve o toplumu oluşturan her türlü varlığı tanıma ve adlandırma ihtiyacı hissetmişlerdir. Dilbilimin bir kolu olarak işlenen ad bilimi, varlık dünyasını daha sistemli bir şekilde tanıma ve ayırt edebilme açısından oldukça önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilbilimcilere göre ad bilimi, canlıların, nesnelere ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bilimin adıdır (Sakaoğlu 2001, 9)

Ad bilimi kapsam olarak incelendiğinde varlığın niteliği ile ad arasındaki ilişki yönünden iki başlık altında değerlendirildiği görülür. Elbette yer yüzünde her

---

⁴ Bu bölümdeki bilgiler genel olarak Aksan 2000'e dayanmaktadır. Ayrıca Karaağaç 2001, Sakaoğlu 2001 ve Baykara 2000'den de yararlanılmıştır.

varlığın niteliği aynı değildir. Adlar gösterdikleri varlığın niteliğine göre özel veya tür adı olmak üzere iki türde incelenirler.

Konunun uzmanlarından ve bilimsel çalışmalarını dil bilim üzerine odaklamış olan Doğan Aksan, *onomastique*, *onomastics*, *Namenkunde*, *onomasiologie*, *onomasiology* ve *Bezeichnungslehre* adlarıyla bahsettiği ad bilim çalışmalarını kendi ifadeleriyle şu iki grupta toplamaktadır:

1. Anlambilimle yakınlığı olan, ancak yöntem bakımından ondan ayrılan ve sözcük-kavram ilişkisine önem veren bilim dalı. Bu daldaki çalışmalarda herhangi bir kavramdan (örneğin güzellik, balık, zaman) hareket edilerek bu kavramın herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğu ve anlatımda hangi etkenlerin rol oynadığı incelenir. Bu alana geniş adbilim adını verebiliriz. Çünkü ele alınan sözcükler genellikle dilbilgisinde ad (substantivum) sayılan öğelerdir ve bu bilimin bu türü doğrudan doğruya adlara yönelir.

2. Genellikle her dilde özel ad sayılan öğeler üzerinde duran ve özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden ve çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilimdir. Yer adları üzerinde duran dalı (yeradibilim, toponymie ya da toponomastique) olduğu gibi, kişi adları, coğrafya adları üzerinde çalışan dalları da vardır. Örnek olarak nehir, ırmak, göl gibi su adları üzerinde duran hydronymie, dağ adlarını inceleyen oronymie⁵ dallarını gösterebiliriz. Bu alanın çeşitli sorunları lehçebilim ile geçişme halindedir (Aksan 2000, 32).

Görüldüğü gibi D. Aksan, dilbilimin bir dalı olarak gösterdiği ad bilimi, varlığın niteliği bakımından birinci grubu geniş ad bilim, ikinci grubu ise özel ad bilim şeklinde düşünmektedir.

2. 1. Özel Adların kapsamı

Özel adlar, ad bilimin bir alt dalı olarak değerlendirilmektedir. Batı dillerindeki söylenişle Fr. *onomastique*, İng. *onomastics*, Alm. *Namenkunde* olarak adlandırılan ad bilimi kendi içerisinde adların konusu ve niteliğine göre *Genel adlar* ve *Özel adlar* olmak üzere sınıflandırılabilir (Karaağaç 2002, 50).

---

⁵ Burada bahsi geçen oronymie terimi Aksan 2000’de horonymie biçiminde geçmektedir.

Genel adların niteliği ile özel adların niteliği arasında bazı ayrımlar vardır. Genel adlar, varlık ile o varlığın dildeki sembolü olarak kullanılan ve benzerlerine rastlanan sözlüksel adlardır. Oysa özel adların kapsamı tamamen farklıdır. Özel adlar dilin yapısına uygun olan bir adın tek bir varlığa verilmesi şeklinde oluşan adlardır.

Herhangi bir dilde, varlık – söz ilişkisine bakılarak adların özel ya da genel oluşları hakkında daha somut veriler elde edilebilir. Bir adın özel veya genel ad oluşu, adın kendi yapısından değil, ifade ettiği varlığın niteliğiyle ya da sayısıyla ölçülebilir.

Bilim çevrelerinde özel adların anlamı meselesi, yıllardır tartışılmaktadır. Bu konuda, özel adları anlamlı bulanlar olduğu gibi anlamsız olduklarını düşünenler de vardır. G. Karaağaç'ın, M. Ergin'den alıntı yaparak verdiği bilgilere göre özel adlar, eşi benzeri olmayan varlıkları belirtmek için kullanılmaktadır. Karşıladıkları varlıklarla aralarında varlık-dil ilişkisi bulunmamaktadır. Bu bakımdan özel adlar etiket isimler olarak değerlendirilmektedir. Ona göre özel adlar kelime olarak anlamsızdırlar.

Özel adlar da kendi içlerinde ifade ettikleri varlığın niteliğine göre farklı kollara ayrılmaktadır. Bunlar:

1. Kişi adları bilimi (Antroponymie-anthroponymy, Antroponomie.)
2. Yer adları bilimi (Toponymie- toponymy- Toponymie.)
3. Dağ adları bilimi (Oronymie – oronymy – Oronymie)
4. Göl, nehir, ırmak vb. su adlarıyla uğraşan su adları bilimi (hydronymie – hidromymy – Hydronymie).

Özel adların anlamlarının dışında dilbilimcilerin genelde hemfikir oldukları konulardan biri özel adların özellikleridir. Karaağaç, özel adların özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Özel adlar genel ad kaynaklıdır.
2. Özel adlar, genel adlardan daha çok değişikliğe uğrarlar.
3. Özel adların başka dillerde anlam karşılıkları yoktur, ikinci bir dile çevrilemezler.
4. Özel adların çoklukları yoktur.
5. Özel adlarda anlam olayları görülmez.

6. Özel ad – varlık ilişkisi nedenlidir.
7. Özel adlar genelleşebilir (Karaağaç 2002)

2. 2. Kişi Adları

Özel ad biliminin bir alt dalı olan kişi adları bilimi, varlıkların en önemlisi olan insanlara verilen adları incelemesi bakımından diğer alanlardan daha üstün tutulmuştur. Batılı kaynaklarda antroponymy, antroponymie, antroponomy gibi terimlerle ifade edilen kişi adları bilimi özel adların yukarıda değinilen özelliklerini bütünüyle taşımanın yanı sıra toplumların tarihî süreçleri açısından da önemli bir kaynak sayılmaktadır.

Toplumlar genel bir temayül olarak kişilere ad verme açısından farklı bir hassasiyet ortaya koymuşlardır. Ad vermede mensubu olunan kültürün yanı sıra komşu sayılabilecek yabancı kültürlerin de etkisi büyüktür. Bu konuda Sakaoğlu'nun B. Atalay'dan alıntı yaparak verdiği bilgilere göre, başka dillere ait bazı kelimelerin anlamlarına bakılmaksızın tercih edildiği görülmektedir ve bu yüzden *Edhem* 'bukağı, bağ'; *Osman* 'coşkun'; Bir kıtlıkta tirit yaparak yoksullara yedirdiği için *Haşim* adı verilmiştir (Sakaoğlu 2001).

Kişilere ad verme anlayışı, özel adların diğer alanlarından yer adları ve coğrafya adlarıyla karşılaştırıldığında da bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Yer adlarının ve coğrafya adlarının verilisinde dikkat edilen noktaların başında yerin fiziki bir özelliği veya geçmişten gelen tarihi bir özelliği gelmektedir. Oysa kişi adlarında ad verilecek kişinin fiziki özellikleri günümüzde neredeyse hiç dikkate alınmamaktadır.

Sonuç olarak kişi adları özel adların diğer türlerine göre kullanım alanı farklı bir dalı olup, varlık – söz ilişkisi bakımından da bazı farklılıklar arz etmektedir.

2. 2. 1. Kişilere Ad Vermede Tercihler

Her toplumun ad verme konusunda farklı tercihleri olabilir. Bu doğrudan doğruya toplumların kültürel yapı ve inançlarıyla ilişkilidir.

Kişilere ad vermede Türkiye örneği üzerinde duracak olursak öncelikle dini adların tercih edildiğini söylemek lazım gelir. Çünkü nüfus kayıtlarına göre ülkemizde en çok tercih edilen adlar *Mehmet, Ali, Mustafa* ve *Ahmet*'tir. Bunun sebebi mensubu olunan din ve ona ait unsurların kutsal sayılmasıdır. Bu anlayış diğer toplumlar için de geçerlidir. *John, David, Johan, Chris, Christian* gibi adlar bunu örneklemektedir.

Ad vermede diğer bir tercih, mensubu olunan toplum için değerli ve önemli olan saygın kişilerin adlarını kullanmaktır. Ülkemizde bunun en güzel örnekleri tarihe damgasını vurmuş Türk büyüklerinin adlarının konulmasıdır. Bunlar arasında *Bilge, Gökürk, Atilla, Yavuz, Fatih, Cengiz, Mustafa Kemal, Yahya Kemal, Mehmet Akif* sayılabilir.

Bunlardan başka ad vermede bazı önemli yer adlarının, önemli bir gün veya gece ile bir tarihi olayın adının kullanıldığı görülür. Örnek olarak: *Menderes, Fırat, Arda, Ramazan* vd. verilebilir.

Konuyla ilgili çalışmaların da işaret ettiği gibi kişilere ad vermede benzer yaklaşımların tercih edildiği görülmüştür. Yukarıda değinilen bilgiler ışığında ad verilirken tercih edilen unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Mensubu olunan dine ait adlar
2. Toplumun önde gelen şahsiyetlerinin adları
3. Yer adları, önemli gün veya geceler ile tarihi bir olayı anımsatacak adlar
4. Destan veya masallarda geçen kişilerin adları
5. Kişilerin geçmişe veya güncel hayata ait olan bir olay, varlığın adı; doğum günüyle ilgili adlar ve çocuğun fiziki özellikleriyle ilgili adlar.

2. 3. Yer Adları

Ad bilim çalışmaları içinde, bütün dünyada en geniş yeri, yer adları bilimi (toponomastik) tutmaktadır. Alman dilcisi Adolf Bach'ın "Alman Yeradları" adlı çalışmasından da anlaşılacağı gibi, batılıların yer adları konusunda kent, kasaba, köy,

cadde, sokak gibi yerlerin adlarını titizlikle gözden geçirdikleri; bunların tarihi süreçlerini çok iyi bir şekilde irdeledikleri; adların değişim ve gelişimlerinin sistemli bir şekilde izlendiği görülmektedir. (Aksan 2000, 101).

Yer adları, özel adların bir kolu olarak dilbilim çalışmalarına dahil edilmenin öncesinde sadece tarihe ışık tutma veya tarihsel kaynak olarak değerlendirilmekteydi. Ancak daha sonra bunların sadece toplumların tarihine ışık tutmadıkları, dil açısından da önemli bir malzeme oldukları anlaşılmıştır. Buna paralel olarak yer adları üzerine yapılan çalışmaların; dil, tarih, kültür, halk bilimi, sosyoloji gibi alanlar için oldukça önemli kaynaklar olduğu gündeme gelmiştir.

Anadolu'daki güncel yer adlarına bakıldığında eski yaşamın izlerini görmek mümkündür. Bugün Anadolu'da yaşayan Bayındır, Kınıklı, Karaevli (Karaevli > Karaali > Karalı), Afşar<Avşar, Karahisar gibi yer adları XVI. yüzyılda da geçmektedir. Bu Oğuz Boylarının, Anadolu'da halen yaşamaya devam ettikleri sonucu çıkarılabilir. Ayrıca bu boyların yaşam tarzları üzerine yapılan araştırmalar da kültürel, tarihsel ipuçları verebilir. Yine Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre, bugünkü Kastamonu ve civarında, *dīvān* sözüyle biten *Birdivan*, *İkidivan*, *Üçdivan* gibi yer adları ile karşılaşmıştır. Yapılan araştırma neticesinde Anadolu Selçukluları döneminden itibaren kullanılan *divan* kelimesi, 'Coğrafi imkanların uygun olduğu küçük iskan yerlerine verilen ad' yani nahiyelerden daha küçük, köy altı denebilecek bir yerleşim birim adı olduğu anlaşılıyor (Baykara 2000, 28).

Türklerin tarihleri boyunca üç kıtaya yayılan hakimiyetleri neticesinde söz konusu yerlerde yaşayagelen yer adlarının bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Anadolu'da eski uygarlıklardan veya Bizans'tan kalma *Tirebolu (Tripolis)*, *İzmir (Smrna)*, *Bursa (Brussa)*, *Konya (İkonium)* gibi yer adları nasıl hâlâ kullanılıyorsa, bize ait olan yer adları da kullanılmaktadır. D. Aksan, konuyla ilgili olarak, Avrupa'da görülen ve "Türk Yuvası" anlamına gelen *Turkheim* yer adının anlam ve kökeni bilinmeyen öğelerin bilinen sözcükle değiştirilmesi yani yerlileştirilmesi sonucu oluştuğunu söylemektedir.

Yerlileştirme, başka dillere ait bir yer adının ses özelliklerinin yabancılığını belli etmeyecek şekilde dönüştürülmesi olarak açıklanmaktadır. Bu eğilim, pek çok

uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyasında oldukça yaygındır. *Cocussus* > *Göksun*, *Lopadion* > *Ulubat*, *Airopolis* > *Hayrabolu*, *Herakleia* > *Ereğli*, *Tekfurdağı* > *Tekirdağı* sadece birkaçıdır.

Anadolu'daki yer adlarının bir kısmı köken ve anlam açısından açıklanamamaktadır. Bu yüzden ki bazı yer adları hakkında söylentiler vardır. Bunun sebebi, açıklanamayan adlarını bir kimliğe kavuşturma çabası olarak görülmektedir. Evliya Çelebi'nin yer adlarının bir çoğunu bu şekilde açıkladığı herkesçe bilinmektedir. Mesela: *Yun. Scutari* > *Üsküdar* örneği *Eski dar* biçiminden; *Çoruh* adı *Cuy-ı ruh* biçiminden; *Yun. Trapezus* > *Trabzon* örneği *Tarabefzün* biçiminden; *Erzurum* > *Arz-ı rum* biçiminden bozulmuş gibi gösterilir.

Yer adları, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran, toplumların geçmişlerini daha sağlıklı bir şekilde araştırmalarına imkan veren, kültürün devamlılığını tesis eden ve bu yüzden üzerinde hassasiyetle çalışılması gereken mühim kaynaklardır. Bu bilgileri D. Aksan şu satırlarla desteklemektedir: “*Bilindiği gibi, bugün Türkiye Türçesinin (ortak dilin) söz varlığı 32.000 sözcük dolayındadır. Biz çeşitli ses ve biçim değişmelerini ya da özelliklerini incelerken bu söz kadrosunu temel olarak alırız. Ancak Türkiye’de 40.000 kadar köy adı bulunduğu, bunların - birbirinin aynı olan adlar bir yana bırakılırsa- yine binlerce sözcük, bileşik sözcük, tamlama oluşturduğu göze çarpar. Öte yandan semt, mahalle, otlak, kışlak, akarsu, dağ adları, hele, aşağıda büyük bir çeşitlilik gösterdiğine değineceğimiz kişi adları da bunlara eklenirse ikinci ve geniş bir sözvarlığı elde edilmiş olacaktır. İşte, adbilimin önemi burada kendini göstermektedir.*” (Aksan 2000, 105).

2. 3. 1. Yer Adları Vermede Tercihler

Yer adlarını vermedeki tercihler ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de genel anlamda tüm dünyada ortak kabullerin olduğu bir gerçektir. Hemen her ülkede bir yere ad verilirken yerleşim yerinin durumu, konumu, orada egemenlik sürmüş, bulunmuş ünlü bir kimseyle, o çevredeki yaygın mesleklerle, çevredeki bir göl, akarsu ya da bir anıtla ilişki kurulduğu görülmektedir. D. Aksan, yer adlarını

vermedeki tercihleri Ö. Başkan'ın, H. Scheinhardt'ın çalışmalarından yararlanarak, ortak başlıca eğilimleri şöyle saptamaktadır:

2. 3. 1. 1. Yerleşim Yerinin veya Çevresinin Özelliklerini Belirten Adlar Verme:

a) Yerin yapısına, konumuna ilişkin adlar verme: *Belen, Göltepe, Karakaya, Tozlu, Subaşı, Sırtköy...*

b) Yerin ve çevresinin renk özelliklerini belirten adlar verme: *Alabayır, Yeşilyurt, Karaköy, Akyayla...*

c) Yerin bir başka yere göre konumuna göre durumunu belirleyen adlar verme: *Eskişehir, Ortaören, Aşağı Yoldüzü...*

ç) Yerin ve çevresinin bitki örtüsünü, ürettiği ürünleri belirleyen adlar verme: *Fındıklı, Bademli, Kavaklı, Elmalı ...*

d) Yerin ve çevrenin hayvanlarını belirleyen adlar verme: *Alabalık, Sığırlı, Yılanlı, Tavşanlı...*

e) Çevredeki yapılara ilişkin adlar verme: *Hisarcık, Mescitli, Küçükkale, Köşkünü, Demirköprü, Alacahöyük...*

f) Çevredeki akarsularla ilgili adlar verme: *Koldere, Kolpınar, İncesu, Tatlıpınar, Muratdere...*

2. 3. 1. 2. Yerleşim Yerlerine Kişiyile, bireyle ilgili ad verme:

a) Yerleşim yerine o yerle ilgisi bulunan bir kimsenin adını ya da sanını verme: *Alifuatpaşa, Gazimehmet, Gazipaşa, Şanlıosman, Hacıbayram...*

b) Dinle ilgili adlar verme: *Sarışeyh, Şeyhbaba, Mollahasan, Sofular, Hıdırbaba, Mollaköy ...*

c) Meslekle ilgili adlar verme: *Terziler, Çanakçı, Peynirci, Yağcılar, Müftüler, Müezzinler, Eğerci...*

2. 3. 2. Coğrafya Adları

Yer adları biliminin bir kolu olarak düşünülebilecek coğrafya adları, kendi içerisinde, dağ adlarını inceleyen bilim ve göl, nehir, ırmak, akarsu gibi su adlarını inceleyen bilim olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

Anadolu coğrafyası tıpkı yer adları bilimi gibi coğrafi birimler (akarsu, dağ, ova, göl, vadi, geçit, otlak, yayla) açısından da oldukça önemli bir merkez olarak değerlendirilebilir. Yine yer adları gibi tarihi ve kültürel meselelerin aydınlatılmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Mesela, renk – yön ilişkisi kurulabilecek coğrafya adlarından biri olan *Karadeniz* adındaki *kara* kelimesi kuzey yönünü bildirmektedir. Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerde; Ukrayna, Yunan ve Rum dillerinde de Karadeniz olarak kullanılması dikkat çekicidir.

2. 3. 3. Yer Adları Üzerine Yapılan Çalışmalar⁶

Anadolu, yer adları bakımından oldukça zengin bir kaynak olmasına rağmen toponimi çalışmalarının gerek yurt içinde gerekse yurt dışında istenilen düzeyde olmadığı açıktır. Ancak XIX. yüzyıl sonlarından itibaren yer adları üzerinde birtakım çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Bunların büyük bir kısmı da yabancı araştırmacıların kroniklerde geçen yer adlarını güncelleştirmeye yönelik çalışmalarıdır.

Yer adları üzerinde çalışan bilim adamlarından; H. Kiepert, W.M. Ramsay, H.Scheinhardt, A. Bach, L. Rasonyi, L. Robert, L. Zgusta, F. Köprülü, H. Nihal, A. Naci, H. Eren, Ö. Başkan, T. Baykara, T. Gülensoy, B. Atalay, İ. Başgöz vd. sayılabilir.

---

⁶ Yer Adlarıyla ilgili olarak yukarıda verilen çalışmaların büyük bir kısmı kaynaklar arasında gösterilmiştir.

Yer adlarıyla ilgili çalışmaların tamamına ulaşılamamış olmakla birlikte büyük bir kısmı kaynaklar arasında gösterilmiştir. Konuyla ilgili bundan sonraki çalışmalarda yararlanılabileceği kanaatindeyiz.

1. YER ADLARI

1. 1. RENK ADLARIYLA KURULANLAR

1. 1. 1. Renk Adı

Alacalar:

alacalar < ala – ca – lar : isim kökü – isimden isim yapan ek – çokluk eki.

Bir boy adından gelişim göstermiş olan *alaca* adı, Türkiye Türkçesinde birden çok anlamı verilmekle birlikte burada “birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala” olarak geçmektedir. (TS, 63)

Tarihi metinlerde *alaca* kelimesinin “insanın içindeki gizli şey, münafıklık” anlamlarına yer verilse de kelimenin yer adı olması açısından “hile, düzen” anlamına gelen *al*’dan değil *ala* kelimesinden türetilerek karışık renkli anlamını verdiği açıktır. (Dilçin 1983, 6)

Menzil-i Karye-i Alacalar: Aras kenarında Bayındır ka’ası hükmünde üç yüz evli ermeni ve müselman köyüdür. (II, 115)

Karacalar:

karacalar karyesi < kara – ca – lar : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) – çokluk eki.

Karaca kelimesi sözlükte “rengi karaya yakın olan, esmer / boynuzları küçük ve çatalı bir av hayvanı, ceylan” anlamlarıyla geçmektedir. (TS, 1075). Buradaki anlamının yukarıda verilen değil, kara sözü olduğu düşünülebilir.

Kara kelimesi ilk olarak Köktürk Metinlerinde “kara, siyah / halk tabakası, avam” şeklinde kullanılmıştır (Ergin 1995, 117). Söz konusu kelime zamanla anlam genişlemesine uğrayarak rengin yanı sıra olumsuz manevi durumlar ve yön anlamlarını da yüklenmiştir (Paçacıoğlu 2006, 284)

Andan yine cânib-i garba (---) sâ’atde menzil-i karye-i Karacalar. (V, 43)

Sarılar:

Sarılar < sarı – lar : isim kökü – çokluk eki

Sarı kelimesi “yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi” şeklinde anlamlandırılmıştır (TS, 1703). Kelimenin sonundaki sedasız ‘g’ sesi ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşmüştür (Özkan 1995, 101; Ercilasun 2004, 457)

Andan Nasıf Paşa hânın geçüp yine cânib-i şarka imâristân içre dereler üzre ubür edüp Köste Beğ hânı ve yine şarka âbâdân kurâlar içre gidüp karye-i Sarılar, andan ka‘a-i Beğbâzârı. (IV, 9)

1. 1. 2. Renk Adı + Ad

1. 1. 2. 1. Sıfat Tamlaması

Akçakızanlık:

Akçakızanlık < ak – ça + kız – an – lık : isim kökü – isimden isim yapan ek isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Akça ismi beyaz anlamında kullanılan ak sözüden türetilmiş bir isim olup sözlükte “oldukça beyaz, beyazca” anlamında verilmiştir (TS, 48).

Kızan kelimesi ise “erkek çocuk / silahlı köy delikanlısı / çoluk çocuk” şeklindedir. *Kızan* ismi ise etimolojisi açısından farklı görüşlerin bulunduğu bir kelimedir. Ancak kelimenin *kız-an* biçiminde *-an* ekiyle türetilmiş bir gövde olduğu açıktır. Kelimenin tıpkı *ogul –an* örneğinde olduğu gibi *-an* ekiyle çokluk anlamı verdiği düşünülebilir (Eren 1999, 242).

Edirne kurbünde Akçakızanlık nâm belîde-i meşhûredendir. (I, 185)

Akçaasma :

akçaasma < ak – ça + as – ma : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) – fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Akça adının anlamı ve kökeni için bk. Akçakızanlık.

Asma adı “1. Asmagillerden, dalları çardak üzerine yayılan üzüm vb. bitkiler. / 2. Belirli bir tür üzüm veren bitki.” şeklinde geçmektedir (TS, 132). Kökeninin *as-* fiili olduğu açıktır. Fiilden isim yapan *-ma* ekinin burada iş isimleri yapma

fonksiyonunun dışında *kavur-ma*, *dol-ma*, *aç-ma*, *iç-me* örneklerinde olduğu gibi kalıplaşmış isim yaptığı anlaşılmaktadır.

... *andan karye-i Akçaasma, andan karye-i Kabidli, andan karye-i Tekye-i Şeyh Halîl, mukaddemâ bâlâdaki kurâlar gibi meks edüp evsâfi tahrîr olunmuş idi. (IV, 10)*

Akçaşar:

Akçaşar < ak – ça + şar : isim kökü – isimden isim yapan ek – isim kökü.

Akça kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akçakızanlık

Şar < Far. *Şehr*

Şehir adı Türkiye Türkçesinde “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent” anlamıyla kullanılmaktadır (TS, 1855).

Şar kelimesi Farsça *şehir* kelimesinin tek heceli kalıplaşmış şeklidir (Dilçin 1983, 197; Paçacıoğlu 2006, 513). Paçacıoğlu'nun verdiği bilgilere göre *şar* kelimesi Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde geçmektedir.

Ve kasabası cânib-i garba Akçaşar tarafında iki sâ'atde (Nehr-i) Melan suyundan öte kasaba-i Üskübî ma 'mûrdur. (II, 90)

Akdağ:

Akdağ < ak + tag : isim kökü + isim kökü

Akdağ adı yapı bakımından sıfat tamlaması şeklinde kurulu bir birleşik isimdir. Ak ve tag isimleri Türkçenin en eski metinlerinden itibaren oldukça işlek olarak kullanılmaktadır.

Kelimenin başındaki ünsüzün sedalılılaşması Eski Türkçe döneminin sonlarına doğru kendini göstermiştir. (Özkan 1995, 99)

Evvelâ nâhiye-i İnebâzârı ve Geldikkân ve Akdağ ve Kağala nâhiyesi kasabadır. (II, 95)

Akhisâr:

Akhisâr < ak + hisâr: isim kökü – isim kökü.

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık;

Hisâr kelimesi (Arapça *hasr*'dan) “kuşatma, etrafını alma / kale, etrafı istihkâmlı kale, bent” anlamını vermektedir (Devellioğlu 2004, 372).

Ve Akhisâr kurâlarından ze'âmetdir. (IX, 34)

Akliman:

Akliman < ak + liman: isim kökü + isim kökü

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık.

Liman < Yun. *Liman*.

Liman, “gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak” şeklinde anlamlandırılmıştır. (TS, 1309) Kelime ağızlarda *ıliman* < *liman* şekliyle de geçmekte olup buradaki oluşum Türkçe *ılık – man* biçiminde düşünülebilir (Eren 1999, 183).

Hemân bizim refiklerimiz firkatelerin üçü bir yere gelüp “Gerü dönmek selâmetdir” deyü orsa orsa gerü Akliman'a, kaçça kaçça Akliman'a gelince akciğerimiz ağzımıza geldi. (IX, 162)

Akseki :

Akseki : ak + seki : isim kökü + isim kökü.

Akseki birleşik yapılı bir yer adıdır. *Seki* kelimesi Türkiye Türkçesinde çok sıkça kullanılan ve “oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set / oturulacak sedir biçiminde taş veya set / toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça / akarsuların iki yakasındaki yamaçlarda bazı deniz ve göl kıyılarında görülen basamak biçiminde yeryüzü şekli, set taraça, teras” şeklinde anlamlandırılan bir kelimedir (TS, 1723).

Kelimenin Orta Türkçede ve Kıpçakçada ‘sekü’ şeklinde geçtiği kaydedilmiştir (Eren 1999, 359).

Ve kazâ-i Akseki, cümle bu beş kazâdır. (IX, 152)

Akserâb:

akserâb < ak + ser + âb: isim kökü + isim kökü + isim kökü.

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık.

Ser < *Far. ser*.

Ser kelimesi Türkiye Türkçesinde bir ön ek gibi kullanılan kelimelerdendir. “1. Baş, kafa, kelle / 2. Baş, başkan. / 3. Tepe, doruk.” anlamına gelmektedir (Devellioğlu 2004, 939). Güncel dilde özel isim olarak ‘serdar, serhat, serap, vb.’ gibi kelimelerde de geçmektedir.

Ab < *Far. Âb*.

Eski dilde ‘su’ anlamına gelen *âb* kelimesi de çok sık kullanılan kelimelerimizdendir. (Devellioğlu 2004, 1).

... *kal‘a-i Erciş kurbunda menzil-i karye-i Akserâb nâm mahalde Melek Ahmed Paşa efendimiz ol şiddet-i şitâda evlere konup ... (V, 23)*

Aksu :

aksu < ak + sub : isim kökü + isim kökü.

Ak kelimesinin anlamı için bk. 1.1.2.1. Akçakızanlık.

su < *sub*

Türkçemizde en çok kullandığımız kelimelerden biri olan *su* “Hidrojenle oksijenden oluşan, oda sıcaklığında sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab / vd.” şeklinde en temel anlamıyla düşünülebilir (TS, 1812).

Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde *sub* şeklinde görülmektedir. (OT, UT, DLT vd.) Eski Anadolu Türkçesi döneminden itibaren kelimenin sonundaki (b) sesinin düşme temayülü göstermektedir (Ergin 1997, 273).

Ve mezkûr Aksu cebel-i Papas‘dan tulû‘ edüp bu dahi (Nehr-i Nîlüfer‘e karıştır. (IX, 9)

Akşehir (Akşar / Ahşer) :

Akşehir < ak + şehir : isim kökü + isim kökü.

Akşehir adı kaynak metnin farklı yerlerinde ‘Akşar’ ve ‘Ahşer’ biçiminde de geçmektedir. İç seslerde k-h değişimi Batı Türkçesinin daha çok Azeri sahasında kendini göstermektedir. Bu etki bölgesel de olsa ağızlara yansımıştır (Ergin 1993, 86).

Türkçe yer adları üzerine yapılan bir çalışmada *Akşehir* adı bir ilçe adı olarak kaydedilirken ak – şar / şer şeklinde geçen adın köy / belde ismi olduğu belirtilmiştir (Gülensoy 1995, 1 / 96).

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık.

Şehir kelimesinin anlamı için bk. Akçaşar.

Ammâ galat-ı meşhûru Akşehir'dir Ba'zılar Ahşehir derler, ba'zı Etrâkler Ahşer derler, ba'zıları Akşar derler. (III, 13)

Akyazı:

Akyazı < ak + yaz - ı - g : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık.

Türkiye Türkçesinde *yazı* kelimesi “hlk. Düz yer, ova, kır” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2154).

Kökünün *yaz-* olduğu açıktır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde iki ve daha fazla heceli kelimelerin sonlarındaki sedasız –g / -ğ seslerinin düşürülmesi temayülünden hareketle sonraki dönemlerde *yazı* biçiminde kalıplaştığı görülür.

Evvelâ, feth-i kal'a-i Akyazı ve kal'a-i Konrapa ve Rûmelinde Yanbolu ve feth-i Gelibolu. (II, 24)

Alacahân:

alacahân < ala – ca + hân : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

alaca adının anlamı ve yapısı için bk. Alacalar.

Hân < Far. *hân*.

Hân “Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı.” anlamındadır (TS, 841). Türkçede yaygın olarak birçok yer adında –*han* kelimesi geçmektedir. Kelime bazı yer adlarında başta, bazı yer adlarında eklenti olarak bulunmaktadır (Gülensoy 1995, 25/71).

... { *Divriği'den Gîlân cisrin ubûr edüp karye-i (---) Alacahân'dan gelen uyûn-ı câriyeleri geçüp andan Sarıçiçek'de cisri geçüp andan kal'a-i Eğin ve (Nehr-i) Furat kenarındadır. (IV, 18)*

Alacamescid:

alacamescîd: ala – ca + mescîd : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Alaca kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Alacalar.

Mescîd < Ar. *mescîd* (sücûd'dan)

Mescid kelimesi “secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük câmii” anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu 2004, 625).

Bu mahalde şâhrâhdan çıkup sol tarafda dağlar içre Kankırı sancağında menzil-i karye-i Alacamescid, andan menzil-i Kızılöz, andan menzil-i Dörddîvân. (III, 152)

Alacaöz:

alacaöz < ala – ca + öz : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) + isim kökü.

Alaca kelimesinin anlamı için bk. Alacalar.

Öz kelimesi köken bakımından öküz kelimesiyle ilişkilendirilebilir. Sözlükte “1. Bir kimsenin kendi manevi varlığı. / 2. Bir şeyin en kuvvetli veya kıvamlı bölümü. / 3. mec. Bir şeyin temel ögesi. / 4. Kan bağı ile bağlı, üvey olmayan. / 5. İçine arılığını bozacak hiçbir şey karışmamış. / 6. Dere, çay, sulak, verimli yer” anlamlarına gelmektedir (TS, 1554).

Buradaki anlamı dere, çay, küçük akarsu olmalıdır. Etimolojisi kesin olarak açıklanamayan ‘öz’ kelimesi DLT.’te aynı şekilde “İki dağ arasında bulunan dere.” anlamıyla geçmektedir (Atalay 2006, 472). Kazak Türkçesinde de yine nehir anlamında kullanılan ‘özeñ’ kelimesi öz ile ilişkili olmalıdır (Ercilasun vd. 1991, 644-645).

Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledîvân ve Birdîvân ve İkidîvân ve Üçdîvân ve Dörddîvân ve 'l-hâsıl yedi dîvâna varınca nâhiye isimleridir kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır. (II, 91)

Alaşehir:

alaşehir < ala + şehir : isim kökü + isim kökü.

Ala kelimesinin anlamı için bk. Alacalar.

Şehr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akçaşar.

Ve halkının reng-i rûyları humret üzre olup mahbûb u mahbûbesi Alaşehir'in elâ gözlü ciivânı deyü meşhûr-ı âfâkdir. (IX, 31)

Albostân :

albostân < al + bûstân : isim kökü + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *al* kelimesi bir renk adı olarak “Kanın rengi, kızıl, kırmızı...” şeklinde kullanılmaktadır (TS, 62).

Bostân < Far. *bûstân*.

Farsça asıllı bir kelime olan *bostan* “Bahçe, kavun, karpuz tarlası ve bunlara verilen ortak ad” anlamındadır (TS, 301).

Türkçe metinlerde ancak 15. yüzyıllardan sonra yer alan *bostân* adının etimolojisi konusunda Nişanyan, güzel koku anlamına gelen *bûy* ile eklendiği kelimeye yer anlamı veren *-istan* ekinin birleşmesiyle oluştuğunu ifade etmektedir (Nişanyan 2007, 81).

Bostan kelimesi Türkiye Türkçesi ağızlarında (bahçe) kelimesi gibi çok kullanılmakta iken diğer Çağdaş Türk Lehçeleri’nde sadece (bahçe) ve onun fonetik varyantlarının kullanıldığı görülmektedir (Ercilasun vd. 1991, 76-77).

Cânib-i şarkîsiyle kiblesi mâbeyninde kasaba-i Albostân'dır. (IV, 18)

Bozburun:

bozburun < boz – bur – u - n : isim kökü – fiil kökü – yardımcı ses – fiilden isim yapan ek.

Boz kelimesi sözlükte “1. açık toprak rengi / 2. kül rengi, gri / 3. bu renklerde olan / 4. sürülmemiş, açılmamış (toprak)” anlamındadır (TS, 309). *Boz* kelimesi Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde geçmektedir. (OA , DLT , KB)

Türkiye Türkçesinde burun “Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı.” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 329).

Eski Türkçe dönemi eserlerinden itibaren işlek olarak kullanıldığı görülen *burun* kelimesi etimolojik olarak Türkçe *bur-* fiilinden türemiş bir organ adıdır. *bur-* fiili “tutmek, kokmak” anlamındadır. (Eren 1999, 64). Konunun uzmanlarından Nişanyan’a göre kelimenin kökü fonetik benzeri Farsçada da bulunan *bû* kelimesidir. Yazar bu tezini *buğu* ve *buhar* kelimeleriyle pekiştirmiştir (Nişanyan 2007).

Clauson da burun adının “burun, önce, önceki” gibi anlamlar yüklendiğini yazmıştır (Clauson 1972, 366-367).

Kelime günümüzde bir organ adı olmanın yanı sıra bir coğrafi terim olarak da birçok yer adında geçmektedir (Gülensoy 1995, 9 / 66).

Evsâf-ı menzil-i dağ-ı derûn / İskele-i bî-emân Bozburun. (II, 35)

Bozdağ:

bozdağ < boz – tag : isim kökü – isim kökü.

Boz adının anlamı için bk. Bozburun.

Dağ adının anlamı için bk. Akdağ

Üç konak Gedüs şehrinde ve Ulubor’dan ve Bozdağ’dan ve Aladağlardan ve Nif şehrinde görünür bir yalçın cebel-i kebûddur .... (IX, 34)

Bozdoğan :

bozdoğan < boz + tog – gan : isim kökü + fiil kökü – sıfat fiil eki.

Boz adının anlamı için bk. Bozburun.

Türkiye Türkçesinde *doğan*, “Kartalgillerden, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş (Falcon)” anlamında kullanılmaktadır (TS, 548).

Güncel yer adlarında da başta veya sonda kullanılan *-doğan / doğan* adının Türkçe *doğ-* fiilinden türediği düşünülmelidir (Gülensoy 1995, 16/69). Bu gün yazı dilimizde *-an / -en* olarak yaşayan ve eski şekli *-gan / -gen* olan sıfat fiil ekinin pekiştirilmiş isim yaptığı bilinmektedir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde Oğuzcanın bir özelliği olarak başta ve sondaki (*-g-*) sesinin düşmesiyle ek bu günkü şeklini almıştır (Hacıeminoğlu 1996, 167).

Kazâ-i Bozdoğan: Bu dahi Aydın sancağında yüz akçe ve dahice yüz elli akçe sadaka kazalarındandır. (IX, 96)

Bozoğlan :

bozoğlan < boz + ogul – an : isim kökü + isim kökü – çokluk eki

Boz: Anlamı için bk. Bozburun

Güncel dilde oğul veya oğlan kelimeleri “erkek çocuk, yetişkin erkek” şeklinde kullanılmaktadır (TS, 1491).

Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde oğlan biçiminde kullanılmakta olup çokluk ifadesi taşıdığı açıktır. Ankara ili Polatlı İlçesi'nin bazı köylerinde oğlan kelimesi hem erkek çocukları hem de kız çocukları toplu olarak ifade etmektedir. Bunu destekleyen bir ifade de Tarama Sözlüğü'nde hem erkek hem kız çocuk olsun evlat için oğlan kelimesinin kullanıldığı belirtilmektedir (Dilçin 1983, 160).

Bu hâl ile kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil ederek yine Kankırı sancağı hâkinde, Menzil-i karye-i Bozoğlan nâm mahalle geldikde ... (II, 235)

Bozok:

bozok < boz + ok : isim kökü + isim kökü

Boz adının anlamı için bk. 1.1.2.1. Bozburun.

Ok kelimesi Türkiye Türkçesinde “1. yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk. / 2. yön göstermek amacıyla belli yerlere konulabilen oka benzer işaret. / 3. at arabası, kağrı vb. araçlarda koşum hayvanlarının bağlandığı ağaç” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1492). Fakat bu güncel bir anlamlandırma olup kelimenin tarihi metinlerdeki seyrine bakıldığında “kabile, il, teşkilat, boy” anlamlarında kullanıldığı da görülür (Ergin 1995, 124). Ayrıca “pay, hisse, vakit, zaman” anlamlarını veren metinler de vardır (OA, DLT, KB, OTG).

Bozok adı bütün olarak ele alındığında Oğuzların Üçok gibi büyük bir kolunun adı olması sebebiyle kalıplaşmış bir ad olduğu düşünülmelidir (Karabörk 2000, 221)

Livâ-i Divriği ve Çorum ve Keskin ve Bozok ve Amasiyye ve Tokat ve Zile, Canik ve Arabgîr ba'dehu Zile vâlide hâssı olmuştur. (I, 82)

Bozöyük:

bozöyük < boz + öy – ü – k : isim kökü – fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Boz kelimesinin anlamı için bk. Bozburun.

Höyük adı “toprak yığını, küçük tepe” şeklinde geçmektedir (TS, 902). *Höyük* kelimesinin yer adlarında *Öyük* (>*Höyük*), *Üyük* (>*Hüyük*) olarak da kullanıldığı görülmektedir (Gülensoy 1995, 72 ve Eren 1999, 181)

Konunun uzmanlarından G. Clauson ise *Höyük* adının Türkçe *oyuk*’tan geldiğini söylemektedir (Clauson 1972, 272).

Ve kasabası, Bozüyük dağı dibinde yüz evli boz topraklı kasabacıdır. (IX, 108)

Karaağaç :

karaağaç < kara – ağaç (yığaç) : isim kökü – isim kökü.

Kara kelimesi için bk. Karacalar.

Ağaç kelimesi “Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki, direk.” şeklinde geçmektedir (TS, 28).

Menzil-i Karye-i Karaağaç Abelyond nahiyesinde bağlı ve bağçeli ve ... (V, 147)

Karabağlar:

karabağlar < kara + bağ – lar: isim kökü – isim kökü – çokluk eki.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

bağ < Far. *bâğ*.

‘*bağ*’ kelimesi “bağ, büyük bahçe, bostan” biçiminde anlamlandırılmış olup Türkçede hemen herkesin bildiği ve kullandığı bir kelimedir (TS, 64). Aynı kelimedeki küçültme eki olan *-ça/-çe* ile türetilmiş bağçe adı fonetik başkalaşmaya uğrayarak bahçe şeklini almıştır (Kara 2004, 120).

İzmir’de ve Kuşadası’nda ve Nâzlı’da ve Karabağlarda niçe yüz ortakları vardır. (I, 287)

Karabaş :

karabaş < kara – baş : isim kökü – isim kökü.

Kara kelimesi için bk. 1.1.2.1. Karacalar.

Baş adının anlamı “ 1.İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. / 2. Bir topluluğu yöneten kimse. / 3. Başlangıç.”dır. (TS, 208)

.... *hamd-i Hudâ serîka etdikleri eşyâları ve atları bıraktırup harâmîlerin ta bu Karabaş köyüne dek kovup birkaçın katl etmişdik. (IV, 330)*

Karaburun :

karaburun < kara + bur – u – n : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Burun kelimesinin anlamı için bk. Bozburun.

Burun kelimesi Türkçe yer adlarında çokça karşılaşılan adlardan biridir. Güncel olarak Anadolu’daki yer adlarını incelediği bir çalışmada Tuncer Gülensoy, (isim–burun) yapısındaki on iki yer adını tespit etmiştir (Gülensoy 1995, 66).

Evvelâ cânib-i cenûbda yedi sâ‘at ba‘îd kazâ-i Urlı ve kazâ-i Ayasüfid ya‘nî Sancakburnu ve kazâ-i Karaburun ve kazâ-i Cum‘a-âbâd ve kazâ-i Terinde-âbâd. (IX, 49)

Karacaören :

karacaören < kara – ca + ören (vîrân) : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) + isim kökü.

Karaca kelimesi için bk. 1.1.1.0. Karacalar.

Ören > Far. *vîrân*.

Türkiye Türkçesinde *ören* kelimesi “Eski yapı ve şehir kalıntısı, harabe, virane” anlamındadır (TS, 1546). Türkçe yer adlarında genellikle –*ören* şeklinde ikinci kelime olarak veya tek başına Ören (Balıkesir), Keçiören (Ankara) gibi örneklerde halen kullanılmaktadır (Gülensoy 1995, 77).

Karye-i Karacaören: Bir mürtefi‘ bayır üzre deryâya nâzır ma‘mûr karyedir. (V, 155)

Karadepe:

karadepe < kara + tepe: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

depe < *tepe* < *töpü*

Depe kelimesi Türkçede gerçek, yan, mecaz ve birden çok terim anlamıyla dilimizin anlam zenginliğini ortaya koyan bir söz olup buradaki anlamı “coğ. Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi” dir (TS, 1953). Ses gelişimi yukarıda belirtildiği gibi olan ‘depe’ kelimesi Eski Türkçe metinlerde ‘töpü’ biçiminde geçmektedir (Ergin 1995, 134). Hasan Eren de kelimenin Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde geçtiğini belirterek kökeni konusunda bilgi vermemiş, fakat kelimenin bir çok komşu dile geçtiğini kaydetmiştir (Eren 1995, 402).

Menzil-i Karadepe: Bu Diyârbekir'in Siverek sancağı hâkinde bir harâb köydür. (IV, 344)

Karadoruk:

karadoruk < kara + toruk: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Doruk kelimesi “ 1. Dağ, ağaç vb. yüksek şeylerin tepesi, en yüksek yeri, zirve, şahika. 2. mec. En üstün başarı düzeyi.” şeklinde anlamlandırılmıştır (TS, 561). Tarihi metinlerde işlek olarak kullanılan bir kelime değildir. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nde eski kaynaklarda <*toruk* veya <*toru* biçiminde geçtiği vurgulanmaktadır (Eren 1999, 120). Orhun Abidelerinde geçen ‘toruk’ kelimesi ise kelimenin bilinen anlamından farklıdır (Ergin 1994, 134).

Şehr-i Karadoruk hâkinde (Nehr-i) (---) kenarında bıkın aded tahtânî ve fevkânî taş ve kerpiç ile mebnî cîr ü turâb ile... (III, 119)

Kara Foça:

Kara Foça < kara + foça : İsim kökü + isim kökü.

Kara adının anlamı ve etimolojisi için bk. Karacalar.

Foça < ?

Batı Dillerinden alıntı bir yer adı olduğunu düşünebileceğimiz *Foça*, İzmir'e bağlı bir ilçenin adı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Gülensoy 1995, 98).

... *İbtidâ Kara Foça ve Kara Koca şehre kılıç urup feth etdikleri için bu şehre Kara Foça derler. (IX, 46)*

Karagümrük:

karagümrük < kara + gümrük: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Gümrük < Yun. *commercium*

Gümrük kelimesinin anlamı "1. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal veya eşyadan alınan vergi. / 2. Bir verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu. / 3. Bir ülkenin giriş ve çıkışında gümrük denetim ve gözetiminin yapıldığı yer." şeklindedir (TS, 807).

Karagümrük kurbünde Akşemseddîn câmi'i; Müstecâbü'd-da' ve mahaldir kim şeb [u] rûz cemâ'atden hâli değildir. (I, 146)

Kara Hamîd:

kara hamîd < kara + hamîd: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. 1.1.1.1. Karacalar.

Hamîd < Ar. *hamîd*.

Hamîd adı Arapça kökenli bir ad olup *hamd* kökünden türemiş bir isimdir. Sözlükte "1. Allah'ın adlarından / 2. övülmeye değer / 3. Abdülhamîd'den gelme erkek adı" şeklinde geçmektedir (Devellioğlu 2004, 321).

Yer adı olarak günümüzde de *Yazı Hamit* şeklinde kullanılmaktadır (Gülensoy 1995, 71). İsmi sonunda yer alan (d) ünsüzü, sonu (b,c,d,g) ile biten diğer alınma kelimelerde olduğu gibi sedasızlaşarak (t)'ye dönüşmüştür.

Ve yine Kara Hamid ve Diyarbekir ve kırk pare tevabi-i kal'aları ve ... (I, 68)

Karahisâr:

karahisâr < kara + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesi için bk. Karacalar.

Hisâr < Ar. *hisâr* (hasr kökünden türemiş bir kelime).

Hisâr kelimesinin anlamı için bk. Akhisâr.

Evvelâ kal'a-i Bilecik ve kal'a-i İnegöl ve Karahisâr ve İnönü ve kal'a-i İznik ve Köprühisâr ve Ilibâd hisârı ve kal'a-i Kestel ve kal'a-i Kite ve kal'a-i Biga ve 'l-hâsul iki yüz kal'a ve iki yüz hutbe sâhibidir. (II, 23)

Karakaldırım:

karakaldırım < kara + kaldırım: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Kaldırım < Yun. *cali droma* (iyi yol)

Andan kâmil sekiz sâ'atde kible cânibine Karakaldırım üzre ubûr etdik. (IX, 145)

Karakayık:

karakayık < kara + kay – ı – k : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Kara kelimesinin anlamı için Karacalar.

Kayık kelimesine Türkçe Sözlük'te "1. Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne. / 2. Bir yana kaymış olan." anlamı verilmiştir (TS, 1115). Kelimenin söz konusu yer adındaki anlamının su üzerinde kaydırılarak ilerleyen deniz aracı olduğu açıktır. Burada kullanılan ek işlek olarak örnekleriyle karşılaşılabilecek fiilden isim yapan (-k) ekidir (Ergin 1993, 178).

Kasaba-i Karakayık: Ve kasaba-i karakayık ve şehir-i Gerger ve ... (IV, 21)

Karakeçili:⁷

karakeçili < kara + keçig – lig: isim kökü + isim kökü – isimden isim yapan ek.

Kara kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.1.1. Karacalar.

⁷ Karakeçili adıyla ilgili ayrıntılı bilgi için Dünden Bugüne Karakeçililer Sempozyumu; Kırıkkale Üniv. Fen Edb. Fak. Tarih Bölümü.

Keçi kelimesi Türkçe Sözlük'te "1. *zool.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli evcil hayvan. / 2. Bu hayvanın dişisi. / 3. *mec.* İnatçı" anlamlarıyla geçmektedir (TS, 1125).

Keçi ismi diğer Türk Lehçelerinde '*eçki*' biçiminde kullanılmaktadır (Ercilasun vd. 1992, 462-463). İsmi sonundaki yapım ekinin ünsüzünün Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşerek *-lı* / *-li* biçimini aldığı görülür (Özkan 1995, 101).

Karakeçili adı bir yer adı olmanın yanı sıra 16. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinden de anlaşıldığı üzere büyük bir aşiretin adıdır ve bugün Kırşehir ve civarında yaşamaktadırlar (Sümer 1964, 41).

Her ne hâl ise ale's-sabah bu Karakeçili köyünden kalkup Kızılırmağ'ın Çâşnigîr köprüsüne gitmeyüp Karakeçili geçidine gelüp sû'-i tedbîr edüp karşı tarafa geçmek murâd edinüp birkaç menzil Çâşnigîr cisrine gitmediler. (II, 214)

Karakışla :

karakışla kazâsı < kara + kış – la – g : isim kökü – isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kara kelimesinin anlamı için 1.1.1.1. Karacalar.

Kışla adının sözlükte geçen anlamı "1. *ask.* Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü. / 2. *hlk.* Koyun ve keçi sürülerinin gecelediği veya kışın barındığı kapalı ağıl" şeklindedir. Bununla birlikte yine sözlükte yer alan 'kışlak' kelimesi de "1. Kışın barınılan yer. / 2. Kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer." olarak anlamlandırılmıştır (TS, 1169). Bu bilgiler doğrultusunda yukarıdaki yer adında geçen *kışla* kelimesinin sözlükteki 'kışlak' aynı anlamda olduğu açıktır.

Kelimenin '*kış*' isminden türetildiği ve *-la-* ekiyle önce fiil, *-g-* ekiyle isim yapıldığı görülmektedir. Muharrem Ergin 'kışlag' kelimesinde yer alan eklerle ilgili bir açıklamasında sondaki *g* sesinin düşmesiyle ortaya çıkmış olan *kışla* ve *yayla* kelimelerini örnek göstererek isimden fiil yapan *-la-* ekinin isimden isim yapan ek gibi algılandığını vurgulamaktadır (Ergin 1993, 170).

Bu bilgilere göre *kışla* kelimesinin tarihi metinlerde fiil olarak *kışla-*, isim olarak *kışlag* şeklinde geçtiği görülmekle birlikte günümüzde *kışla* isim olarak kullanılmaktadır.

Ve Cihân nehrinin şimâlinde kazâ-i Sarıçam ve garbında kazâ-i Karakışla tâbi'-i Adana ve kazâ-i Dîndârlı ve anın garbında kazâ-i Hacılı .... (IX, 168)

Kara Kilise:

kara kilise < kara + kilise: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesini anlamı için bk. Karacalar.

Kilise < Yun. *kilisa* veya *kenîse*

Kilise adının anlamı “1. Hristiyanlar’ın ibâdetgahı, mâ’ bed ensârı, kenîse / 2. Hristiyanlar’ın riyâset mezhebiyesi ve mezâhib muhtelifelerinin behri” şeklindedir (Ş.Sami 1317, 1181).

Kelime Şemsettin Sami’ye göre Yunancadan dilimize girmiş bir kelime olarak değerlendirilirken Hasan Eren söz konusu kelimeyi “Hristiyan tapınağı” olarak adlandırmış ve Latince kökenli olduğu yönünde görüş bildirmiştir (Ş.Sami H.1317, 1181 ve Eren 1999, 244).

Zamân-ı kadîmde Aya Niko nâm bir deyr-i azîmi olmağile hâlâ Kara Kilise derler. (V, 143)

Karakoca :

karakoca < kara + koca : isim kökü + isim kökü .

Kara kelimesinin anlamı için bk. 1.1.1.1. Karacalar.

Günümüzde koca, “1. *sf.* Büyük, geniş. / 2. Kocaman, iri. / 3. Yaşlı, ihtiyar, pir. / 4. Yüksek. / 5. *mec.* Büyük, ulu.” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1193).

Eski Anadolu Türkçesinde “yaşlı erkek, ulu kişi, ihtiyar” anlamlarına da rastlanmaktadır (Ergin 1997, 186). Türkçe yer adlarında (koca) adının çok kullanıldığına dair bilgilere de ulaşılmıştır (Gülensoy 1995, 74).

Karye-i Karakoca: Kırk haneli ve bağ u bağçeli mamur köyüdür. (IX, 38)

Karaköy :

karaköy < kara + kûy : isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Köy < *Far.* *kûy.*

Köy kelimesi etimolojik olarak Farsça ‘kûy’ kelimesinden gelmektedir. Türkçe Sözlük’te “Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışmak gibi işlevlerle belirlenen , konutları ve öteki yapıları bu hayatı yansıtan yerleşme birimi” olarak verilmektedir (TS, 1240).

Güncel yer adlarımızda başta veya sonda işlek olarak kullanılan bir kelimedir (Gülensoy 1995, 75).

Eski Türkçe Metinlerde bulunmamakla birlikte Orta Türkçe döneminde kullanıma girdiği söylenebilir (Paçacıoğlu 2006, 366).

Evvelâ kazâ-i Karaköy ve şehir içre beş kazâ dahi ve kazâ-i Durkutlu ve kazâ-i Yalamet ve kazâ-i Belen ve kazâ-i Bozdağ ve kazâ-i Emlâk. (IX, 39)

Kara Melek :

Kara Melek < kara + melek : isim kökü + isim kökü.

kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

melek < Ar. *melek*.

Türkçede ‘*melek*’ kelimesi gerçek ve mecaz anlamlarıyla işlek olarak kullanılan bir kelimedir. Kelimenin sözlüklerde geçen anlamı “1. *din bil.* Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık / 2. *mec.* Terbiyeli, uysal kimse.” dır (TS, 1364).

karye < Ar. *karye* (kurâ kökünden).

Karye adının anlamı “köy, kasaba” şeklinde verilmiştir (Devellioğlu 2004, 491). Bazı Türkçe yer adlarında yerleşim biriminin tipini belirten kelimelerin yer adı ile birlikte kalıplaştığı görülür. *Kara Melek Karyesi* de buna örnek olabilecek yer adlarından biridir.

Ve bu Kara Melek henüz binâ olunmuş yüz evli Türkmân köyüdür ve Ayntâb hâkindedir. (IX, 180)

Karamık:

karamık < kara – mık: isim kökü – isimden isim yapan ek.

Karamık kelimesi gerek tarihi metinlerde gerekse günümüzde çok az rastlanan isimlerden biridir. Türkçe Sözlük’te *Karamuk* şeklinde bir kelime geçmektedir ve

“1. *bot.* Karanfilgillerden, ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte zararlı bir bitki / 2. *hlk.* Vücutta kara renkli kabarcıklara sebep olan bir hastalık.” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 1079).

Tarama Sözlüğü’nde ise “1. Tarlada buğday aralarında biten, anasona benzer söbüce siyah ve acı bir tohum. / 2. Bir tür yabaniği. / 3. Çiçek ve kızamık gibi döküntülü bir hastalık.” şeklinde geçen kelimedir (Dilçin 1983, 126).

Ve kazâ-i Karamık ve kazâ-i Çay. Meşhûr kazâ-yı ma‘mûreleri bunlardır. (IX, 19)

Karaova :

karaova < kara + ova : isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Ova < oba ?

Köken olarak *oba* kelimesi ile ilişkilendirdiğimiz *Ova* “Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmemiş olduğu, genellikle geniş veya dar düzlük, yazı.” anlamındadır (TS, 1522). Tarihi metinlerimizde ova kelimesi yerine ‘yazı, yir’ kelimelerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu yüzden ova kelimesi daha yeni bir kelimedir. Paçacıoğlu, kelimenin Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra kullanıma girdiğini düşünmektedir (Paçacıoğlu 1995, 421). Ayrıca Türk Lehçelerinde de ova kelimesi karşılığında “yazı, düzlük” kelimelerinin kullanıldığı bilinmektedir (Ercilasun vd. 1991, 666-667).

Menteşe hâkinde Karaova kazâsı nâhiyesidir. Nâ‘ib hükmeder, kethüdâyeri ve serdârı yoktur. (IX, 110)

Karapınar:

karapınar < kara + bînar: isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Pınar < bînar.

Pınar “1. Yerden kaynarak çıkan su, kaynak. / 2. Bu suyun çıktığı yer, memba. / 3. Çeşme.” olarak geçmektedir (TS, 1604). Türkçe bir kelime olan pınar gerek eski

metinlerde gerekse günümüzde sıkça kullanılan bir kelime olup Türk Lehçelerinde pınar karşılığında bir de *bulak* kelimesi vardır (Eren 1999, 332).

Bu Karabınar'da Paşa efendimiz hakîri üç kazâ yere gönderüp kendileri Aydos ılıcası sahrâsına azîmet etdiler. (V, 47)

Karataş :

karataş < kara + taş: isim kökü – isim kökü.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Taş kelimesinin anlamı “Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan katı, sert madde” dir (TS, 1913). *Taş* kelimesi eskiden beri hemen her dönemde kullanılan ve fonetik olarak hemen hiçbir değişime uğramamış sözcüklerimizdendir.

Şimâl tarafında Karataş yaylalarından gelüp bu mahalde Akdeniz'e mahlût olur. (IX, 164)

Kızılada:

kızılada < kız – ı – l + ada : isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Kızıl kelimesi sözlükte “parlak kırmızı renk, bu renkte olan, *mec.* aşırı derecede olan” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1176).

Etimolojik olarak *kız* isminden *-l* isimden isim yapan ekle türediği düşünülmektedir (Ergin 1993, 168). Kelime Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde kızıl şekliyle işlek olarak kullanılmıştır (Tekin 1968, 345; Atalay 2006, 327; Arat 1979, 255; Ata 1998, 241; Ergin 1997, 185).

Bâ'dehû bu Kızılada cezîresi ve Heybeli cezîresi ve Tavşanlı cezîresi ve Burgazlı cezîresinin kefereleri gark olan gemilerden ol mâl [u] menâlleri çıkarup... (II, 41)

Kızıldepe :

kızıildepe < kız – ı – l + depe: isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Kızıl kelimesinin anlamı ve etimolojisi için bk. Kızılada.

Depe kelimesinin anlamı ve etimolojisi için bk. Karadepe.

Güncel dilde yer adları üzerine yapılan bir çalışmadaki bilgilere göre Anadolu’da *kızıl* ve *tepe* kelimeleriyle kurulan yüzlerce yer adı bulunmaktadır (Gülensoy 1995, 32-79).

Menzil-i Karye-i Kızıildepe: Mardin Hakidir. (IV, 44)

Kızılmusluk:

kızılmusluk < kız – ı – l + maslâk: isim kökü – yardımcı ses – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Kızıl kelimesinin anlam ve yapısı için bk. Kızılada.

Musluk < Ar. *maslâk*.

Türkçede çok sık kullandığımız kelimelerden biri de musluk’tur. “1. Daima akan su borusu, su yolu üzerinde bulunan su haznesi, büyük yalak.” anlamına gelir. (Devellioğlu 2004, 583). Hasan Eren ‘*musluk*’ kelimesinden bahsederken kelimenin Arapça ‘*maslâk*’ kelimesinden gelmiş olabileceğinin şüpheli olduğunu ifade etmiştir (Eren 1999, 298).

Ve Kızılmusluk kurbünde Elçi Kara Mustafâ Paşa bâğçesinin yüz ellişer dirhem Malatıyye ve Göksulu emrûdları Acem diyârında Tesû ve Ordubâr emrûdları eyle değildir. (I, 301)

Kızılöz:

kızılöz < kız – ı – l + öz: isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Kızıl kelimesinin anlam ve yapısı için bk. Kızılada.

Öz kelimesi köken bakımından öküz kelimesiyle ilişkilendirilebilir. Sözlükte “1. Bir kimsenin kendi manevi varlığı. / 2. Bir şeyin en kuvvetli veya kıvamlı bölümü. / 3. mec. Bir şeyin temel ögesi. / 4. Kan bağı ile bağlı, üvey olmayan. / 5. İçine arılığını bozacak hiçbir şey karışmamış. / 6. Dere, çay, sulak, verimli yer” anlamlarına gelmektedir (TS, 1554).

Buradaki anlamı dere, çay, küçük akarsu olmalıdır. Etimolojisi kesin olarak açıklanamayan ‘öz’ kelimesi DLT.’te aynı şekilde “İki dağ arasında bulunan dere.” anlamıyla geçmektedir (Atalay 2006, 472). Kazak Türkçesinde de yine nehir anlamında kullanılan ‘özeñ’ kelimesi öz ile ilişkili olmalıdır (Ercilasun vd. 1991, 644-645).

Bu mahalde şâhrâhdan çıkup sol tarafda dağlar içre Kankırı sancağında menzil-i karye-i Alacamescid, andan menzil-i Kızılöz, andan menzil-i Dörddîvân. (III, 152)

Sarı Atlı :

sarı atlı < sarığ + at – lıg : isim kökü + isim kökü – isimden isim yapan ek (sıfat yapma fonksiyonlu).

Sarı kelimesi için bk. Sarılar.

Türkiye Türkçesinin en işlek kelimelerinden ve tarihi metinlerde de aynı şekliyle kullanılmış olan *at*, “Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan tek tırnaklı hayvan.” şeklinde geçmektedir. İsimden isim yapan *-lığ/ -lig* eki kelimeye “Ata binmiş kimse, süvari.” anlamını vermektedir (TS, 139-145).

Ekin sonundaki ünsüzün Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşme temayülü gösterdiği ve ekin güncel dilde *-lı / -li / -lu / -lü* şeklinde çok işlek olarak kullanılan bir sıfat yapma eki olduğu herkesçe bilinmektedir.

Köy kelimesinin anlamı ve etimolojisi için bk. Karaköy .

Aksarây’dan menzil-i Sarı Atlı Köyü. (III, 119)

Sarıçam :

sarıçam < sarığ + çam : isim kökü + isim kökü.

Sarı kelimesi için bk. Sarılar.

Çam kelimesi “*bot.* Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı (*Pinus*).” anlamına gelmektedir (TS, 389).

Kelimenin etimolojisiyle ilgili sağlıklı bir bilgiye ulaşamadım. Hasan Eren söz konusu kelimeyle ilgili olarak (çam)’ın bazı ağızlarda (şam) şeklinde geçtiğini ve çam gibi reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümlerinin çıra olarak

kullanıldığı fikrinden hareketle Arapça mum anlamına gelen (şam) kelimesinden türediğini düşünmektedir. (Eren 1999, 77).

Konunun uzmanlarından S. Nişanyan ise Hasan Eren'in çam kelimesiyle ilgili yaklaşımını bir fantezi olarak değerlendirmektedir (Nişanyan 2007, 98).

Ve Cihân nehrinin şimâlinde kazâ-i Sarıçam ve garbında kazâ-i Karakışla tâbi'-i Adana ve kazâ-i Dîndârlı ve anın garbında kazâ-i Hacılı .... (IX, 168)

Sarıkamış:

sarıkamış < sarıg + kamış: isim kökü + isim kökü.

Sarı kelimesinin anlamı için bk. Sarılar.

Türkiye Türkçesi'nde *kamış* kelimesi "bot. Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler." olarak geçmektedir (TS, 1054).

Menzil-i Karye-i Sarıkamış: Bağlı ve bağçeli mamur, abadan kend-i kadimdir. (III, 104)

Saruhân:

sarihân < sarıg + hân : isim kökü + isim kökü.

Sarı kelimesi için bk. Karye-i Sarılar.

Hân kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Alacahân.

Ez-în-cânib Bursa feth-i cedîd olmağıla Kayseriyye ve Konya ve Niğde ve Aydın ve Saruhân ve Lârende ve Dârende ve Mar'aş diyârlarından ol kadar ümmet-i Muhammed gelüp cem' oldu. (II, 10)

1. 1. 2. 2. İsim Tamlaması

1. 2. Hayvan Adlarıyla Kurulanlar

1. 2. 1. Hayvan Adı

Deveciler:

deveciler < tebi – çi – ler : isim kökü – isimden isim yapan ek – çokluk eki.

Deve “Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan yük taşımakta kullanılan hayvan” anlamındadır. *Deveci* ise “Deve sahibi, deve kiralayan kimse, deve kervanını güden kimse” olarak geçmektedir (TS, 512-513).

Eski Türkçede kalın ve ince sıradan bütün kelime başı *t* seslerinin *d* ye dönüşmesi Eski Türkçe döneminin sonlarında başlamış fakat *t-d* dönüşümü kesin çizgilerle gerçekleşmemiştir. Aynı şekilde iç ve ön seslerdeki *b* seslerinin de *v* ye dönüştüğü görülür. Örnek: *tebi>tevi>teve>deve* (Özkan 1995, 99).

Deveciler semtinde fukarâ-yı Bektâşiyân ile memlû bir tekye-i dervîşân-ı zîşândır.
(II, 14)

Güvercinlik:

güvercinlik < gögercin – lik : isim gövdesi – isimden isim yapan ek.

Güvercin “Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, birçok evcilleşmiş türü bulunan, yemle beslenen kuş” şeklinde anlamlandırılmış olup kelimenin eski metinlerde de kullanıldığı görülmektedir. (TS, 816) Ancak söz konusu ad her dönemde dönemin fonetik özelliklerine göre farklı seslerle işlenmiştir

Evvelâ kal‘a-i İzmir, kal‘a-i Güvercinlik ve vilâyet-i Cânîk, tekrar Selânik ve kal‘a-i Yenişehir, kal‘a-i Tırhala, kal‘a-i Semendire, kal‘a-i Novoborda. (II, 29)

1. 2. 2. Hayvan Adı + Ad

1. 2. 2. 1. Sıfat Tamlaması

1. 2. 2. 2. İsim Tamlaması

Atbâzârı:

atbâzârı < at + bâzâr – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

At kelimesi için bk. Sarı Atlı Köyü.

Bâzâr < Far. bâzâr.

Günümüzde kelimenin başındaki *b* ünsüzünün sedasız şekli olan *p*'ye dönüştüğü bilinmektedir (pazar). Farsça kökenli bir kelime olup “Pazar, çarşı; alışveriş; pazar yeri” anlamlarını korumakla birlikte bir gün adı olarak da kullanılmaktadır (Devellioğlu 2004, 74).

İslâmbol içre girüp Atbâzârı kurbünde Yanko'nun Kırkçeşme kemerleri üzre geçirmek iktizâ edüp... (I, 74)

Atmeydânı:

atmeydânı < at + meydân – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

At kelimesi için bk. Sarı Atlı Köyü.

Meydân < Far. meydân.

Meydan kelimesi “Geniş, açık, düz yer, alan; yarışma veya karşılaşma yeri.” anlamındadır. Kelimenin ikinci anlamından hareketle *Atmeydânı* “Atların koşu ve yarış alanı; hipodrom.” şeklinde düşünülmelidir. Bir yer adı olarak ise İstanbul’da Sultan Ahmed Camii önündeki alan kastedilir. (Devellioğlu 2004, 638)

Günümüzde bu kelime yerine atların koşu ve yarış alanı olarak *hipodrom* kelimesi kullanılmaktadır.

Cümlesi hükûmât sâhibleri olup ellerinde altun ve gümüş mücevherli asâlar ile Atmeydânı'ndaki dîvânâhânedede Konstantîn huzûrunda el bağlayup dîvân sürüp hizmet ederlerdi. (I, 26)

Bülbülderesi:

bülbülderesi < bulbul + dere – si : isim kökü – isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Bülbül < Far. bulbul.

Bülbül “1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş. / 2. *mec.* Sesi çok güzel olan kimse.” anlamında kullanılan ve Divan şiirimizin en önemli mazmunlarından biridir (TS, 334).

Türkiye Türkçesinde *Dere*, “coğ. Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu. / Bir akarsuyun yatağı. / coğ. İki dağ arasındaki uzun çukur.” anlamlarında işlek olarak kullanılan bir kelimedir (TS, 504).

Dere kelimesi eski metinlerde görülmez. İlk olarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılmıştır (Ergin 1997, 83).

Yine Zâl Paşa'dan Bülbül deresine varınca üç bin adımdır. (I, 195)

Domuzkapusu:

domuzkapusu < toñuz + kap – ı – g – ı : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eski dilde *toñuz* biçiminde kullanılan domuz kelimesi “Çift parmaklılardan, eti ve yağı için beslenen evcil hayvan” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 558). Hasan Eren, kelimenin kökeni ile ilgili çeşitli yaklaşımlar olduğuna dair bilgiler vermektedir (Eren 1999, 118).

Kapu kelimesi güncel dilde de çok işlek olarak kullanılan bir kelime olup “Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı” anlamının yanı sıra eski dilde hükümet kapısı veya bir şehrin giriş noktasını ifade ettiği bilinmektedir (TS, 1068).

Eski Türkçede *kapıg* biçimiyle kullanılmış olup sondaki (*ğ*) ünsüzü daha önce de belirtildiği gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra düşmüştür (Ergin 1997, 166).

Galata'da Domuzkapusu'nda sâkin olur, emîn-i bî-dîn hâneleri vardır. (I, 355)

Kaplanlı Beli:

kaplanlı beli < kaplan – lıg + bel – i : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kaplan < ?

... bir günde bu Kaplanlı beli nâm belâyı gücile aşup ol gece kar üzre cümle askerle yatıp dirah-tı müntehâları âteşe urup orman kebâbı fasılları etdik. (V, 32)

Katırhânı:

katırhânı < katır + hân – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü teklik şahıs iyelik eki.

Katır “Atgillerden, kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.” anlamına gelen ve güncel dilde de kullanılan bir hayvan adıdır (TS, 1105).

Hân kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Alacahân.

Kârhâneleri Katırhâni'dir ve cümle bî-silâh (---) âdemdir. [204b] (I, 339)

Kazova:

kazova < kaz + ova : isim kökü + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde kaz, “Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.” olarak tanımlanmıştır. (TS, 1120)

Ova kelimesinin anlamı için Karaova Kazâsı.

Bu Kazova'dan Tavukçu cisrin geçüp (Nehr-i) Tozanlı'dır. (III, 146)

Koçhisâr:

koçhisâr < koç + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Koç “Damızlık erkek koyun. / *mec.* Sağlıklı, gürbüz genç erkek.” anlamlarında kullanılan bir addır (TS, 1193).

Hisâr kelimesi için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Gerçi Koçhisâr derler ammâ hisârı ma'mûr değildir. (IV, 344)

Kurdkulağı :

kurdkulağı < kurd + kul – ğak – ı : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türk Kültürünün önemli bir parçası olan *kurt*, tarihimizin her aşamasında önemli bir unsur olmuştur. Türkçede “Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.” olarak geçmektedir (TS, 1261).

Kulak adı ise “Başın her iki yanında bulunan işitme organı; Bu organın sesleri toplayıp içeriye almaya yarayan dış bölümü.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1248).

Kulak kelimesinin tarihi seyri incelendiğinde ilk olarak Köktürkçede *kulkak* biçiminde kullanıldığı görülür. Sonraki dönemlerde de kelime kullanılmış olup

Anadolu sahasında – *gak* ekinin başındaki *g* sesi düşmüş ve *kulak* biçimine dönüşmüştür.

Ve kazâ-i Perendi ve şarkında kazâ-i Kurdkulağı, Haleb ve Şâm yolu üzeredir. (IX, 168)

Kuşadası:

kuşadası < kuş + ada – sı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçe *kuş* kelimesi “Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1268).

Ada kelimesinin anlamı ise “Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası, cezire.” dir (TS, 18).

İzmir’de ve Kuşadası’nda ve Nâzlı’da ve Karabağlarda niçe yüz ortakları vardır. (I, 287)

Tavukbâzârı:

tavukbâzârı < takıku – bâzâr – ı : isim – isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eski Türkçede *tavuk* < *takıku** (ETG-s.57) biçiminde karşılaşılan *tavuk* “Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.” anlamına gelmektedir (TS, 1923).

Bâzâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Atbâzârı*.

Konstantîn’in Tavukbâzârı’ndaki hezârpâre amûdudur. (I, 27)

1. 3. Kale, Hisar, Saray gibi Adlarla Kurulanlar

1. 3. 1. Ad + Kale / Hisar / Saray

1. 3. 1. 1. Sıfat Tamlaması

Akçakal’a:

akçakal'a < ak – ça + kal'a : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) – isim kökü.

Akça kelimesinin anlam ve tahlili için bk. Akçakızanlık.

Kal'a < Ar. *kal'a*.

Kal'a kelimesi güncel dilde kale biçiminde sıkça kullanılmakta olup “kale, hisâr.” anlamındadır (TS, 483).

Ammâ Akçakal'a ve mîr-i şeh- [(---)] ve mîr-i Pesyân ve mîr-i Pozân ve mîr-i Hânçük ve mîr-i (---) (---), ümerâlar gibi üç yüz boy beğleri vardır. (IV, 23)

Aksarây:

aksarây < ak + serây : isim kökü + isim kökü.

Ak kelimesinin anlamı için bk. Akçakızanlık.

Saray < Far. *serây*.

Saray kelimesi “Saray, büyük konak, hükümet konağı.” anlamlarında kullanılan Farsça kökenli bir kelimedir (Develioğlu 2004²¹, 939).

Eğer selâtîn-i Âl-i Osmân himmet etse sehel bahâne ile yine (Nehr-i) Tuna Yenibâğçe ve Aksarây içinden cereyân etmek mümkün idi. (I, 19)

Demirli Karahisâr:

Demirli Karahisâr < temür – lig + kara + hisâr: isim kökü – isimden isim yapan ek – isim kökü – isim kökü.

Demir adı Eski Türkçe metinlerde geçen ve günümüzde de işlek olarak kullanılan bir ad olup “Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, derecede eriyen, mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya elverişli element.” anlamına gelmektedir (TS, 493).

–*lig* eki ve fonksiyonları için bk. Akçakızanlık.

Kara kelimesinin anlamı için bk. Karacalar.

Hisâr kelimesinin anlamı için bk. Akhisâr.

Bu mahalle-i İmâd-içi Çorum ile Bozok sancağı mâbeyninde Demirli Karahisâr kazâsıdır. (III, 146)

Eskihisâr:

eskhisâr < eski – g + hisâr : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesinin en işlek kelimelerinden olan *eski* kelimesi sözlükte “Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, **yeni** karşıtı.” anlamıyla verilmektedir (TS, 650).

Eski kelimesi Köktürkçeden sonraki dönemlerde ve Orta Türkçe metinlerde kullanılmıştır (Paçacıoğlu 2006, 206). Güncel dilde *eski* hem isim hem de fiil kökü olarak kullanılan müşterek bir kelimedir.

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Evsaf-ı Kal'a-i Eskihisâr: Sene 755 tarihinde Rum keferesi destinden Menteşe oğlu Ahmed Bey fethetmiştir. (IX, 108)

Güzelhisâr:

güzelhisâr < güzel –hisâr : isim kökü – isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *güzel* “Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı.” anlamındadır (TS, 818).

Kelime ilk olarak Eski Anadolu Türkçesinde *gözel* biçimiyle karşımıza çıkmaktadır (Ergin 1997, 128). Bu fonetik şekil günümüzde sadece Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır.

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

... şehir-i Menderes kenârında ve şark tarafı Eyne Ovası'ndan tâ Güzelhisâr'a varınca bir sahrâ-yı bî-pâyânın ucuna vâki' olmuş bir şîrîn bir kasabadır. (IX, 79)

Kızılhisâr:

kızılhisâr < kız – ı – l – hisâr : isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek – isim kökü.

Kızıl kelimesinin anlamı ve etimolojisi için bk. 1.1.2.1. Kızılada.

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Ve Kızılhisar ve Ayasuluk ve Kuşadası ve ... (IX, 79)

Koylhisâr:

koylhisâr < koñ – lıg + hisâr: isim kökü – isimden isim yapan ek – isim kökü.

Güncel dilde koyun biçimi kullanılan kelimenin Eski Türkçe metinlerde *koñ* veya *kony* (koyn) biçiminde geçtiği bilinmektedir (Tekin 2006, 154; Gabain 1995, 156). Ayrıca Türk Lehçelerinde de koy biçiminin yaygın olarak kullanıldığı görülür (Ercilasun vd. 1991, 505-506).

Hisâr kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Erzurûm'un cânib-i garbîsinde Canha ve Koylhisâr ve Şebin Karahisâr dağlarından cem' olup cereyân ederek Bayburd şehrinin içinden cereyân edüp iki tarafı ma'mûr hânelerdir. (II, 56)

Ortahisâr:

ortahisâr < or + t - u + hisâr : isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçede *orta* kelimesi “Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.” anlamına gelmektedir (TS, 1151).

Kelime Eski Türkçede *ortu* biçiminde kullanılmaktadır (Ergin 1995, 125; Gabain 1995, 163).

Hisâr kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. Akhisâr.

Ammâ leb-i deryâda ve Ortahisâr'da iki yüz aded kat-ender-kat harâbâtî cânlar için meyledeler var... (I, 212)

Sırçasarây:

sırçasarây < sırça ? – serây : isim kökü – isim kökü.

Türkçede sırça “Cam, camdan yapılmış.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1758). Benzetme amacıyla *saray* adının sıfatı olarak kullanılmış olabilir.

Sarây kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. 1.3.1.1. Aksarây.

Bre Sultan İbrahim Sırçasaray'dan reha bulup hapsden kaçup... (I, 130)

Sivrihisâr:

sivrihisâr < sivri – hisâr : isim kökü – isim kökü.

Türkiye Türkçesinde sivri adı “1. Ucu keskin ve batıcı olan. / 2. Ucuna doğru gittikçe incelen. / 3. mec. Genel tutumun veya geleneklerin dışında kalan, göze batıcı özelliği olan, aşırı.” anlamıyla verilmiştir (TS, 1778).

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Ve yüz elli akçe ile ihsân olunur kazâdır. Ammâ kadısı Sivrihisâr'da sâkindir. (IX, 69)

Yenehisâr:

yenehisâr < yeñi + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Yeni kelimesi “Kullanılmamış olan, eski karşıtı, daha öncekilerden farklı olan, oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.” anlamındadır (TS, 2165).

Yeni Eski Türkçe metinlerden günümüze kadar işlek olarak kullanılan kelimelerden biridir. (DLT, ETG, KB)

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Tuna'dan geldiği muhakkaktır kim Çelebi Sultân Mehemed, Tuna Demirkapusu'ndan saman ve kömür döküp bu Yenehisâr'dan ve Devne değirmenlerinden kömür akmışdır. (V, 46)

Yenisarây:

yenisarây < yeñi (yañı) + serây : isim kökü + isim kökü.

Yeni kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Yenihişâr.

Sarây kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Aksarây.

Bu Yenisarây kal'ası Ebü'l-feth Gâzî Mehemed Hân'ındır. (I, 25)

1. 3. 1. 2. İsim Tamlaması**Balıkhisârı:**

balıkhisârı < balık + hisâr – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Balık adı Eski Türkçeden itibaren aynı fonetik yapıyla kullanılmaktadır. Kelimenin “Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.” anlamının yanı sıra (TS, 191); “şehir, kale, kent” anlamında da kullanıldığı bilinmektedir (Gabain 1995, 266 ve Paçacıoğlu 2006, 62).

Hisâr kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. Akhisâr.

Sahib-i devlet efendimizden mektûbları alup kasaba-i İstanoz'dan Engürü'yü ve Hüseyin Gâzî'yi ve Balıkhisâr'ı geçüp karye-i Sarıalan'da meks eyleyip anda yem kestirdik. (II, 233)

Boğazhisâr:

boğazhisâr < boğ – u – z + hisâr : fiil kökü – Yardımcı ünlü – Fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Boğaz kelimesi Türkçe Sözlük'te “1. Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik. / 2. İki dağ arasında dar geçit, derbent.” biçiminde anlamlandırılmıştır (TS, 292). Buradaki anlamının geçit olduğu açıktır.

Güncel dilde de sıkça kullanılan *boğaz* kelimesinin eski metinlerde *boğuz* şeklinde geçtiği görülmektedir (Paçacıoğlu 2006, 95). Kelimenin etimolojisi konusunda farklı görüşler vardır. Ancak yaygın temayül sondaki – z ekinin fiilden isim yapım eki olduğu yönündedir. (Gabain 1995, 46; Eren 1999, 56).

Hisâr kelimesinin anlamı ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Ve hikmet-i Hallâk-ı âlem bu hattın Karadeniz tarafı sehel şordur. Akdeniz tarafı acıdır. Boğazhisâr'dan taşrası dahi acıdır. (I, 17)

Bunarhisâr:

bunarhisâr < bînar + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Bunar (*bînar*) kelimesi için bk. 1.1.2.1. Karye-i Karabınar.

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Andan Tuna'nın bir aynı dahi Kırkkilisa şehrine karîb Yene kasabasında ve Bunarhisâr nâm kal'anın kayalarından tulû' etdi. (I, 19)

Koçhisâr:

koçhisâr < koç + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Türkçede *koç*, “1. Damızlık erkek koyun. / 2. *mec.* Sağlıklı, gürbüz genç erkek.” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1193).

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akhisâr.

Kankarı Koçhisârı derler. (II, 93)

Köprühisâr:

köprühisâr < köprüg + hisâr : isim kökü + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *köprü* “1. Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. / 2. *mec.* İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey.” anlamındadır (TS, 1232).

Köprü kelimesi Eski metinlerde köprüg biçiminde kullanılmış olup etimolojik olarak Hasan Eren’in, G. Clauson’un verdiği bilgilerden yola çıkarak köpür- fiilinden çıktığı yolundaki görüşü isabetli görünmemektedir (Ayrıntı için bk. Eren 1999, 258). Çünkü taranan hiçbir metinde *köpür-* fiili ile *köprü* kelimeleri arasında bir bağ kurulamamıştır.

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Evvelâ kal‘a-i Bilecik ve kal‘a-i İnegöl ve Karahisâr ve İnönü ve kal‘a-i İznik ve Köprühisâr ve İlibâd hisârı ve kal‘a-i Kestel ve kal‘a-i Kite ve kal‘a-i Biga ve ‘l-hâsıl iki yüz kal‘a ve iki yüz hutbe sâhibidir. (II, 23)

Saymazarây :

saymazarây < sa – y – maz + serây : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Say- fiili Türkiye Türkçesinde “Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak. / Sayıları arka arkaya söylemek / Herhangi bir şeyi yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak.” şeklinde kullanılmaktadır (TS, 1716).

Türkiye Türkçesinde çok sıkça karşılaşılan *sayı* kelimesinin bir arkaik kök olarak düşünebileceğimiz *sa-* fiilinden türediği düşünülebilir. Eski Türkçede *sayı* kelimesi

karşılığı olarak *san* adı kullanılmaktadır (Gabain 1995, 114). Buradan hareketle *sa-* kökünden *san* adının ve *say-* fiilinin türetildiği görülür.

Sarây adının anlam ve kökeni için bk. Aksarây.

Evvelâ karye-i Saymazsarây kazâsıdır ve kal'a-i Koçhisâr Tuzlası (---) kazâsıdır ve karye-i Sofular ve Karazirve karyesi. (III, 119)

Yalvaçhisârı:

yalvaçhisârı < yalabaç + hisâr – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *yalvaç* “Kendisine kitap gönderilmiş peygamber, elçi, yalavaç, resul.” anlamına gelmektedir (TS, 2119).

Köktürkçeden itibaren kullanılmış olan kelime güncel dilde yerini peygamber, elçi, resul gibi kelimelere bırakmıştır. Etimolojik olarak kesin olmamakla birlikte Orta Farsçada söz, ses anlamındaki *vaç* kelimesinden doğmuş olabileceği konusunda yaklaşımlar vardır (Nişanyan 2007, 514).

Hisâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

... feth-i Akşehir ve feth-i Seydişehir ve feth-i Yalvaçhisâr ve feth-i Burkoz ve feth-i Pulya ya 'ni Tanrı yıkdığı ve ... (II, 26)

1. 3. 2. Kale / Hisar / Saray + Ad

1. 3. 2. 1. Sıfat Tamlaması

1. 3. 2. 2. İsim Tamlaması

Sarâyburnu:

sarâyburnu < serây + bur – u – n – u : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ses – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Saray kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Aksarây.

Türkiye Türkçesinde *burun* “Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı.” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 329).

Eski Türkçe dönemi eserlerinden itibaren işlek olarak kullanıldığı görülen *burun* kelimesi etimolojik olarak Türkçe *bur-* fiilinden türemiş bir organ adıdır. *bur-* fiili “*tütmek, kokmak*” anlamındadır. (Eren 1999, 64). Konunun uzmanlarından Nişanyan’a göre kelimenin kökü fonetik ve semantik benzeri Farsçada da bulunan *bû* kelimesidir. Yazar bu tezini *buğu* ve *buhar* kelimeleriyle pekiştirmiştir (Nişanyan 2007, 86).

İslâmbol’un Sarâyburnu ile Üsküdar mabeyninde şehri-i Makdonya var idi. (I, 16)

1. 4. Köy Kelimesiyle Kurulanlar

1. 4. 1. Ad + Köy

1. 4. 1. 1. Sıfat Tamlaması

Hâsköy:

hâsköy < *hâs* + *köy* : isim kökü + isim kökü.

Hâs < Ar. *hâss*.

Türkçede *has* “Özgü, öze, mahsus; katışıksız, en iyi cinsten.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 851).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Karaköy Kazâsı*.

Ammâ İslâmbol’da iptidâ peydâ olan Cibâlikapusu’nun iç yüzünde, sonra Ayvansarikapusu önünde, sonra Çömlekciler içinde; dahi cedîd kârhâne Hâsköy’dedir (I, 326)

İstanköy:

istanköy < *istan* + *köy* : isim + isim kökü.

İstan < Yun. *sten.* < *eis ten.*

Türkçeye Yunancadan geçmiş olan *İstan* adı iç anlamına gelen bir ön ektir ve *İstanköy* kurulumunda “köy içi” anlamını vermektedir. İstanbul adının da buna benzer bir kullanımı vardır: *İstanbul* < *sten polis* < *eis ten – polis* yani “şehir içi” (Nişanyan 2007, 223).

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Husûsâ bu şehrin lodos cânibinden İstanköy cezîresi yüz mil yakındır. (IX, 78)

Ortaköy:

ortaköy < or – t – u + köy : isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Orta kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Ortahisâr.

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

... Ortaköy arzında Ayanta kal'asına ve Fındıklı kasabasında Fındıkça kal'asına ve Galata burnunda ... (I, 18)

Sazlıköy:

sazlıköy < saz – lıg + köy : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *saz* adı “1. Genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince kamyş, hasır otu, kiliz, kofa. / 2. *müz*. Her tür müzik aracı, çalgı.” anlamlarına sahiptir (TS, 1716).

Bu yer adında geçen *saz* adı bahsedilen yerin coğrafi yapısıyla ilgili olmak üzere birinci anlamıyla kullanılmıştır. Kelimenin sonundaki *-lıg* ekinin tarihi gelişimi ise *-l(i)⁴ğ* > *-lu/-lü* > *-l(i)⁴* şeklinde olup sondaki *-ğ* ünsüzünün düşmesinin etkisiyle ünlüsünün yuvarlaklaştığı ve Batı Türkçesi döneminde tekrar düzleştiği görülür (Ergin 1993, 150). Söz konusu ek güncel dilde de *-lı / -li / -lu / -lü* biçiminde işlek olarak kullanılan bir sıfat yapım ekidir.

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddinli ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve Karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi' ve mesâcid ve imâretleri mezkur kal'a divarlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup... (I, 18)

1. 4. 1. 2. İsim Tamlaması

Akbabaköyü:

akbaba köyü < ak + baba + köy – ü : isim kökü + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesi'nde *akbaba* adı “Akbabagillerden, başı ve boynu çıplak olan, dağlık yerlerde yaşayan, leşle beslenen, çok yükselten uçarak keskin gözleriyle çok uzakları görebilen, iri ve yırtıcı bir kuş” anlamındadır. Adın ayrıca mecazi olarak “İhtiyar” anlamı da vardır. Burada muhtemelen yaşlı insanların sayısının fazlalığından dolayı böyle bir yakıştırma yapıldığı düşünülebilir (TS, 48).

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Mezkûr Akbaba köyü yüz hâneli ve bir cevâhir mihrâbli câmi‘ ve yigirmi aded dükkânlı ve bir hammâmı, havzlı ma‘mûr bir kurâdır. (I, 241)

Arnavudköy:

arnavudköy < arnavud + köy : isim kökü + isim kökü.

Bu yer adının aslî şekli *Arnavudköyü* olmalıdır. Arnavud adı bir millet adı olduğu için sıfat olabilmesi mümkün görünmemektedir. Bu bakımdan iyelik ekinin düşmesiyle Arnavudköy olarak kalıplaştığı söylenebilir.

Ör: *Tekfurdağı* > *Tekurdağı* > *Tekirdağ*

Arnavud adı “Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk. / 2. Bu halka özgü olan.” anlamında verilmiştir (TS, 122).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddînli ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve Karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi‘ ve mesâcid ve imâretleri mezkur kal‘a divarlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup... (I, 18)

Bâzârköyü:

bâzârköyü < bâzâr + köy – ü : isim kökü – isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Bâzâr kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Atbâzârı.

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Cümle sayyâdlar bu mâhîleri Yenişehir'e ve kasaba-i Gemleyik'e ve kasaba-i Bâzârköyü'ne götürüp kâr ederler. (III, 9)

Çengelliköyü ~ Çengâlköyü:

çengâlköyü < çengâl + köy – ü : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çengel < Far. *çengâl*.

Türkçede *çengel* adı “1. Çengel, pençe. / 2. Orman” anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu 2004, 155). Eren çengel’i “Bir yere takılmaya yarayan eğri demir.” olarak almıştır (Eren 1999, 84). Güncel dilde işlek olarak kullanılan çengel kelimesi ağızlarda çangal olarak da geçmektedir (Dilçin 1983, 50). Kelimenin ve söz konusu bu yer adının anlamı üzerine Evliya Çelebi, tezin kaynak kitabı olan Seyahatnâme’de halkının gece gündüz kavga etmesi sebebiyle Çengelli köy dendiğini vurgulamıştır.

Köy adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaköy Kazâsı.

Hattâ şehrinin halkı mâbeynlerinde şeb [u] rûz gavgâ ve cidâl eksik değildir, Hakkâ ki ceng al ve Çengâlköyü’dür. (I, 231)

Demirciköy:

demirciköy < temür – çi + köy : isim kökü – isimden isim yapan ek – isim kökü.

Demirciköy yer adı da Demirciköyü olarak düşünölmelidir. Sonradan iyelik eki düşmüştür.

Demir kelimesinin anlamı için bk. 1.3.1.1. Demirli Karahisâr.

Türkçede *demirci* adı “Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.” anlamına gelmektedir (TS, 494).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaköy Kazâsı.

... Bizimle tuğu geriye beş sâ‘at dönderüp Demirciköy nâm mahalde kalup cânib-i erba‘ına karavullar koyup ... (V, 23)

Feteköyü:

feteköy < fete + köy – ü : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

fete < ?

Fete adıyla ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Köy adının anlamı ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddînli ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve Karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi' ve mesâcid ve imâretleri mezkur kal'a divarlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup... (I, 18)

Hacıköyü :

hacıköyü < hâci + köy – ü : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Hacı < Ar. *hâci*.

Türkiye Türkçesinde sıkça kullanılan kelimelerden biri olan hacı ismi Arapça hacc'dan türemiş bir ism-i fâildir ve “Hacca giden, Kâ'be'yi ziyaret eden , hacı.” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 306).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaköy Kazâsı.

Andan yine taraf-ı şimâle sol tarafda kal'a-i Gümüş şehrin geçüp, menzil-i karye-i Ovacık, andan yine şimâle menzil-i karye-i Hacıköy, andan .... (V, 43)

Kadıköyü:

kadıköyü < kâzî + köy – ü : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kadı < Ar. *kâzî*.

Arapça kazâ kökünden gelen *kadı* kelimesi “Tanzimat'a kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları” şeklinde verilmiştir (TS, 1027).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

... İslâmbol'dan binâ pâreleri Üsküdar tarafında Salacak Burnu'na ve Kadıköyüne düşdüğü pâreler hâlâ zâhirdir. (I, 30)

Şarköyü:

şarköyü < şar + köy – ü : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Şar < Far. *şehr*.

Şar kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akçaşar.

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karaköy Kazâsı.

Cümleden amâr Şarköylü Mahmûd Ağa ve Nişli Alî Ağa hâneleri ma'mûr u müzeyyendir. (V, 188)

Şâtirköyü:

şâtirköyü < şâtır + köy – ü : isim* + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Şâtır < Ar. *şâtır*.

Arapça *şetâret* kökünden türetilmiş *şâtır* kelimesi “1. Neş’eli, keyifli, şen. / 2. Büyük bir kimsenin atı yanında gitmekle vazifeli ağa.” olarak verilmiştir (Devellioğlu 2004, 980).

Köy kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Karaköy Kazâsı*.

Menzil-i Şâtirköyü önüne lenger-endaht olup cümle yolcular taşra çıktılar. (II, 43)

1. 5. Unvan Adlarıyla Kurulanlar

1. 5. 1. Ad + Unvan (Unvan Grubu Biçimindekiler)

Belkîs Ana:

belkîs ana < belkîs + ana : isim ? + isim kökü.

Belkîs < ?

Alıntı bir kelime olduğu tahmin edilen *Belkîs* adı hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

Türkiye Türkçesinin mühim ve işlek kelimelerinden biri olan *ana* “Çocuğu olan kadın, anne; Dini bakımdan aziz tanınan bazı kadınlara verilen saygı unvanı” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 92).

ol sene Bursa nevâhilerinden Aydıncık nâmındaki Belkîs Ana şehrinde kışlayup evvelbahârda İslâmbol’u muhâsara edüp tarafeyne azîm kaht [u] galâ olup [21a] derûn-ı kal’ada olan küffâr derûnundan çıkan necâsetlerin yedi. (I, 34)

Eşbeğ :

eşbeğ < eş + beg : isim kökü + isim kökü.

Eşbeğ adıyla ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Türkçe Yer Adları Kılavuzu'nda da geçmemektedir (Gülensoy 1995, 20). İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Meskun Yerler Kılavuzu'nda, *Eşbaoğlu* şeklinde bir köy adı verilmektedir (İB 1946, 375). Muhtemelen *Eşbeğ* adlı bir kişinin adına istinaden verilmiş bir yer adıdır.

Türkçenin en eski kelimelerinden biri olan *beğ* sözü “erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü; Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz; Eş, koca” anlamındadır (TS, 253). anlamındadır (TS, 232). Bir unvan olarak Köktürkçeden itibaren *beg*, *beglik*, *beglig budunlug* örneklerinde olduğu gibi sıkça geçmektedir (Tekin 2006, 128).

Andan karye-i Eşbeğ: Konya kazâsında bin hâneli ma ‘mûr bir köydür. (III, 119)

Gedikpaşa:

gedikpaşa < gedük + paşa : isim kökü + isim.

Türkçede *gedik* kelimesi “Bir düzey üstündeki çatlak veya aralık, rahne; Dağ geçidi” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 740).

Paşa < *pâşâ*.

Yine alıntı olduğu düşünülen *paşa* adı “Osmanlı İmparatorluğu zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rutbede bulunan askerlere unvan” anlamındadır (TS; 1582).

Paşa kelimesinin kökeni konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Nişanyan, paşa adının Türkçe *baş ağa*'dan gelmiş olabileceğini düşünmektedir. Farsça padişah sözünden gelmesi ihtimalini ise zayıf bulmaktadır. Paçacıoğlu da yine sözlüğünde *paşa* < *baş ağa* gelişiminden bahsetmektedir (Nişanyan 2007, 375; Paçacıoğlu 2006, 449). Ayrıca *baş şad* şeklinde yine Türkçe olduğu da dile getirilmektedir.

Hikmet-i Hudâ ertesi ale's-sabâh Gedikpaşa semtinde bir yâr-ı gâr-ı kadîmimiz Okçuzâde Ahmed Çelebi hânesine varup anı gördüm. (II, 7)

Gül Baba Karyesi:

gül baba < gül + baba : isim kökü + isim kökü.

Gül < *Far. gûl*.

Türkçede bir çiçek adı olan *gül* “Gülgillerden örnek bitki; Bu bitkinin katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği” anlamındadır (TS; 804).

Türkçe bir kelime olan *baba* ise “Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek; Çocuğu olmuş erkek; Bazı tarikatlarda tarikat büyüğüne verilen unvan” anlamında kullanılmaktadır (TS, 171).

İki yüz hâneli ma‘mûr kurâdır kim Gül Baba Sultân anda bir hıyâbân içre medfûndur. (V, 172)

Hüseyin Ağa :

hüseyin ağa < *huseyn* + *ağa* : isim + isim

Bir kişi adı olarak *Hüseyin* “Küçük sevgili; Hz. Muhammed’in torunu ve İmâm-ı Alî’nin küçük oğlu; Erkek adı” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 392).

Kişi adlarının sıfat olarak sıfat tamlamalarında kullanılması mümkün görünmemektedir. Hüseyin adı’nın da sıfat biçiminde düşünülmesi zordur. Bu bakımdan söz konusu yer adı, isim tamlaması gibi düşünülmelidir.

Türkiye Türkçesinin en işlek kelimelerinden biri olan *ağa*, “Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse” olarak açıklanmıştır (TS, 28).

Hüseyin Ağa ziyâfet-i azîm edüp paşaya bir at çekdi. (II, 218)

Kara Kadı :

kara kadı semti < *kara* + *kâzî* + *semt* – *i* : isim kökü + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Kadı adının anlam ve kökeni için bk. Kadı Yaylası.

Semt < Ar. *semt*

Güncel dilde işlek olarak kullanılan *semt* “Yan, taraf, cihet, yön; Şehirde yerleşim bölgesi, yaka” anlamındadır (TS, 1729).

Cümle Tire şehri halkının ba‘de‘l-asr teferrücgâhları bu Kara Kadı semtidir. (IX, 90)

Kesegendede:

kesegendede < kes – egen + dede : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçenin eski dönemlerinde kullanılmış olan *kesegen* sözü, Paçacıoğlu'nun VIII.-XVI. yüzyıllar arası Türkçenin söz varlığını ortaya koyduğu “Türkçenin Sözcük Dağarcığı” adlı eserinde verdiği bilgilere göre “1. Fare / 2. Keskin.” anlamlarına gelmektedir (Paçacıoğlu 2006, 313). Paçacıoğlu iki ayrı kelimenin de aynı fonetik yolla oluştuğunu düşünmektedir.

Türkçede *dede* sözü “Büyük babadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri; Mevlevi tarikatında çile doldurmuş olan dervişlere verilen unvan” anlamındadır (TS, 481). Burada ikinci anlamıyla kullanıldığı açıktır.

Kesegendede civârında medfûndur. (I, 177)

Kocamustafâpaşa:

kocamustafapaşa < koca + mustafa + paşa : isim kökü + isim + isim.

Koca adının anlam ve kökeni için bk. Karakoca Karyesi.

Mustafa < *Ar.* Mustafâ.

Türkiye Türkçesinde en sık karşılaşılan özel adlardan biri olan *Mustafa* “İstifâ edilmiş, seçilmiş; Hz. Muhammed’in adlarından biri; Bir erkek adı” olarak adlandırılmıştır (Devellioğlu 2004, 688).

Paşa adının anlam ve kökeni için bk. Gedikpaşa.

Ve Aşağı Mustafâ Paşa çârsûsunda Gül Câmî'i binâ edüp Sirkeci tekyesini mahkeme-i şer'-i mübîn edüp bir mahalle dahi Yedikulle kurbünde Kocamustafâpaşa yaylasına koyup ... (I, 34)

Koçu Baba:

koçu baba < koçu + baba : isim ? + isim kökü.

Koçu < ?

Koçu kelimesiyle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Baba adının anlam ve kökeni için bk. Gül Baba.

... andan karye-i Koçi Baba Sultân, andan karye-i Akçakoyunlu, andan karye-i Sunkuroğlu ... mukaddemâ bâlâdaki kurâlar gibi meks edüp evsâfi tahrîr olunmuş idi. (IV, 10)

Kozlu Baba :

kozlu baba < koz – lug + baba : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Koz < Far. ğavz.(goz)

Türkiye Türkçesinde işlek olara kullanılan *koz* kelimesi Farsçadan alıntı olup “1. Ceviz / 2. İskambil oyunlarında diğer kağıtları alabilen, onlara üstün tutulan belirli renk ve işaretlerdeki kağıt. / 3. *mec.* Karşısındakini alt edecek etkili şey.” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1226).

Baba adının anlam ve kökeni için bk. Gül Baba.

Otuz üç dâne kozdan tesbîhi var imiş. Dâ'imâ boynunda taşırmuş. Anıniçün Kozlu Baba derler. (V, 26)

Mama Hatun :

mama hatun < mama + katun : isim kökü + isim kökü.

Türkçede *mama* adı “Ebe, kadın, dadı” anlamındadır (Paçacıoğlu 2006, 393). Paçacıoğlu yine aynı eserinde hemen hemen aynı anlamı veren *mamalık*, *mamı*, *mamılık*, *mamu* gibi örneklerle de dikkat çekmiştir.

Hatun < *Far.* hâtûn < *Tü.* katun. (Kara 2004, 94).

Hatun kelimesi Türkçede yıllardır etimolojisi üzerine farklı yorumların yapıldığı bir kelimedir. Türkçe sözlükte “Kadın; Bayan, hanım; Eş, zevce; tar. Yüksek makamlardaki kadınlara ve hakan eşlerine verilen unvan” olarak izah edilmiştir (TS, 858).

Yukarıdaki fonetik gelişime bakıldığında *hatun* adının aslen Türkçeden Farsçaya geçtiği ve sonradan Farsça biçiminin alınarak kullanıldığı düşünülebilir.⁸

Biz andan yine cânib-i garba (---) sâ'atde gidüp karye-i Cinis andan karye-i Mama Hatun andan karye-i Götür. (V, 32)

Sevindik Dede :

⁸ Hatun adının ses gelişimi ve diğer benzer unvanlarla ilgili ayrıntılı bilgiye Zülfikar 1988'den ulaşılabilir.

sevindik dede karyesi < seb – i – n – dik + dede : fiil kökü – yardımcı ses – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Günümüzde de işlek olarak kullanılan *sevin-* fiili “Sevinç duymak” anlamındadır (TS, 1743).

Dede adının anlam ve kökeni için bk. 1. 5. 1. Kesegendede.

Karye-i Sevindik Dede Abdal Musa hazretlerinin halifelerindedir. (IX, 141)

Ulan Beğ :

ulan beğ < oğıl – an + beg : isim kökü – çokluk eki + isim kökü.

Ulan adı Türkçe Sözlük’te “*ünl.* Kaba, Öfke ve nefreti anlatan bir seslenme edatı.” şeklinde anlamlandırılmıştır (TS, 2032).

Oğlan adından türemiş bir kelime olduğu düşünülen ve ağızlarda bir ünlem olarak kullanılan *ulan* adı için Mehmet Kara şu bilgilere yer vermiştir:

oğlan “erkek çocuk; yetişkin erkek” ile *ulan* “ey; çok kaba biçimde öfke ve nefreti anlatır” ve *lan* “ulan sözünün kısa söylenişi, kaba hitap, ey” kelimelerinde de ses düşmesi yoluyla fono-semantik başkalaşma meydana gelmiştir (Kara 2004, 78).

Kara yine aynı eserinde Anadolu ağızlarında kullanılan *ula* kelimesinin *oğlan* ve *ulan* arasındaki ilişkinin daha iyi açıklanabilmesi açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Türkçenin en eski kelimelerinden biri olan *beğ* sözü “erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü; Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz; Eş, koca” anlamındadır (TS, 253). anlamındadır (TS, 232). Bir unvan olarak Köktürkçeden itibaren *beg*, *beglik*, *beglig budunlug* örneklerinde olduğu gibi sıkça geçmektedir (Tekin 2006, 128).

Bu şehri tamâm seyr edüp andan cânib-i garba şehir kenarında vîrân kal’ası kurbunda kefare mahallesinden taş cisrden ubûr edüp karye-i Ulan Beğ’i ubûr edüp 6 sâ’atde, ... (III, 172)

1. 5. 2. Unvan + Ad

Baba Nakkâş:

baba nakkâş < baba + nakkâş : isim kökü + isim.

Baba adının anlamı ve kökeni için bk. 1.5.5. Karye-i Gül Baba.

Nakkâş < *Ar.* nakkâş.

Türkçede *nakkâş* adı “Yağlı boya ile duvar nakışları yapan usta, süsleme sanatkarı; Nakış işleyen, nakış yapan kimse” anlamında geçmektedir (Devellioğlu 2004, 802).

Hâlâ ziyâretgâh-ı Baba Nakkâş tekyegâh-ı erbâb-ı dilân-ı Hâcegândır. (VI, 88)

1. 6. DİĞERLERİ

1. 6. 1. Ad

Aydın:

aydın < ay – dın : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde hem özel ad olarak hem de münevver, parlak, ışıklı gibi anlamlarda kullanılan *aydın* adının etimolojisi konusunda kesin bir bilgiye ulaşılammıştır.

ay – dın : isim kökü – ayrılma hal eki (Karadoğan 2001, 166) ve ay – tün : isim kökü + isim kökü. (Karasoy 1991, 154-156) şeklinde farklı yorumlar yapıldığı görülmüştür.

Aydın sancağında Yıldırım Han Gâzî evkâfıdır. (IX, 31)

Ayaş:

ayaş < ?

Ayaş adı için yeterli bilgiye ulaşılammış olmakla birlikte VIII.-XVI. yüzyıllar arasındaki Türkçenin sözcük dağarcığı üzerine hazırlanan sözlükte B. Paçacıoğlu *ayaş* adı için “arkadaş” anlamını vermiştir (Paçacıoğlu 2006, 49).

Bahsi geçen kelimenin buradaki anlamı taşıyıp taşımadığı kesin değildir. Dolayısıyla taranan tarihi metinlerde de rastlanmayan bu adın yabancı kökenli olabileceği düşünülebilir.

Bor:

Bor < *bor* ~ *boz*

Türkçede bor “İşlenmemiş, taşlık, sert, ekilmemiş toprak” anlamına gelmektedir (TS, 298).

Hasan Eren, *bor* adının kökeninin karışık olduğunu belirterek Ermeniceden alıntı olduğu yönündeki görüşü yinelemektedir (Eren 1999, 57). M. Kara ise kökenleri konusunda tartışmalı olan *bor* ve *boz* adlarının aynı anlamı verdiklerini bu yüzden aynı kelime olabileceklerini düşünmektedir. Ona göre Tarama Sözlüğü’nde bor “sürülmemiş, otsuz, pek toprak” ve boz “sürülmemiş toprak” olarak geçmektedir (Kara 2004, 32).

Türkçedeki r~z denkliliği de düşünülerek her iki kelimenin kökteş oldukları söylenebilir.

Lâkin Kal’a câmi’i nâmiyla meşhûr bir minâreli câmi’i pür-nûr-ı Bor’dur. (III, 114)

Çağa :

çağa < çağa

Çağa < Moğ. çaka.

Güncel dilde işlerliğini kaybetmiş kelimelerden biri olan *çağa* adı “hlk. Çocuk, bebek.” anlamına gelmektedir (TS, 380).

Ağızlarda *bala çağa* deyimini içerisinde geçen çağa adı için Paçacıoğlu da Moğolca bir kelime olduğu yönünde görüş bildirmiş ve “Yeni doğmuş, bebek” anlamını vermiştir (Paçacıoğlu 2006, 125).

Çağa şehri yayı derler bir gûne yayı memdûh-ı âlemdir kim bedre ve bahrde seyâhat eden kimesneler kullanıp aslâ başları bir tarafa yulıkmaz. (III, 152)

Çölek:

çölek < ?

Tarihi metinlerde rastlanmayan ve güncel dilde de neredeyse hiç kullanılmayan *çölek* adı “Girdap” anlamında kullanılmaktadır (Ş.Sami 1316, 523; Paçacıoğlu 2006, 153).

Ba‘dehu Murâd Paşa Diyârbekir kurbünde Çölek nâm mahalde terk-i fanî bâkîde bâkî kaldı sene 1021. (I, 99)

Dörd(ler) :

dördler < tört – ler : isim kökü – çokluk eki.

Türkçe sayı adlarından biri olan *dört* “Dört sayısının adı.” olarak verilmiştir (TS, 569). Eski metinlerde tört biçiminin kullanıldığı görülür (Paçacıoğlu 2006, 178).

Evvêlâ nâhiye-i Etrâfşehir ve nâhiye-i Gökçesu ve nâhiye-i Sazak, Gerece yolu solundadır ve nâhiye-i Dörd(ler) dîvân ve nâhiye-i Yiğılca. (II, 90)

Gönan :

gönan < ?

Hakkında pek fazla bilgiye ulaşılamayan yer adlarından biri de *Gönan*’dır. Türkiye Türkçesinde gönen adı “hık. Ekilecek toprağın sulandırılması; nem, rutubet, nemli.” anlamında verilmiştir (TS, 776). Bir yer adı olarak Gönan ile gönen arasındaki ilgi açıklanmaya muhtaçtır.

Eski dilde kullanılan *gön* adı (İşlenmiş deri, kösele) ve gönen- fiili (Mutlu, mesut olmak, rahat bir hayat sürmek) arasındaki anlam ilişkisi de yine araştırılmalıdır.

Vech-i tesmiyesi oldur kim (---) (---) (---) (---) anıniçün Gönan derler. (V, 152)

Kankal:

kankal < ?

Türkiye Türkçesinde *kangal* adı “Tel, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka biçiminde sarılmasıyla yapılan bağ.” şeklinde anlamlandırılmıştır (TS, 1060).

Güncel dilde de Sivas’ın köpeğiyle meşhur bir ilçesinin adı olarak kullanılagelen kankal adı ile ilgili önemli sayılabilecek bir veriye rastlanmamıştır. Hasan Eren’e göre kangal adı göçüşme yoluyla *kalğan* biçiminden türemiştir. Eren bu bilgiyi Türkçede –*ğan* / -*gen* ekinin bitki ve hayvan adlarında sıklıkla kullanılması ile desteklemektedir (Eren 1999, 207).

Evvêlâ cânib-i garbîsi tarafında Ulaş ve Kankal yoluyla şehir-i Sivas üç günlük yoldur. (IV, 18)

Karesi :

karesi < ?

Eski bir yerleşim yeri olduğu bilinen *Karesi* adı F. Sümer'e göre *Karasi* biçiminde verilmiş olup Kayı , Bayat ve Karsın gibi boyların bugünkü Balıkesir civarlarında yerleştikleri bölgenin adıdır. (Sümer 1967, Ekler). Anlamı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hâlâ Anadolu eyâletinde Hudâvendigâr sancağı hâkinde (---) hükmünde a'lâ şehri ma'mûrdur ve hâkim-i şer'i Karesi kazâsı hükmünde yüz elli akçe pâyesiyile şerîf kazâdır. (V, 151)

Kınık :

kınık < kın – ık : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Kınık adı “sağlam, kuvvetli” anlamına gelmektedir. Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan birinin adıdır..

Ve sol cânibinde kazâ-i Kınık. (IX, 168)

Köprü:

köprü < köpürge ~ köprüg

Türkiye Türkçesinin en işlek kelimelerinden olan *köprü* “Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı.” anlamına gelmektedir (TS, 1232).

Köktürkçede *köbürge* biçimine rastlanan köprü adı Eski Uygurcada ise *köprüg* şeklindedir (Tekin 1968, 351; Caferoğlu 1968, 117). Eski Anadolu Türkçesine geldiğinde köprü biçimini aldığı görülmektedir (Ergin 1997, 207).

Etimolojik olarak *köprü* kelimesinin, Türkçe köpür- fiilinden türediği yönünde görüşler bulunmaktadır (Eren 1999, 258). *Köpür-* fiili sözlükte “Köpük yapmak, köpük oluşmak, köpük çıkararak kabarmak.” anlamlandırılmıştır (TS, 1233). Bu

bakımdan özellikle Clauson'un benimsediği bu etimolojiye katılmak mümkün görünmemektedir.

Sivas eyâletinde Köprü nâm kasabada mütevellid olup evvel tarîk-i mevleviyyetde idi. (I, 135)

Kudurdu :

kudurdu < kutur – dı : fiil kökü – görülen geçmiş zamanın üçüncü şahıslı kalıplaşmış çekimi.

Türkçede *kudur-* fiili “Taşmak, ölçüyü taşırarak, geçmek, aşmak.” anlamındadır (TS, 1246).

Eski metinlerde *kutur-* şeklinde geçmektedir (Atalay 2006, 373). Güncel dilde daha çok mecaz anlamıyla işlenen *kudur-* fiili ile ilişkili *kudur-uk* ve *kuduz* < *kutur-uz* gibi örnekler verilebilir.

Bir bayır başında yüz evli bir köydür. (IX, 160)

Kuzuçan:

kuzuçan < ?

Kuzuçan adıyla ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

... Müsellah cüyüşuyla ve Kuzuçan beği mükellef ü mükemmel cündiyle üç aded beğler kânûnları üzre ... (IV, 132)

Malkoç:

malkoç < mal + koç ?

Yukarıdaki gibi iki ismin birleşmesiyle oluşan bir yer adı olarak düşünebileceğimiz *malkoç* adı hakkında bir kayda rastlanmamıştır. Fakat işlerliğini yitirmiş bir terim olarak *malkoç* adı “*tar.* Osmanlılarda akıncılar ocağının komutanı.” şeklinde anlamlandırılmıştır (TS, 1336).

Kal ‘a-i Harput ‘u ve karye-i Malkoç ‘u geçüp andan yine cânib-i şarkda ... (IV, 19)

Seki :

seki < sekü

Türkçede *seki* “Oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set; oturulacak sedir biçiminde taş veya set; toprak üstündeki doğal yükseklik, taraça; coğ. Akarsuların iki yakasındaki yamaçlarda, bazı deniz ve göl kıyılarında görülen basamak biçiminde yeryüzü şekli, set, taraça, teras.” gibi benzer anlamlarda kullanılmaktadır (TS, 1723).

Ve ecdâd-ı ızâmımız Seki yaylasında Eşref Paşa tekyenişinleriyiz. (IX, 138)

Serik :

serik < ?

Serik adıyla ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Haftada bir cum'aertesi gün Serik nâhiyesinden ve Karahisâr'dan ve Alâ'yye ve Adalya'dan ve Teke ve Hamîd'den kırk elli bin âdem bir gün gecede cem'olup azîm bâzâr durur. (IX, 149)

Sığla:

sığla < ?

Türkçede *sığla* adı, “bot. Günlük ağacı.” olarak geçmektedir (TS, 1750). Ancak bu yer adında söz konusu anlama işaret eden bir bulguya rastlanmamıştır.

Tire ve Ma'nisa ve Aydın ve Sarhan ve Kara Biga ve Sığla ve Menteşe semtlerinde bu sâz çokdur, lewendâne bir sazdır. (I, 345)

Sol:

Türkçede yön ifadesi veren kelimelerden biri olan sol, “Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı, bu taraftaki yön” anlamındadır (TS, 1787).

Ancak yer adının anlamıyla ilgisi tartışılabilir.

(Nehr-i) Karaçubuk kenarında Sol nâm bir karyede vücûda gelmiştir. (II, 28)

Sorkun:

Güncel dilde kullanılmayan *sorkun* adı “bot. Sepetçi söğüdü.” anlamındadır (TS, 1794).

Eski Türkçede kullanımına rastlanmamış, Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı içinde sorgun, sorkun gibi örnekleri görülür (Dilçin 1983, 190).

Semantik olarak bir söğüt türü olduğu için söğüdün suyu sevmesinden hareketle *sor-* “Emmek” fiilinden türediği düşünülebilir.

Evvelâ kazâ-yı ma‘mûr Sorkun Yetmiş pâre büleyde-i ma‘mûrelerdir. (III, 146)

Söğüt:

söğüt < söğüt.

Söğüt adının anlamı için bk. 1.5.1. Söğüdcük.

... ba‘dehû Yıldırım Hân asrında Timur-ı bî-nûr bu Söğüt şehrin yağma ve harâb ve alân u tâlân edüp hâlâ türbe-i pür-envârı eyle mükellef âsitâne değildir. (III, 11)

Teke :

teke < teke : isim kökü

Türkçede *teke* adı “Erkek keçi” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1935).

DLT’te “boynuzundan yay yapılan erkek geyik.” anlamında geçmektedir (Atalay 2006, 595). Günümüzdeki anlamı ise Eski Anadolu Türkçesinden itibaren kullanılmaktadır (Ergin 1997, 288).

Oğuzlar’ın Anadolu’da yaşayan boy, aşiret adlarından biridir.

Teke vilâyetine gideriz, bize hayırlı yol gösterüp ocağınızdan kulağız verin, yine hidmet bâkî” dedik. (IX, 138)

Tershâne:

tershâne < tersaná : isim kökü.

Tershâne < İt. tersaná.

Türkiye Türkçesinde “Gemi yapılan yer, gemilik, tezgah” anlamında kullanılan *tersane* adı, aslen İtalyanca bir kelime olup Arapçadaki karşılığı ise fonetik başkalaşmaya uğramış darü’ş-şana’ (yapım evi)’dir (Nişanyan 2007, 478).

Yukarıda da bahsedildiği gibi alıntı olarak gösterilen *tersane* adının yakıştırma yoluyla dilimize girdiği düşünülebilir. Alıntı kelimeler ve ses gelişimlerini gösteren bilgiler için G. Karaağaç’ın ‘Dil, tarih ve insan’ adlı eseri incelenebilir (Karaağaç 2002).

... *Cebeciler cebehâneleri ve topçular topları ve imrahorlar atları ve kapudanlar esîrleri Tershâne’de San Pavla zindânına ve kral oğlunu Yedikulle’e götürüp .... (V, 111)*

Uca [Ünye]:

uca < ?

Uca adının anlam ve kökeni konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat uca < yüce gibi bir ses gelişiminden söz edilebilir.

Ve Karadeniz sâhilinde şehir-i Sinab’dan ve Amasra ve Ereğli ve Bartın ve Bafra ve Samsun ve Uca [Ünye] şehri halkları cem’olmuşlardır. (I, 220)

Yalvaç:

yalvaç < yalabaç.

Yalvaç adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.3.1.2. Yalvaçhisâr.

Yalvaç nâm kasabada Şeyh Abdülkerîm’in oğludur. (I, 177)

1. 6. 2. Ad + Yapım Ekli Yer Adları

1. 6. 2. 1. Ad + -lı / -li / -lu / -lü

Akıncılı :

akıncılı < ak – ı – n – cı – lı : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek. – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *akın* “Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması; Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın.” anlamındadır (TS, 53).

Tarih alanına ait bir terim olarak yaygın bir kullanıma sahip *akıncı* ise “Düşman ülkesine akın yapan savaşçı” şeklinde geçmektedir (TS, 53).

Bu eyâleti tamâm edüp bâlâda tahrîr olunan karye-i Akıncılı ki Menteşe hudûdu anda tamâm olup .... (IX, 140)

Armudlu :

armudlu < amrûd – lug : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Armud < Far. amrûd.

Türkiye Türkçesinde *armut* “Gülgillerden, çiçekleri beyaz, yurdumuzun her yerinde yetişen bir ağaç; Bu ağacın tatlı ve sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyvesi.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 122).

Hasan Eren’e göre *armut* kelimesi yaygın bir inanca göre Farsça kökenlidir. Eren eski ve yeni Türk lehçelerinde armut karşılığı kertme adının kullanıldığını kaydetmiştir. (Eren 1999, 18).

Kelimenin dilimize geçişi göçüşme yoluyla fono-semantik başkalaşma biçiminde olmuştur. Bahsi geçen ses hadisesiyle ilgili olarak M. Kara, kökteş kelimelerin bazılarında göçüşme (metatez) sonucu ses ve anlam farklılaşması olduğundan bahsetmektedir. Kara, herhangi bir kelimedeki seslerin birbirleriyle yer değiştirmesi olarak tanımladığı göçüşmeye örnek olarak *çeğmel < Far. çengâl, sekel < Ar. kesel* ‘i vermiştir (Kara 2004, 143-144).

Kasabası bir düz sahrâda bâğlı ve bâğçeli ve dağı ve taşı emrûd şecerleri ile müzeyyen bir rabta-i ma‘mûrdur. Anınçün Armudlu derler. (II, 36)

Bahşılı:

bahşılı < bahşı – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Güncel Türkçe Sözlük’te bulunmayan ve işlerliğini kaybetmiş kelimelerimizden olan *bahşı* adı özellikle Kırgızlar tarafından kullanılan ve Oğuzların *ozan* dedikleri en eski Türk şairlerine verilen addır (Köprülü 2003, 94).

Bahşı adının etimolojisi üzerine Paçacıoğlu, söz konusu adın Çince'den fonetik başkalaşma yoluyla geçen *bahşı* < *po shih* olduğunu ifade etmektedir. (Paçacıoğlu 2006, 60).

...ol gün ilgar edüp ale's-seher Bahşılı nâm bir karye kurbuna vardıklarında köyden bir Etrak gelüp... (II, 241)

Balabanlı :

balabanlı < balaban – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkçede *balaban* adı “Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş.” anlamıyla verilmiştir. Kelimenin kökü *bala* olmalıdır. *Bala* “*hlk.* Yavru, çocuk” anlamındadır (TS, 189).

Kırgız Türkçesinde *balapan* adı kuş yavrusu, palaz anlamında kullanılmaktadır. Bu bakımdan kelimenin *bala* isminden Farsça yapan, koruyan, gözeten, seven anlamında kullanılan –ban ekiyle türetildiği düşünülebilir (Nişanyan 2007, 63).

Karye-i Balabanlı: Müselman köyüdür. (VI, 88)

Boyalı :

boyalı < boda – g – lıg : fiil kökü - fiilden isim yapan ek - isimden isim yapan ek.

Türkçenin hemen her döneminde işlek olarak kullanılan kelimelerinden biri olan *boya* “Renk vermek ve dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde; Resim yapmak için kullanılan kuru, sulu veya yağlı boya.” anlamında geçmektedir (TS, 305).

Türkiye Türkçesinin ses yapısında görülen ortak kökler, Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra yerleşen bir durum olup, iki ve daha fazla heceli kelimelerin sonundaki –g / -ğ ile yapım ve çekim eklerinin başındaki –g / -ğ seslerinin düşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bunu *boya-* > *boya*, *acı-* > *acı* gibi örneklerle pekiştirebiliriz. M. Özkan, söz konusu ses hadisesiyle ilgili daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. (Özkan 1995, 100-101).

Menzil-i karye-i Boyalı: Kankırı hâkinde Kal'acık kazâsıdır. (II, 217)

Çorlu:

çorlu < çor – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanıldığı tahmin edilen *çor* kelimesi “Hastalık, sığır vebası.” anlamındadır (TS, 448). Hasan Eren de yerel dilde kullanılan söz konusu kelimeyle ilgili olarak “hastalık, dert” anlamını vermiştir (Eren 1999, 98).

Çor ~ şor benzeşimi düşünüldüğünde *çor*’un başka bir anlamı da “tuz” dur. Buradan hareketle çorlu “tuzlu, tuzu fazla olan” anlamındadır.

Çorlu adının hikayesi incelendiğinde halkın büyük bir kısmını etkilemiş bir salgın hastalık düşünülebilir.

Niçe kal’alar fethinden sonra oğlu Sultân Selîm-i Evvel ile def’a-i sânide Çorlu sahrasında ceng edüp... (I, 66)

Denizli:

denizli < toñuz – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Anadolu’daki yer adları içerisinde *Denizli*⁹ ilginç bir özelliğiyle dikkat çekmektedir. Denizli’nin çevresinde deniz veya göl bulunmamaktadır. Bu bakımdan denizli adının deniz adıyla hiçbir ilgisi yoktur. Söz konusu yerin eski kaynaklarda *Toñuzlu* (Domuzlu) şeklinde geçtiği ve güzel adlandırma yoluyla Denizli’ye çevrildiği görülmektedir. Hasan Eren bir makalesinde bu bilgileri verirken bahsi geçen ses değişiminin bir halk etimolojisi (etymologie populaire) olarak düşünöbebileceğini vurgulamıştır.

Domuz (Toñuz) adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.2.2.2. Domuzkapusu

Ba’dehu Kayseriyye’den hicret edüp hâlâ Anadolu’da bizim Kaya Sultân hâssı Denizli şehrinin bâğları [194a] arasında bir âsitâne-i azîmde medfûndur. (I, 309)

Develi:

develi < tebi – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Deve adının anlam ve kökeni ile ilgili ayrıntı için bk. 1.2.1. Deveciler.

⁹ Denizli adının kökeniyle ilgili daha fazla bilgi için Eren 1991 ve Korkmaz 2005’e bakılabilir.

Hattâ Bağdâd-ı behişt-âbâd'a giderken Kayseriyye'den kalkup Develi Karahisâr dağları'nda giderken bir kepş-i vahşîyi görüp... (I, 119)

Durkutlu Kazası:

durkutlu < durğut – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.¹⁰

Durğut < (Moğ.) Dragut.

Moğolca bir kelime olan dragut'tan türediği düşünülen durkut kelimesi hem kişi adı olarak hem de yer adı olarak kullanılmaktadır.

Söz konusu adla ilgili olarak farklı bir görüş tur- fiilinden türediği yönündedir. Anadolu'daki yer adlarından biri olan *durğutlu* adının kökü *tur-* fiiline dayanmaktadır. Türkiye Türkçesinin işlek kelimelerinden olan tur- “hareketsiz kalmak, yürümez olmak; işlemez olmak, çalışmamak; bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek; varlığını sürdürmek; var olmak; yaşamak” anlamındadır. Fiile ekli bulunan *-ğut* ise A. Karadoğan'a göre ikinci şahıslı emir eki olarak değerlendirilmiştir (Karadoğan 2001, 173).

Evvelâ kazâ-i Karaköy ve şehir içre beş kazâ dahi ve kazâ-i Durkutlu ve kazâ-i Yalamet ve kazâ-i Belen ve kazâ-i Bozdağ ve kazâ-i Emlâk. (IX, 39)

Elmalı :

elmalı < alma – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkçenin en eski dönemlerinden itibaren en işlek olarak kullanılan kelimelerinden biri olan *elma* “Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç; bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı veya yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi.” olarak geçmektedir (TS, 629).

Hasan Eren, bir meyve adı olarak *elma*'nın eski kaynaklarda *alma* / *almıla* şeklinde geçtiğinden bahsetmektedir (Eren 1999, 133).

Ammâ kethudâyeri ve nakîbi ve şeyhülislâmı Elmalı şehrinde dir. (IX, 141)

Erikli :

erikli < erük – lüg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

¹⁰ Durkutlu adının kökeniyle ilgili tahlil Karadoğan 2001'den yararlanılarak yapılmıştır.

Elmalı örneğinin bir benzeri de *Erikli*'dir. Türkçenin her döneminde işlek olarak kullanılagelen *erik* “Gülgillerden, beyaz çiçekli bir ağaç; bu ağacın kabuğu ince, çeşitli renklerde, mayhoş veya tatlı, eti sulu, tek ve sert çekirdekli yemişi.” anlamındadır (TS, 644).

Eriği bol olduğundan Erikli köyü derler. (V, 47)

Fındıklı:

findıklı < funduk – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Fındık < Ar. *funduk*.

Arapça kökenli bir kelimeden fonetik başkalaşma yoluyla dilimize girmiş olan *findık* kelimesi “Kayıngillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde ve yurdumuzun genellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen, boyu 6-7 m., yaygın tepeli bir ağaç; bu ağaçta sert bir kabuk içinde bulunan yağlı, nişastalı ürünü.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 695).

... Ortaköy arzında Ayanta kal'asına ve Fındıklı kasabasında Fındıkça kal'asına ve Galata burnunda ... (I, 18)

Göllü :

göllü < köl – lüg : isim kökü - isimden isim yapan ek .

Eski Türkçeden bu yana kullanılagelen *göl* adı “Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü; Yapay su birikintisi.” olarak geçmektedir (TS, 773).

Eski Türkçede *köl* biçimine rastlanan kelimenin Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra göl biçimi kullanılmıştır (Tekin 1968, 352; Caferoğlu 1968, 115; Ergin 1997, 122.)

... Ammâ hâlâ bu Göllü sahrâsında Dârâ Şâh'in helâk olan Acem üstühânları püşte püşte nümâyândır. (IV, 44)

Hacılı :

hacılı < hâci – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Hacı < Ar. *hâci*.

Türkçeye İslami kültürle giren kelimelerden biri olan *hacı* ismi “Hacca giden, Kâ‘be’yi ziyaret eden, hacı.” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 306).

Ve Cihân nehrinin şimâlinde kazâ-i Sarıçam ve garbında kazâ-i Karakışla tâbi‘-i Adana ve kazâ-i Dîndârlı ve anın garbında kazâ-i Hacılı ... (IX, 168)

Halkalı :

halkalı < halka – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

halka < Ar. *halka*.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan *halka* kelimesi “Çeşitli metallerden veya tahtadan yapılmış çember”; *halkalı* ise “halkası olan; bir tür olta iğnesi” anlamındadır (TS, 835).

Andan kasaba-i Halkalı’dan yine şarka giderken üç göz Odabaşı cisri Haraççı deresinde Kapuağası kantarası ve ... (VI, 73)

İşıklı :

ışıklı < ış ~ yış – ı – k – lıg : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek

İşık adı “Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji, erke, ziya, nur, şavk; bir yeri aydınlatmaya yarayan araç; elektrik.” anlamına gelmektedir (TS, 918).

Kökünün *ışıl-* biçimli gövde olduğu açıktır. Aynı kökten türeyen ve güncel dilde işlek olarak kullanılan türevleri arasında *ışın*, *ışıl-da-*, *ışıldak* örnek verilebilir.

İşıklı kazâsı nâhiyesidir ve (---) (---) hâkimidir. (IX, 103)

İncirli:

incirli < ancîr – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

İncir < Far. ancîr.

Türkçede *incir* “Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç; bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı yemişi, ballıdır.” anlamındadır (TS, 967).

Anadolu’nun bazı yerlerinde incir yerine *yemiş* adı kullanılmaktadır. Ayrıca *ballı darı* da yine incire verilen adlardan biridir (Eren 1999, 191).

Ve feth-i kal‘a-i cezîre-i İncirli ve kal‘a-i Tahtalu ve tal‘a-i İstanköy ve kal‘a-i Bodurum ma‘a gayrı kilâ‘hâ sene 928 feth oldular. (I, 94)

Kalkanlı :

kalkanlı < kalı – k – an – lıg : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Türkçenin en eski dönemlerinden beri kullanılagelen *kalkan* adı “Ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korumalık; toplum olaylarında güvenlik görevlilerinin çeşitli saldırı araçlarından kendilerini ve başkalarını korumak için kullandıkları, özel olarak yapılmış korumalık.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1047).

Kökü arkaik bir kök olan *kalı-* fiildir. *Kalı-* “sıçramak, çamışlanmak” anlamındadır (Atalay 2006, 255).

Ve kazâ-i Kalkanlı, ba‘zı zamân Teke hâkinde kazâlara zamm olunur, bu dahi leb-i deryâyâ karîbdır. (IX, 139)

Kandîlli:

kandîlli < kindîl – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Kandîl < Ar. *kindîl*.

Arapça kökenli bir kelime olan *kandîl* “İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı” olarak kullanılmaktadır (TS, 1060).

Ve Kandîlli bâğçesinde bir kasr-ı âlî ve Istarvroz bâğçesinde bir kasr-ı havernâk ve Üsküdar bâğçesi’nde Revân köşkün binâ etdi. (I, 105)

Kirazlı :

kirazlı köyü < kirâs – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek .

Kiraz < Yun. *kerasos*. (Nişanyan 2007, 262)

Güncel dilin işlek kelimelerinden olan *kiraz* “Gülgillerden, ılıman iklimlerde yetişen bir meyve ağacı; bu ağacın kırmızı ve beyaz renkte, etli, sulu, tek çekirdekli meyvesi.” dir (TS, 1185).

Paçacıoğlu eski metinlerde kirâs biçimine rastlanan kelimenin Kuman ve Kıpçak Lehçelerine ait sözlüklerde yer aldığına dair bilgiler vermektedir (Paçacıoğlu 2006, 335).

İznik'den cânib-i garba 12 ma'mûr u âbâdân dağlı ve bâğlı ve ormanlı köylerden niçe köyleri ve Kirazlı köyün geçüp ... (V, 143)

Kiteli:

kiteli < kite – lig : isim kökü ? – isimden isim yapan ek.

Kite adının anlamı ve etimolojisi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddînlî ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve Karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi' ve mesâcid ve imâretleri mezkur kal'a divarlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup... (I, 18)

Nâzilli:

nâzilli < nâzil + el – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Nâzil < Ar. nâzil.

Arapça *nizul* kökünden türemiş bir ism-i fâil olan *nâzil* “Yukarıdan aşağı inen, inici; bir yere konan, bir yerde konaklayan” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 813).

Türk Yer adlarının oluşumundaki en önemli unsurlardan biri kişi adı + el birleşimidir. Kocaeli örneğinde *el* adı açıkça görülmekle birlikte nazilli, sandıklı gibi yer adlarında –lı/-li/-lu/-lü eki biçimiyle saklı kalmıştır. Ancak bazı yer adlarında geçen –lı/-li/-lu/-lü ekini eli adıyla izah etmek de mümkün değildir. Kirazlı, Halkalı örnekleri kiraz – lı ve halka – lı olarak tahlil edilmelidir.

Ve bâdencân inciri eyle lezîz ve mümessek incirdir kim misl-i diyâr-ı Nâzilli'de olmaz. (II, 53)

Nâzlı:

nâzlı < nâz + el – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Nâz < Far. *nâz*.

Güncel dilde *nazlan-*, *nazlı*, *nazan* gibi türevleri yaşayan *nâz* sözü Farsça kökenli olup “Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık, bir şeyi beğeniyormuş gibi gözükmeye, şımarıklık, yalvarma, rica.” gibi anlamları yüklenmektedir (Devellioğlu 2004, 811).

İzmir’de ve Kuşadası’nda ve Nâzlı’da ve Karabağlarda niçe yüz ortakları vardır. (I, 287)

Samanlı:

samanlı < saman – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkçe *saman* adı “Ekinlerin harmanda dövülüp taneleri ayrıldıktan sonra kalan, hayvanlara yedirilen ufalanmış sapları” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 1693).

Sene (---) târîhinde Osmân Gâzî fethidir, be-dest-i Samanlıoğlu. Anınçün Samanlı derler. (II, 41)

Sandıklı:

sandıklı < sandûk – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Sandık < Ar. *sandûk*.

Arapça kökenli bir kelime olan *sandık* “İçine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.” olarak verilmiştir (TS, 1697). Sandıklı adı ise “Duvar kaplamalarında kullanılan bir tür ince tahta / 2. Süs olarak kullanılan bir tür altın para.” anlamlarıyla verilmiştir (TS, 1697).

M. Kafalı bir makalesinde Sandıklı adının Sanduk Bey’e atfen Sanduk Eli olarak verildiğini yazmıştır ve buna benzer adların Anadolu’da örneğinin çok olduğunu vurgulamıştır (Kafalı 1988, 186).

Kazâ-i Şehir ve kazâ-i Sandıklı ve kazâ-i Sıçanlı ve kazâ-i Şuhûd ve kazâ-i Çule. (IX, 19)

Tahtalı:

tahtalu < tahta – lug : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Tahta < *Far.* tahta.

Güncel dilin önemli kelimelerinden biri olan *tahta* “Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç; Bu ağaçtan yapılmış”; *tahtalı* ise “Tahtası olan” anlamındadır (TS, 1886).

Ve feth-i kal'a-i cezîre-i İncirli ve kal'a-i Tahtalu ve tal'a-i İstanköy ve kal'a-i Bodurum ma'a gayrı kilâ'hâ sene 928 feth oldular. (I, 94)

Taraklı :

taraklı < tar – ık – a – k – lıg : fiil kökü – fiilden isim yapan ek. – isimden fiil yapan ek. – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek..

Eski metinlerde *tarğak* biçimine rastlanan *tarak* adı “Saçların, sakalın, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınların saçlarını tutturmaya yarayan dişli araç; Dokuma tezgahlarında, dişleri arasından arış ipliklerinin geçtiği tarak biçiminde araç” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1905).

Tarğa- biçimindeki arkaik bir fiilden türemiş *tarğak* olabilir. *Tara-* “Bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek.” anlamındadır (TS, 1906).

... andan yine şarka gidüp dağlar içinde kal'a-i Taraklı kasabası ve kal'a-i Türbeli Gönülük, galat-ı meşhûru Torbalı Göynük'dür. (IV, 9)

Tavşanlı (Cezîresi):

tavşanlı cezîresi < tabış – ğan – lıg : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek

Cezîre < *Ar.* *cezîre*.

Arapça kökenli bir kelime olan *cezîre* “ada (denizde)” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 139). Eski dilde ada kelimesinin yerine kullanılan *cezîre* adı bu örnekte olduğu gibi Farsça tamlama kurallarına göre birleşmiştir.

Eski Türkçeden itibaren *tabışgan*, *tavışgan*, *tavşan* gibi birbirinden farklı fonetik yapıyla kullanılagelen tavşan adı “Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanan bir memeli türü.” olarak geçmektedir (TS, 1922).

Eski Türkçedeki şekli *tabıŷğan* 'dır. Tabıŷ- kökünden türediği yönündeki görüŷ herkesçe kabul edilmektedir. *Tabıŷ-* “koŷmak, sıçramak, acele etmek” anlamına gelen arkaik bir fiildir (Eren 1999, 397).

Ba'dehû bu Kızılada cezîresi ve Heybeli cezîresi ve Tavşanlı cezîresi ve Burgazlı cezîresinin kefereleri gark olan gemilerden ol mâl [u] menâlleri çıkarup... (II, 41)

Tavşanlı:

tavşanlı < tabıŷ – ğan – lıg : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Tavşanlı adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.5.2. Cezîre-i Tavşanlı.

Ve deŷt-i sahrâlarında ve hıyâbân kurâsında tavşanı bî-had olmağile Tavşanlı nâmıyla ŷöhre-i ŷehr olmuş bir ma'mûr kasabadır. (IX, 12)

Tilkili :

tilkili < tilkü – lüg : isim kökü – isimden isim yapan ek

Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren kullanılan *tilki* adı “Köpekgillerden, uzunluğu 90 cm, kuyruğu 30 cm kadar, ırklarına göre çeŷitli renklere olan, ağız ve burnu uzun, sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beĝenilen bir memeli türü.” olarak anlamlandırılmıŷtır (TS, 1982).

Eski Türkçede *tilkü* biçimine rastlıyoruz. İkinci hecelerde bulunan dar yuvarlak ünlülerin daha önce de belirtildiği gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde düzleŷtiđi görülür. Ör: *tilkü – tilki, ayru – ayrı, gerü – geri* vs.

Üç yüz türab örtülü haneli ve ... (IX, 103)

Ulucaklı :

ulucaklı < uluğ – çak – lıg : isim kökü – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu) – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçenin eski dönemlerinden itibaren kullanılmakta olan kelimelerinden biri olan *ulu* sözü eski metinlerde *uluğ* biçimiyle geçmektedir (Tekin 2006, 181).

Güncel dilde de oldukça iŷlek olarak kullanılan *ulu* sözü “Erdemleri bakımından çok büyük, yüce” anlamındadır (TS, 2032).

Sâbûncu Beli sol cânibimizde kalup mahûf u muhâtara bel olmağile bu karye-i Ulucaklı'ya gelindi. (IX, 38)

Yapılı :

yapılı < yap – ı – ğ – lıg : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek .

Türkçenin en eski dönemlerinde *yap-* fiili “Kapamak, kapatmak, örtmek” anlamlarıyla metinlerde geçmektedir (Dilçin 1983, 234). Bununla birlikte güncel dilde anlam farklılaşması yoluyla “Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek; Onarmak, tamir etmek; Bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek; Bir dileği, bir isteği yerine getirmek” gibi sadece birkaçını ifade edebildiğimiz kapsamlı bir fiil haline gelmiştir (TS, 2130).

Sondaki –ğ ünsüzünün düşmesi hadisesine daha evvelki bahislerde değinilmişti.

... bir şey olmayup mahûf u muhâtara kanaramisâl kan kokar bî-emân yolları ubür edüp bu Yapılı karyesine dâhil olduk. (IX, 160)

1. 6. 2. 2. Ad + -cı / -ci / -cu / -cü ; -çı / -çi / -çu / -çü

Akıncılar :

akıncılar < ak – ı – n – cı – lar : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek. – isimden isim yapan ek – çokluk eki.

Türkiye Türkçesinde *akın* “Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması; Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın.” anlamındadır (TS, 53).

Tarih alanına ait bir terim olarak yaygın bir kullanıma sahip *akıncı* ise “Düşman ülkesine akın yapan savaşçı” şeklinde geçmektedir (TS, 53).

Bu eyâleti tamâm edüp bâlâda tahrîr olunan karye-i Akıncılı ki Menteşe hudûdu anda tamâm olup ... (IX, 140)

Çömlekciler:

çömlekciler < çöñlek – çi – ler : isim kökü – isimden isim yapan ek – çokluk eki.

Güncel dilin canlılığını koruyan kelimelerden biri olan *çömlek* “Toprak tencere”; *çömlekçi* ise “Çanak, çömlek, testi yapan veya satan kimse.” olarak geçmektedir (TS, 451).

Türkiye Türkçesi ağızlarında ve Türk Lehçelerinde *çölmek* biçimi de oldukça yaygındır (Dilçin 1983, 58; Paçacıoğlu 2006, 153).

Ammâ İslâmbol'da iptidâ peydâ olan Cibâlikapusu'nun iç yüzünde, sonra Ayvansarikapusu önünde, sonra Çömlekciler içinde; dahi cedîd kârhâne Hâsköy'dedir (I, 326)

Demirci:

demirci < temür – çi : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Demir kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.3.1.1. Demirli Karahisâr.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde *Demirci* adıyla yaklaşık 76 köy, kasaba ve nahiye vardır (İB 1946, 302). Ancak burada bahsedilen yer, bugün Manisa'nın bir ilçesi olan Demirci'dir. Demirci adının bahsedilen yörede yaşayan bir sülalenin adı olduğu yönünde bir görüş vardır.

Hattâ Simav şehrinden ve Demirci şehrinden niçe bin katır ve deve yükü üzüm kurusu bu şehr-i Tavşanlı'ya getirüp bekmez iderler. (IX, 12)

Köprücü:

köprücü < köprüğ – çi : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Köprü kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Köprü.

Evvelâ Köprücü semtinde ziyâret-i Osmân Dede, cümle ehl-i beled nezerâtlarıyla varırlar. (III, 172)

Kundakçılar:

kundakçılar < kunda – k – çı – lar : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme eki) – isimden isim yapan ek – çokluk eki.

Türkiye Türkçesinde *kundak* adı “ 1. Yeni doğmuş çocuğa ilk aylarda sıkıca bez sarmalamaya yarayan geniş bez / 2. Yangın çıkarmak için bir yere konulan tutuşmuş yağlı bez parçası.” şeklinde iki anlamıyla verilmiştir (TS, 1254).

Hasan Eren söz konusu kelimeyle ilgili olarak *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'nde “Yeni doğmuş çocuğu sarıp bağlamaya yarayan bez takımı / Tüfeğin, namlunun altında bulunan ağaç bölümüne verilen ad” olmak üzere farklı bir anlamından daha bahsetmektedir ve etimolojik olarak 1. **kunda – k** (Türkçe kunda- fiili ve fiilden isim yapan –k- eki) ve 2. **kunda – k** (Farsça isim kökü – Türkçe –k- küçültme eki) görüşüne yer vermiştir (Eren 1999, 267).

Buradan hareketle söylenebilir ki kundak adının kökeninin Türkçe *kunda-* mı yoksa Farsçadan alıntı *kunda* mı olduğu konusu açıklanmaya muhtaçtır.

Odunkapusu'nun iç yüzünde Kundakçılar içre azîm kârhânedir, ağası ve emîni ve yüz aded neferâtları var. (I, 278)

Sirkeci:

sirkeci < sirke – ci : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Sirke < Far. sirke.

Güncel dilde işlek olarak kullanılan *sirke* “Salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm, elma, limon vb. suyu; birtakım kimyasal yöntemlerle hazırlanmış birleşiklerin ortak adı.” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1776).

Bir yer adı olarak *sirkeci* sözüne sondaki –ci ekinden hareketle anlamsal açıdan baktığımızda adı geçen yerin sirkeleriyle meşhur bir yer olduğu veya sirke yapma işiyle uğraşan birilerinin varlığı düşünülebilir

Konunun uzmanlarından S. Nişanyan, *sirke* sözünün Farsçaya Türkçeden geçtiği yönünde görüş bildirmiştir (Nişanyan 2007, 435).

İslâmbol'da Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ile şehîd olan ecdâdların ziyârete gelüp Gül Câmi ' kurbünde Sirkeci tekyesinde ecdâdlarının hâk-i amberlerine yüz sürüp... (I, 184)

1. 6. 2. 3. Ad + -ca /-ce / -ça / -çe

Çamlıca:

çamlıca < çam – lıg – ça : isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonunda).

Çam adının anlam ve kökeni için bk. Sarıçam Kazâsı.

Andan sonra Üsküdar'ın kara tarafına tâ Çamlıca dağlarına varınca bir hafr-i azîm etdi. (I, 232)

Çatalca:

çatalca < çat – al – ça : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *çatal* “İki veya daha çok kola ayrılan değnek; Yol, ağaç gibi kollara ayrılan şeylerin ayrılma yeri; Yemek yerken kullanılan iki, üç veya dört uzun dişli çoğunlukla metal araç.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 399). Kelimenin ayrıca “Üç değneği bir demir halkaya bağlayarak yapılan av aleti.” anlamına da rastlanmıştır (Paçacıoğlu 2006, 132).

Kelimenin yukarıda bahsedilen anlamlarından hareketle çat- fiilinden türetildiği açıktır. Çat- fiili güncel dilde işlek olmayan bir kelime olup “vurmak, çarpmak, uçlarını birleştirmek, çapraz olarak birleştirmek” anlamına gelmektedir (Paçacıoğlu 2006, 132).

Okmeydânı ve Kâğıdhâne ve Karadeniz Boğazı ve Çatalca'ya varınca asker cihânı dutup Beşiktaş'dan Üsküdar'a yüz pâre at gemisiyle kâmil üç ayda ubûr etdiler. (I, 122)

Çukurca:

çukurca < çuk – ı – r – ça : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek. (küçültme fonksiyonu).

Tarihi metinlerde “mezar, çukur” anlamlarında kullanılmış olan *çukur* adı güncel dilde “Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer.” şeklinde anlamlandırılmıştır (Paçacıoğlu 2006, 155; TS, 454).

Günümüzde sıkça kullanılan *bir ayağı çukurda olmak* deyimini kelimenin mezar anlamına işaret etmektedir.

Eski dilde kullanılan *çok-çuk-* (kazmak, çukurlaştırmak, dibe inmek) fiilinden türediği açıktır. *Çok-* fiiliyle anlam ilgisi kurulabilecek *çok-, çöm-* fiilleri bulunmaktadır (Nişanyan 2007, 107).

Kızıl nehrin öte tarafı Engürü hâkinde Çukurca kazâsıdır. (III, 146)

Darıca:

darıca < tarı - ğ – ça : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Güncel dilde *darı* kelimesi “Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı; Bu bitkinin buğday yerine besin olarak kullanılan tohumu; Mısır.” anlamına gelmektedir (TS, 475).

Eski Türkçede “Ekin ekmek” anlamında kullanılan *tarı-* fiiline, *-g-* fiilden isim yapan ek getirilerek türetilmiştir. Söz konusu ekin daha önce de belirtildiği gibi sonraki dönemlerde düşme temayülü gösterdiği bilinmektedir (Eren 1999, 106).

Yukarıda bahsi geçen *darı* kelimesinin kökü olarak belirtilen *tarı-* fiilinden çıktığı düşünülen *tarım* ve *tarla* (*tarıġlak*) gibi kelimeler güncel dilde hala yaşamaktadır.

Anadolu tarafında Darıca ve İzmit mukâbelesinde Kazıklı ve Değirmenderesi ve Halidere ve Yalova ve Gemleyik ve Mudanya ve Mihaliç ve İdincik ve Bandırma ve Erdek ve Kapudağı ve Boğaz ve Lapseki nâm kasaba-i mezkûr cümle bu bahr-i Rûm kenarında gâyet ma‘mûr kasabalarıdır. (III, 236)

Delice :

delice < delü – çe : isim kökü – isimden isim yapan ek (eşitlik hal eki).

Türkçede *delice* adı “ 1.Davranışları aşırı, deli gibi olan. / 2. Buğdaygillerden, genellikle buğday tarlalarında yetişen, tohumu zehirli, yabani bir bitki. / 3. Aşılammış zeytin ağacı. / 4. Atmaca, şahin.” anlamlarına gelmektedir (TS, 490).

Ör: *Delice bakla, delice doğan...*

Eski Anadolu Türkçesinde *delü* biçimi ile karşılaşılan kelimenin sonundaki *-ça / -çe* eki kalıplaşmış isim yaptığı için yapım eki gibi düşünülmelidir. Fakat anlam bakımından eşitlik, benzerlik fonksiyonlu bir çekim eki olarak da düşünülebilir.

İbtidâ menba'ı Hudâvendigâr sancağında cebel-i Ruhbân eteğinde Delice köyünde kaynayup Kirmastı gölünden beri cereyân ederek gelüp kal'a-i İlibat altında tûlu yedi fersah bir buhayre-i âb-ı hayâtdır. (V, 148)

Döleşçe:

döleşçe < ?

Türkiye Türkçesi sözlüklerinde *döleş* sözüyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Ağızlarda “İzbe, mahzen.” anlamında kullanılan *döleş* kelimesi vardır (Dilçin 1983, 72). Kesin olmamakla birlikte benzeşme ile *döleş* > *döleş* şeklinde bir ses gelişimi düşünülebilir. Ayrıca yine eski metin örneklerinde “ahır” anlamında kullanılan *döle* adı geçmektedir (Paçacıoğlu 2006, 177).

Karye-i Döleşçe Kankırı hâkinde yüz elli hâneli bâğlı ve bâğçeli ve bir câmi'li ve hafta bâzârı durur bir büleyde-i mahsûldârdır. (II, 241)

Dutluca :

dutluca < dut – luğ – ça : isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Dut < Far. *tûd*.

Türkçede bir meyve adı olarak kullanılan *dut* “Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç; bu ağacın, ak, kara, pembe renkte ekşi veya tatlı, sulu meyvesi.” anlamındadır (TS, 579).

Menzil-i karye-i Dutluca: Nehr-i Furât kenarında ma'mûr bir köydür ve geçit başıdır. (III, 134)

Ilıca :

ılıca karyesi < ılı – ğ – ça + karye - si : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ilıca adı güncel sözlükte “Suyu sıcak olarak yerden çıkan hamam, kaplıca, çermik, kudret hamamı.” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 912). Fiilden isim yapan –ğ ekinin Oğuzcada düşmesi adı ortak köke götürmüştür.

Paşa ile ol gün Ilıca karyesinde cân sohbetleri edüp ertesi Zurnazan Paşa bizim paşa ile vedâ[']laşup alay ile Erzurûm'a girdi. (V, 32)

Kanlıca:

kanlıca < kan – lığ – ça : isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu).

Güncel dilde de yoğun olarak kullanılan kan adı kısa ve bilinen anlamıyla “kırmızı renkli sıvı, kan.” anlamındadır (TS, 1056).

Ammâ Südlüce ve Kâsımpaşa ve Ortaköy'de imâm yoğurdu ve Kanlıca yoğurdu ve Üsküdar kaymağı ve yoğurdu meşhûr-ı âfâklardır. (I, 278)

Sabanca:

sabanca < sap – gan – ça : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek. Türkçede *saban* “Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı.” anlamındadır (TS, 1671).

Saban adı etimolojik olarak Hasan Eren'e göre *sap* kökünden gelişim göstermiş bir kelimedir. *Sap* ise “tarladan harman yerine getirilen ve henüz dövülmeyen ekin” anlamındadır (Eren 1999, 347).

Aynı kelime bir başka etimolog olan S. Nişanyan'a göre de *sap-* (saplamak, sivri bir şey sokmak) fiilinden türemiştir (Nişanyan 2007, 410).

Halk dilindeki kullanımına göre düşünülürse *saban* ucu toprağa saplanarak toprağı alt üst eden bir alet olması açısından Nişanyan'ın etimolojisini isabetli kılmaktadır.

Ve hâs u beyâz pembe-misâl sünger gibi göz göz pişmiş Tophâne somunu, Sabanca somunundan ve Amasiyye Lâdiki ekmeğinden lezîzdir kim bu kârhâne sâhibi Îsâ Çelebi'ye bir dervîş du'â edüp bir vefk vermiş. (I, 220)

Südlüce:

südlüce < süt – lüg – çe : isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Güncel dilin işlek kelimelerinden *süt* “Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.” anlamındadır (TS, 1835).

Eski Türkçe ve Eski Uygurca metinlerde süt geçmektedir (Nişanyan 2007, 448).

-*l (ü)*⁴*g* ekinin türü ve fonksiyonları için bk. 1.4.1.0. Sazlıköy.

-*ça / -çe* ekinin türü ve fonksiyonları için bk. 1.4.1.2. Delice Köyü.

Ve bir cısır dahi eyyûb’dan karşı Südlüce’ye zencîr üzre kurulmuşdu. (I, 25)

Yenice :

yenice < yañı – ca : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu).

Yeni kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Yenisarây.

Evsâf-ı Kasaba-i Yenice: Bu dahi Karakadı Kasabası gibi Molla hükmünde niyabetdir. (IX, 90)

1. 6. 2. 4. Ad + -cık / -cik / -cuk / -cük; -çak / -çek ; -çık / çik / -çuk / -çük;

Aydıncık:

aydıncık < aydın – cık : isim – isimden isim yapan ek.

Etimolojik tahlilinde farklı görüşler bulunan *aydın* adı için bk. Aydın.

... ol sene Bursa nevâhilerinden Aydıncık nâmındaki Belkîs Ana şehrinde kışlayup evvelbahârda İslâmbol’u muhâsara edüp tarafeyne azîm kaht [u] galâ olup [21a] derûn-ı kal’ada olan küffâr derûnundan çıkan necâsetlerin yedi. (I, 34)

Balabancık:

balabancık < balaban – cık : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonunda).

Türkçede *balaban* adı “Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş.” anlamıyla verilmiştir.

Kelimenin kökü *bala* olmalıdır. Bala “*hık*. Yavru, çocuk” anlamındadır (TS, 189).

Kırgız Türkçesinde *balapan* adı kuş yavrusu, palaz anlamında kullanılmaktadır. Bu bakımdan kelimenin bala isminden Farsça yapan, koruyan, gözeten, seven anlamında kullanılan –ban ekiyle türetildiği düşünülebilir (Nişanyan 2007, 63).

Adın sonundaki –*cık* eki oldukça işlek olarak kullanılan bir isimden isim yapan ek olup isim ve sıfatlardan küçültme bildiren yeni isimler türetir. Küçültme fonksiyonunu özellikle *arpacık*, *pamukçuk* gibi hastalık adlarından tespit etmek daha kolaydır. Ayrıca Banguoğlu söz konusu ekin yer adlarını sevilmiş, beğenilmiş gösterme gibi bir ayrıntıya dikkat çekmektedir (Banguoğlu 1998, 164).

Balabancıkdan aşağı niçe değirmenler vardır ve Iğrandı deresinde ve Miskînler cânibinde ve tabahâne tarafında ve iç kal'a altında ve Hasan Paşa kapusu tarafında kat-ender-kat değirmenlerdir. (II, 16)

Bilecik:

bilecik < ?

Etimolojik olarak bir bilgiye rastlayamadığımız *Bilecik* adını bilek- cik olarak düşünmek mümkündür. Türkmen Türkçesi'nde pek çok örneği bulunan –*cık* /-*cak* eklerinden önceki kelimenin son sesi 'k' düşebilir. Ancak söz konusu yer adıyla ilgisi açık değildir.

Evvelâ kal'a-i Bilecik ve kal'a-i İnegöl ve Karahisâr ve İnönü ve kal'a-i İznik ve Köprühisâr ve İlibâd hisârı ve kal'a-i Kestel ve kal'a-i Kite ve kal'a-i Biga ve'l-hâsıl iki yüz kal'a ve iki yüz hutbe sâhibidir. (II, 23)

Eydincik:¹¹

eydincik < aydın – cık : isim kökü – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu). Çanakkale'ye bağlı bir yer adı olan *Eydincik* adının kökeni ile ilgili olarak H. Eren, aynı adla yazdığı bir makalesinde söz konusu adın *Eydincik* < *Aydincik* < *Aydincık* gibi bir gelişim gösterdiğini ifade etmiştir.

Aydın adının anlam ve kökeni için bk. Aydın.

–*cık* isimden isim yapan ekle ilgili bk. Balabancık.

¹¹ Edincik yer adıyla ilgili ayrıntılı etimolojik bilgi için Eren 1991 (Edincik)'e bakılabilir.

Eydincik'de un alırdım deyü yemîn eyledi. (I, 196)

Eynecik :

eynecik < eyne (ine ?) – cik : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu).

Eyne < Far. eyne (âdine)

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan eyne adı “Cuma (gün)” anlamına gelmektedir (Paçacıoğlu 2006, 213).

Yukarıdaki tahlilde de gösterildiği üzere adın eyne kısmının “Cuma” anlamına gelen Farsça bir kelimedenden değil, izahı konusunda önemli bir bilgiye ulaşılamayan ine'den gelmiş olma ihtimali daha yüksektir.

Ba'dehû Eynecik kasabasından (---) sâ'at bâğ u besâtînler içre mezâri'leri hûb ve tarîk-i âmları mergûb fezâ-yı (---) kurâlar üzre gidüp .... (V, 170)

Kal'acık:

kal'acık < kal'a – cik : isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu).

Kal'a adının anlam ve kökeni ile ilgili bk. 1.3.1.1. Akçakal'a.

Kal'acık adı güncel yer adlarımızdan biridir ve Kalecik biçiminde kullanılmaktadır.

Kankırı sancağı hâkinde Kal'acık kazâsında Kankırı subaşılığıdır ve niyâbetdir. (II, 216)

Kayacık :

kayacık < kat – a – g – çık : fiil kökü – yardımca ünlü - fiilden isim yapan ek – İsimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu)

Eski ve Yeni Türkçenin en işlek kelimelerinden olan *kaya* kelimesi “Büyük ve sert taş kütlesi.” anlamındadır (TS, 1113).

Kaya kelimesi köken olarak *kat-* “Katılaşmak, sert olmak.” fiilinden gelmektedir (Nişanyan 2007, 251).

Kayacık kasabasından kal'a nümayândır, ammâ hayli ba'iddir. (IX, 33)

Kuyucak :

kuyucak < kuduğ – çak : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu)
Kuyu kelimesi dilimizin halen işlek olarak kullanılan kelimelerinden biri olup “Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur; toprağa kazılan derince çukur.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1275).

Tarihi metinlerde kuduğ biçimi kullanılan adın Eski Anadolu Türkçesi döneminde sondaki ünsüzün düştüğü daha önce de vurgulanmıştı (Özkan 1995, 101).

Evsâf-ı Kasaba-i Kuyucak: Aydın hâkinde yüz elli akçe kazâdır. (IX, 99)

Kuzguncuk:

kuzguncuk < kuzgun – cuk : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu)

Türkiye Türkçesinde *kuzgun* “Birçok karga türüne, özellikle karakargaya verilen ad.” olarak geçmektedir (TS, 1276).

Eski Türkçenin söz varlığı içinde yer alan kuzgun kelimesinin etimolojisi üzerinde önemli sayılabilecek bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Eski Türkçede kullanılan *kuz* kelimesi “Güneş görmeyen yer, gölgeli yer, dağın güneş görmeyen yamacı, kuzey yamacı.”, anlam bakımından *kuzgun* adı ile ilişkili olabilir. Güncel dilde *kuz* adı *kuzey* örneğinde geçmektedir (Ergin 1995, 123).

Vech-i tesmiyesi Ebü'l-feth asrında Kuzkun Baba sâkin olduğuyçün ismine Kuzkuncuk derler. (I, 231)

Oruncak :

oruncak < or – u - n – çak : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek - isimden isim yapan ek .

Türkiye Türkçesinde işlerliğini tamamen kaybettiği görülen *orun* adı “Özel yer; Makam, mansıp, mesnet, mevki.” şeklinde geçmektedir (TS, 1516).

Eski Türkçede kullanılan *or-* fiili ile *orun* adının ilişkili olduğu açıktır. Nişanyan’a göre *or-* fiili “Koymak, kondurmak, vazetmek, kaim etmek.” anlamındadır (Nişanyan

2007, 360). Bu kök fiilden yine Eski Türkçede pek işlek olmayan fiilden isim yapan ek -n ile türetildiği düşünülebilir (Gabain 1995, 54).

Bunlar Engürü hudûdudur ve karye-i Çakallar ve karye-i Oruncak andan kal'a-i Engürü'ye dâhil olur. (III, 119)

Ovacık :

ovacık karyesi < ova – cık + karye – si : isim kökü – isimden isim yapan ek.+ isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ova adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.1.2.1. Karaova Kazâsı.

Andan yine taraf-ı şimâle sol tarafda kal'a-i Gümüş şehrin geçüp, menzil-i karye-i Ovacık, andan yine şimâle menzil-i karye-i Hacıköy, andan .... (V, 43)

Osmâncık:

osmâncık < 'usmân – cık : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu)

Osmân < Ar. 'Usmân.

Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin kurucusu sayılan Osman Bey'in ismine atfen kullanılan bir yer adı olabilir. Arapça kökenli bir özel ad olan *Osman* güncel dilde çok sık kullanılan bir kişi adıdır.

Karaman ve Türkmân koyunların ve Mihaliç ve Bursa'da Osmâncık koyunlarından ve Karadeniz'de Kili koyunlarından semîn ü acîb koyunları kelle paçaları ile yüzüp... (I, 276)

Sığacık Livası:

sığacık < sığ – a – cık : isim kökü – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu)
Türkçede *sığ* adı “Derinliği az, dibi yüzeyine yakın olan (göl, deniz, akarsu).” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1749).

Küçültme fonksiyonu veren yapım eklerini alan bazı kelimelerde ünlü türemesi görülür. Azıcık örneğinde buna benzer bir kullanım vardır. Söz konusu yer adının

sonundaki –cık eki açıkça görülmekle birlikte sığ veya sığa kısmı açıklanmaya muhtaçtır.

Anadolu hâkinde Cezâyir kaleminde Sığacık livâsında yüz elli akçe şerîf kazâdır. (IX, 55)

Söğüdcük:

söğüdcük < söğüt – çük : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu)

Türkçede *söğüt* “Söğütgillerden, akar su kenarlarında yetişen, yaprakları almaşık ve alt yüzleri havla örtülü büyük bir ağaç.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1799).

Söğüt Türkçenin eski kelimelerindendir. Eski Uygur Türkçesinde *söğüt* biçimi; DLT’te *söğüt* ve *söküt* biçimleri geçmektedir (Caferoğlu 1968, 209; Atalay 2006, 532-534).

Ammâ bu yüz mîl körfezin nihâyeti Söğüdcük nâm mahaldir. (IX, 118)

1. 6. 2. 5. Ad + -dır / -dir

Bayındır :

bayındır < bayındır : isim kökü ?

Özel bir ad olarak Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan birinin adı olan *Bayındır*, Türkiye Türkçesinde “Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer), abat” anlamına gelmektedir ve genellikle yerleşim yerlerinin fiziki şartlarının konumunu belirtmek için kullanılır (TS, 226).

Türkçede bayındır adı fiziki şartları bakımından zengin ve iyi durumda olan yerler için kullanıldığı için kökü *bay* olabilir. Ancak bazı eski ve yeni yer adlarında da (Çavuldur, Gümüldür, Çandır, Çıldır vb.) kullanımına rastlanan *-dır* ile ilgili ayrıntıya ulaşılamamıştır.

Orhân Gâzî Bayındırân kavmin bu mahalde iskân etdirdiğiçün Bayındır lafzı tesmiye olmuştur. (IX, 92)

Çıldır:

çıldır < ?

Etimolojisi konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte “*Çıldır Adı Üzerine*” adlı makalesinde söz konusu adın tarihi ve etimolojisi hakkında bilgi veren O. Uyanık, ihtimaller üzerinde durmuş ve *çıldır* adının *Çavuldur* boy adından veya Derleme Sözlüğü’nde geçen ve ‘*düzlük yer*’ anlamına gelen *Çavuldur* sözünden gelmiş olma ihtimalidir. Uyanık makalesinde bu iki ihtimali zayıf bulmuş ve tarihçi Gevond’dan alıntı yaparak çevresindeki gölden hareketle *çeld* kelimesinden türediğini öne sürmüştür. Ona göre *çeld* sözünün *çıldır* biçimini alması da mümkündür (Uyanık, 87-93).

Türkiye Türkçesinde kesin olmamakla birlikte yansıma kökenli bir kelime olduğu düşünülen *çıldır* kelimesi “Çatlama sesi, şakırtı ve şaplama sesi, fıldır fıldır dönme sesi.” olarak geçmektedir (Nişanyan 2007, 103).

Kökünün *çıl* adı olduğu düşünülebilir. Yer adlarında örneklerine rastladığımız *-dır* eki için bk. 1.5.1.0. Bayındır Kasabası.

Kâunnâme-i Selim Hân üzre eyâlet-i Çıldır cümle on üç sancaktır. (II, 163)

1. 6. 2. 6. Diğer Eklerle Kurulanlar

Ayruk :

ayruk < ayur – u – k : fiil kökü – yardımcı ünlü - fiilden isim yapan ek

Mezkur karye-i Ayruk, Kızılıрмаğın şimâl tarafında olmağıla Kankırı sancağı hâkinde yüz evli evkâf-ı azîm köydür. (II, 234)

Bakacak:

bakacak < bak – acak : fiil kökü – gelecek zaman eki (sıfat fiil fonksiyonunda).

Bak- fiili Türkçede “Bakışı bir şey üzerine çevirmek; Aramak; Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak vd.” anlamında geçmektedir (TS, 188).

Türkçede fiil tabanlarına getirilen ve bazı örneklerde kalıplaşmış ad yapan *-acak / -ecek* eki 17. asırdan itibaren kullanıma girmiş gelecek zaman ekidir. Ancak buradaki fonksiyonuna bakıldığında yakacak, gelecek örneklerinde olduğu gibi adlaşmış sıfat yaptığı görülmektedir (Ercilasun 2004, 463).

Bakacak mahalli fi'l hortumu misâl şehre hâyil bir yalçın kayadır. (II, 21)

Bandırma:

bandırma < ba – n – dır – ma : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde kullandığımız ban- ve bat- fiillerindeki anlam ilişkisi bizi *ba-* gibi arkaik bir köke götürmektedir. Ban- fiili sözlükte “Katı bir şeyi sulu veya tuz, biber vb. toz durumundaki maddelerin içine batırıp çıkarmak, bandırmak.” şeklinde geçmektedir (TS, 198). *Ban-* fiilinin etimolojisine benzer bir örnek *yan-* ve *yak-* fiilleridir.

İlgili yer adında geçen ikinci yapım eki olan *-dır* ise ettirgenlik fonksiyonu üstlenmiştir. *-ma* eki de iş isimleri yapan isim fiil ekidir.

Zîrâ Eydincik ve Bandırma [175b] ve Erdek ve Mihaliç nâm şehir iskelelerinden seklem tâ'bir etdikleri yedişer sekizer kantâr-ı Osmânî gelir çuvalları onar âdem kaldırup... (I, 291)

Bulanık:

bulanık < bulğa – n – ık : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *bulanık* adı “Bulanmış olan, duru olmayan; Bulutlu, kapalı (hava); Açık seçik görünmeyen, net olmayan; Donuk, anlamsız (bakış).” gibi anlamlarıyla verilmiştir (TS, 322).

Kelimenin kökü bugün *Bulgar* adının da kökü olan *bula-* veya *bulğa-* ‘tır. *Bula-* fiili “Bir nesnenin her yanını bir şeye değdirerek üstünü onunla kaplamak, bir nesneyi başka bir maddeye batırmak” anlamına gelmektedir (TS, 321).

Karye-i Bulanık: Kars zü'amâlarından Çalık Sefer Ağa'nın serbest ze'âmeti kurâsıdır kim... (II, 172)

Çekmece:

çekmece < çek – me – çe : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.
Türkçe Sözlükte *çekmece* “1. Masa, dolap vb. şeylerin dışarıya çekilen bölümü, göz, çekme / 2. Gemilerin barınabilecekleri koy.” anlamlarına gelmektedir (TS, 409). Söz konusu adın bir yer adı olmasından hareketle koy anlamında kullanıldığı düşünülebilir. Buna karşın bazı adların ad aktarması yoluyla verildiği tezinden hareketle de gerçek anlamıyla kullanıldığı düşünülebilir.

Çekmece kal'aların ve Terkoziçe Vezîr Karadeniz Boğazı kurbünde Terkoz kal'asın ve Karadeniz nihâyet bulduğu mahalde Yoroz nâm bıtrık-ı kıssîs Yoroz kal'ası ki hâlâ Kavak nâm kasabanın ensesinde Yoroz nâmıyla meşhûr kal'a-i ma'mûredir. (I,15)

Dinler :

dinler < tîñ – la – r : isim kökü – isimden fiil yapan ek – sıfat fiil eki.

Dinle- fiili Türkiye Türkçesinde “İşitmek için kulak vermek” anlamındadır (TS, 534). Kelimenin kökü olarak gösterdiğimiz *tîñ* ise “Ses, sada” anlamına gelmektedir.

Güncel dilde bir de “Ruh, nefes, soluk” anlamında kullanılan ve *din-*, *dinç*, *dinlen-*, *tin* gibi örneklerine rastlanan *tin* kelimesi vardır.

Dinler Kasabası : Işıklı Kazası karyesidir. (IX, 103)

Donduran :

donduran < ton – dur – ğan : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek (ettirgenlik fonksiyonlu) – sıfat fiil eki.

Güncel dilde *don-* biçimi kullanılan fiil, “Sıvı, soğuşun etkisiyle katı duruma gelmek, buz tutmak; Çok uşümek.” anlamındadır (TS, 561).

Eski dilde bir de isim olarak kullanılan *toñ* (*doñ*) adı geçmektedir. Halen ağızlarda yaşayan bu kelime Nişanyan’a göre ‘Donma veya donmuş şey’ anlamındadır (Nişanyan 2007, 128). Buna göre *ton-* ve *toñ* kelimeleri arasındaki fonolojik

benzeşim bizi to- şeklinde düşünebileceğimiz bir arkaik köke götürmektedir. Güncel dilde bunu örnekleyen don-, doy- ve tok kelimeleri de bu kökü desteklemektedir.

Üzüm bekmezi, Ayntâb bekmezi gibi donduğıyçün “Donduran” derler. (IX, 96)

Karırdıran:

karırdıran < ka – r – ı – ş – dır – ğan : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek - yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden fiil yapan ek – sıfat fiil eki.

Karık ve *kargın* biçimleri güncel dilde kullanılan ismin kökü kar- şeklinde düşünülebilir. Ancak *kar-* ve *kat-* fiillerinin anlam ilişkisi açık olduğı için *ka- olarak da alınabilir. Türkiye Türkçesi ağızlarında kar- “Su önündeki set dolayısıyla birikip kabarmak.” şeklinde kullanılmaktadır (Dilçin 1983, 128).

.....ve Adana câmusu ve boğası çamurun sökemeyp beher sene niçe bin at ve araba gark olduğından çamurun karırdırdıklarıyçün “Karırdıran” derler. (III, 172)

Kavak:

kavak < kav – (a)k : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde çok sık kullanılan isimlerden biri olan *kavak* “*bot. Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, boyu bazı türlerinde 30-40 metreye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan uzun boylu bir ağaç.*” olarak verilmektedir (TS, 1109).

Kelimenin Türkçe kökenli *kav* adından isimden isim yapma –*ak* ekiyle türediğı açıktır. Kav ise sözlükte “Ağaçların gövdesinde veya dallarında yetişen bir tür mantardan elde edilen ve çabuk tutuşan, süngerimsi madde.” şeklinde geçmektedir.

Çekmece kal’aların ve Terkoziçe Vezîr Karadeniz Boğazi kurbünde Terkoz kal’asın ve Karadeniz nihâyet bulduğı mahalde Yoroş nâm bitrîk-ı kıssîs Yoroş kal’ası ki hâlâ Kavak nâm kasabanın ensesinde Yoroş nâmıyla meşhûr kal’a-i ma’mûredir. (I,15)

Keskin:

keskin < kes – kin : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Keskin adı Türkçe Sözlük'te “Çok kesici, iyi kesen; kırıcı, incitici; etkili, sert; tiz.” anlamlarıyla verilmiştir (TS, 1145).

Bozok Kırşehirî'nin Dinek Keskin'i subaşılığı ile müşâ'dır. (III, 146)

Kömür:

kömür < *kö (y) – mür : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Güncel dilin önemli kelimelerinden olan *kömür*, “Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişimlere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan yakıt.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1230).

Günümüzde ancak ağızlarda karşılaşılabilecek bir kök olan *köy-* fiilinden, yine güncel dilde işlerliğini kaybetmiş *-mür* fiilden isim yapma ekiyle türediği açıktır. Güncel dilde söz konusu eki taşıyan pek nadir örneklerden biri de *yağ-mur* dur.

köy- eski metinlerde “yanmak, yakmak” anlamındadır. (Gabain 1995, 283 ve Atalay 2006, 368)

Kö-z, kö-y-, ko-r örnekleri fiil tabanının **kö-* olduğunu da düşündürmektedir.

Bundan başka

Hasan Eren'e göre Kömür kelimesi ile ilgili olarak etimoloji sözlüklerinde farklı görüşlere yer verilmiştir. Kökte *köy-* fiili gibi kabul gören bir görüş de *köm-* (göm-) fiilidir. *Köm-* fiilinden gelişim gösterdiği fikri de anlam bakımından doğrudur. Çünkü kömür, karbonlu maddelerin toprak altında havasız kalmasıyla oluşan bir maddedir (Eren 1999, 256).

Bu mezkûr karye-i Kömür içindeki bâğlar içre cereyân eden (Nehr-i) Kömür, Cercanis dağlarından gelüp... (II, 195)

Sazak :

sazak < saz – ak : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *saz* adı “Genellikle su kıyılarında bataklık yerlerde yetişen ince karnış, hasır otu, kiliz, kofa.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1716).

Güncel dilde *sazlık* kelimesiyle karşılanabilecek sazlık adının sonundaki –ak eki, eklendiği ismin ifade ettiği nesnenin çokça bulunduğu yer anlamını vermektedir.

Evvêlâ nâhiye-i Etrâfşehir ve nâhiye-i Gökçesu ve nâhiye-i Sazak, Gerede yolu solundadır ve nâhiye-i Dörd(ler) dîvân ve nâhiye-i Yığılca. (II, 90)

Selinti :

selinti < sel – i – n – ti : isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek. ?

Türkçede “Yağış sebebiyle oluşan ufak *sel* / hlk. Sel sularının bıraktığı çer çöp.” anlamında kullanılan selinti adı ile ilgili ayrıntılı bir yoruma ulaşamamıştır. Ancak anlamı itibariyle sel kökünden türediği açıktır (TS, 1726).

Ve bu Selinti kazâsına yayladan Türkmân aşkıyâsı nüzûl etdüğü mahal olmak ile refiklerimiz bizi şimâl cânibine yaylaları aşırup .... (IX, 153)

Söke Kasabası:

söke < sök – e : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Söke adı DLT’te, “Diz üstü çökme.” anlamında kullanılmıştır. Orta Türkçedeki kullanımına rastlanan *sök-* “sökme, yarmak, yırtmak, diz çökmek” fiilinden türediği anlaşılmaktadır (Atalay 2006, 533).

Ammâ kadısı ve kethudâyeri ve yeniçeri serdârı Söke kasabasında sâkinlerdir. (IX, 78)

Tapanoğlu :

tapanoğlu < tap – ğan + oğul – ı : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eski Türkçede işlek olarak kullanılan tap- fiili “1. Hürmet etmek, perestiş etmek / 2. Bulmak, kazanmak.” anlamındadır (Gabain 1995, 297).

Konunun uzmanlarından Nişanyan’ın verdiği bilgilere göre tap- fiili 8. yüzyıldan itibaren Uygurlar döneminde kullanımda olan bir kelime olup günümüzde aynı kökten türemiş tapınak örneği herkesçe bilinmektedir (Nişanyan 2007, 466).

Karabel dibinde ve karabel çayı kenarında yüz haneli müselman köyüdür. (III, 131)

Tokat:

tokat < tokı – (toka -) t : fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *tokat* kelimesi “1. İnsana el için ile vuruş, şamar, beşkardeş. / 2. *hlk.* Hayvan ağılı, Tarla, bahçe veya mandıra kapısı.” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1987).

Etimolojik olarak DLT’te geçen *tokı-* “(insan) döğmek” fiilinden türediği düşünülebilir. S. Nişanyan’ın da benimsediği bu görüşü DLT’teki örnekler desteklemektedir (Nişanyan 2007, 484).

Oğuzcada *tokı-* fiiliyle aynı anlamda kullanılan bir de *ur-* fiili vardır (Atalay 2006, 633).

Güncel dilde bu kökün türevleri olarak yaşayan dokun-, tokmak, tokuş-, tokaç kelimelerinden söz edilebilir. Söz konusu fiilin toka- biçimini alması da ünlü genişlemesi ses olayı ile izah edilebilir.

Çelebi Sultân Mehemmed babasının intikâmın Timur’dan alup kıra kıra tâ Tokat kal’a[sına] [24b] varınca Timur’u kırup Timur Tokat kal’asına girüp mahsûr olur. (I, 39)

Yene:

yene < yan – a : fiil kökü * - fiilden isim yapan ek.

yine < *yene* < *Tü. yana*

Yene adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.3.1.2. Yenehisâr.

Andan Tuna’nın bir aynı dahi Kırkkilisa şehrine karib Yene kasabasında ve Bunarhisâr nâm kal’anın kayalarından tulû’ etdi. (I, 19)

Karaman:

karaman < kara – man : isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *karaman* adı “Orta Anadolu’da yetiştirilen, kuyruğu iri ve yağlı bir tür koyun.” olarak geçmektedir (TS, 1079).

Kara adından türemiş olduğu açıktır. *Kara* adının anlamı için bk. 1.1.1. Karye-i Karacalar.

Ayrıca bir özel ad olarak “Bir şeye tam güvenmeyip ileride nasıl olacağını beklemek gerekir” anlamındaki **Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu** atasözünde de geçmektedir (TS, 1079).

Ba‘dehu Osmâncık Anadolu vilâyeti itlâk olunan diyâr-ı Germiyan [ve] Karaman-ı Rûm’a ümmet-i Muhammed velvele-ârâ müstevlî olup şa‘şa‘a saldılar. (I, 38)

1. 6. 3. Ad + Ad

1. 6. 3. 1. Sıfat Tamlaması

Âhûrkapu:

âhûrkapu < âhûr + kap – u – ğ : isim + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Âhûr < *Far. âhûr*.

Halk dilinde *ahır* biçimi kullanılan *âhûr* adı “At, öküz gibi hayvanları barındırmaya yarar kapalı yer, hayvan damı” anlamındadır (Eren 1999, 6).

Kapu adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.2.2.2. Domuzkapsu.

Ve Âhûrkapu’dan taşra nev binâ olan tarîk-i âmm üzre tâ Yedikulle köşesine varınca on bin adımdır ve yedi kapudur. (I, 25)

Akçakoyunlu:

akçakoyunlu < ak – ça + koñ – lıĝ : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – isimden isim yapan ek.

Akça adının anlam ve tahlili için bk. Akçakızanlık.

Güncel dilde *koyun* biçimi kullanılan kelimenin Eski Türkçe metinlerde *koñ* veya *kony* (*koyın*) biçiminde geçtiği bilinmektedir (Tekin 2006, 154; Gabain 1995, 156).

Ayrıca Türk Lehçelerinde de *koy* biçiminin yaygın olarak kullanıldığı görülür (Ercilasun vd. 1991, 505-506).

... andan karye-i Koçı Baba Sultân, andan karye-i Akçakoyunlu, andan karye-i Sunkuroğlu ... mukaddemâ bâlâdaki kurâlar gibi meks edüp evsâfi tahrîr olunmuş idi. (IV, 10)

Altımermer:

altımermer < altı + mermer : isim kökü + isim kökü.

Güncel dilde de işlek olarak kullanılan *altı* sözü “Beşten sonra gelen sayının adı, bu sayıyı gösteren 6, VI rakamlarının adı” anlamındadır (TS, 83).

Bir sayı adı olarak *altı*, Köktürkçede de aynı şekilde geçmektedir (Tekin 2006, 120). Hasan Eren’e göre “beşten sonra gelen sayının adı” olan altı kelimesi bir görüşe göre al- fiilinden türemiştir (Eren 1999, 9).

Mermer < Yun. *mármaro*.

Türkçede *mermer* sözü “Birleşiminde yüzde 75’ten çok kalsiyum karbonat bulunan, genellikle beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı” anlamındadır (TS, 1375). Nişanyan’a göre Türkçe Sözlük’te Arapçadan alıntı bir yabancı kelime gibi gösterilen mermer “parlamak, parıldamak” anlamında olup aslen Yunancadan geçmiştir (Nişanyan 2007, 317).

Altımermer nâm mahalde altı aded amûd-ı müntehâ vardır. (I, 28)

Altuntaş :

altuntaş < altın + taş : isim kökü + isim kökü.

Eski Türkçeden başlayarak kullanılan *altın* kelimesi “Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,6 olan 1064 derecede eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli paslanmaz element” anlamındadır (TS, 83).

Taş adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karataş Kazâsı.

Âl-i Selçukiyân zamânında bi kayadan altın ma’deni çıkmagile Altuntaş derler. (IX, 19)

Artıkova :

artıkova < artuk + ova – sı : İsim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Anadolu’da Tokat ili sınırlarında bulunan *artukova* > *Artova* kasabası Artuk Bey’in adına atfen verilmiş bir addır (Kafalı 1988, 186).

Eğer kökü *art-* olarak düşünülürse “Daha çok, daha fazla; Kalan veya artan bölüm; Bir şey harcandıktan sonra artan bölüm” olarak verilebilir. (TS, 125).

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Kazova.

Menzil-i kasaba-i Artukova Sivas hakkında bir acayib-i mahsulat-ı abadan olup ...
(III, 146)

Başhân:

başhân < baş + hân : isim kökü + isim kökü.

Baş kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karabaş.

Hân < Far. *hân*.

Hân kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Alacahân.

Bu mahalde paşa ağaları Harput köylerine ve Başhân ve Ortahân ve Şerbetin ve Eğil ve Erganî ve Çermik ve Hani ve Palu köylerine pârekende olup yâfte ile konaklar verildi. (IV, 19)

Bayburd:

bayburd < bay + burd : isim kökü + isim kökü.

Güncel dilde ölmüş kelimelerden biri olan *bay* adı “Parası, malı çok olan, zengin kimse.” anlamına gelmektedir (TS, 225). Paçacıoğlu *bay* adının Eski Türkçeden itibaren her dönemde kullanılmış olduğunu vurgulamaktadır (Paçacıoğlu 2006, 71).

Burd adı ilk olarak *burt* şeklinde DLT’de geçmektedir (Atalay 2006, 118).

Mukaddemâ Uzun Hasan destinden feth olunan Tokad ve Sivas ve Kemâh ve Erzurûm ve Canha ve Bayburd ve Tarabefzûn cânibi askerleri dahi bahr-i İslâmbol’a gelüp... (I, 41)

Bingöl:

bingöl < biñ + köl : isim kökü + isim kökü.

Köktürkçeden itibaren kullanılan sayı adlarından biridir (Tekin 2006, 130). *Bin* bir sayı adı olarak bilindiği gibi dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adıdır.

Köl kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.5.1. İnegöl.

Meğer Erzurûm'da Pasin sahrâlarında ve Muş hamûnûnda ve Soğanlı Vâdilerinde ve Bingöl ovalarında ve Van'da ve Salmas ve Tercân tîhlerinde ve deşt-i Kıpçak'da ola. (I, 238)

Birdîvân :

birdîvân < bir + dîvân : isim kökü + isim kökü.

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren sayı adı olarak rastlanan *bir* “Sayıların ilki” anlamındadır (TS, 275)

Dîvân < *Ar.* dîvân.

Arapçadan alıntı bir söz olan *divan* kelimesi Türkçede “Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis” anlamında kullanılmıştır (TS, 542).

T. Baykara'nın verdiği bilgilere göre *divan*, XVII. yüzyılda köy altı bir yerleşim yeri birimi olarak verilmektedir ve vergi bütünlüğü arzettiği için sayı adlarıyla beraber kullanılmaktadır (Baykara 2000, 28).

Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledîvân ve Birdîvân ve İkidîvân ve Üçdîvân ve Dördîvân ve 'l-hâsıl yedi dîvâna varınca nâhiye isimleridir kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır. (II, 91)

Bolcaağaç :

bolcaağaç < bol – ça + ı - ağaç : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – isimden isim yapan ek (küçültme fonksiyonlu) .

Bol sözü güncel dilde “İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük ve geniş olan, dar karşıtı; nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı” anlamındadır (TS, 295).

Bol kelimesi eski metinlerde pek geçmemektedir. Bununla birlikte 15. yüzyıldan sonraki metinlerde işlek olarak kullanılmıştır.

Ağaç kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Karaağaç*.

Ve bu Manyas gölü kurbunda Bolcaağaç nâm bin hâneli köyde haftada bir bâzâr-ı azîm durup .... (V, 152)

Büyük Çekmece:

büyük çekmece < bedü - g + çek – mece : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Büyük adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.5.3.1. Büyükdere.

Güncel dilde çok sık kullanılan kelimelerden biri olan *çekmece* adı “1.Masa, dolap vb. şeylerin dışarıya çekilen bölümü, göz, çekme / 2. Gemilerin barınabilecekleri koy” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 409). Ancak burada bir yer adı olarak anılması sebebiyle, “gemi barınağı” anlamıyla düşünülmelidir.

Ve Tuna'nın bir kolu dahi Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece buhayrelerinden tulû' edüp Bahr-i Rûm'a mahlût oldu. (I,19)

Büyükdere:

büyükdere < bedü – g + dere : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçenin her döneminde işlek olarak kullanılmış olan *büyük* kelimesi “Boyutları, benzerlerinden fazla olan , küçük karşıtı” anlamındadır (TS, 337).

DLT’te *bedük* biçimine rastlıyoruz (Atalay 2006, 77). Sonraki dönemlerde *bedük>böyük>büyük* şeklinde bir morfolojik gelişime uğramıştır. Güncel dilde büyü-, büyüt-, büyüklen- gib türevleri, söz konusu kelimenin canlılığını sürekli kılmıştır.

Dere adının anlamı ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Ammâ Ortaköy ve Kuruçeşme ve Arnavudköyü ve Yeniköy ve Tarabya ve Büyükdere ve Anadolu tarafında Kuzguncuk'da ve Çengelköyü'nde ve Üsküdar'da ve Kadıköy'de cümle zikr olunan şehirlerde tabaka tabaka beşer altışar kat meyhânelerdir. (I, 355)

Çamlıbel:

çamlıbel < çem – lig + bel : isim kökü – isimden isim yapan ek. + isim kökü.

Çam kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Sarıçam.

Türkçede “Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer” anlamında kullanılan *bel* kelimesi vardır (TS, 235). Genellikle halk dilinde kullanılan ve iki dağ arasındaki eşik ifadesi de taşıyan bir kelimedir.

Andan cânib-i şimâle 8 sâ'atde Çamlıbel mahalleri. (III, 146)

Çârdâk Kasabası:

çardak < çar + tak : isim kökü – isim kökü.

Çar < Far. *çehâr*

Farsça sayı adlarından biri olan *çar* “dört” sayısına karşılık gelmektedir (Devellioğlu 2004, 152). *Çar* kelimesi güncel dilde de fonetik varyantlarıyla kullanılmaktadır.

Ör: çerçeve, çarşamba, çarşı vd.

Tak < Ar. *tâk*.

Pek işlek olmayan kelimelerimizden olan *tak* “Bina kemeri, yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü, kubbe, künbet.” anlamına gelmektedir (Devellioğlu 2004, 1024).

Çehâr ve *tâk* kelimelerinin birleşmesiyle oluşan çardak ise “Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak; asma vb. bitkilerin dallarını sardırma için direklerle yapılmış yer.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 395).

Kırk mîl dahi cenûba aşağı Lapseki kasabası ve Çârdâk kasabası dahi aşağı ve Anadolu Boğazhisârı dahi aşağıdadır. (V, 152)

Çöldepe:

çöldepe < çöl + depe : isim kökü + isim kökü.

Türkiye’nin fiziki durumu göz önüne alındığında “Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra, badiye” anlamına gelen *çöl* kelimesi kullanım açısından pek işlek olmamalıdır. Ancak gerek söz öbeklerinde gerekse çeşitli benzetmeler aracılığıyla kullanıldığı görülür. *Çölleşmek, çöl iklimi yaşamak, kurak çöle dönmek* vs. örnekler bunu destekleyici niteliktedir.

Depe kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karadepe.

Menzil-i Çöldepe : Bir sahrada ameli yağma depedir. (IV, 55)

Çukurbostân:

çukurbostân < çuk – ı – r + bûstân: fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Çukur kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Çukurca.

Bostân < Far. *bûstân*.

Farsça asıllı bir kelime olan bostan “Bahçe, kavun, karpuz tarlası ve bunlara verilen ortak ad” anlamındadır (TS, 301).

Türkçe metinlerde ancak 15. yüzyıllardan sonra yer alan *bostân* adının etimolojisi konusunda Nişanyan, güzel koku anlamına gelen *bûy* ile eklendiği kelimeye yer anlamı veren *-istan* ekinin birleşmesiyle oluştuğunu ifade etmektedir (Nişanyan 2007, 81).

Çârsûkapusu dibinde Çukurbostân'a nâzır bir kubbe-i azîm mekteb-i sıbyân-ı ebcedhânı ve bir imâret-i it'âmı ve bir dârü'z-ziyâfe-i ulemâ ve sûhtevât me'keli ve bir mihmân-sarâyı var. (I, 69)

Deliklitaş:

deliklitaş < tel – ik – lig + taş: fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *delik* kelimesi “Dar, küçük açıklık, çukur, delinmiş olan” anlamlarındadır (TS, 490).

Taş adının anlam ve kökeni için bk. Karataş.

... mübârek dest-i şerîfiyle bu kayayı delüp Dülül'ün bağladıklarından Deliklikaya derler, deyü hikâyet etdiler. (IV, 100)

Demirkapu:

demirkapu < temür + kap – ı – ğ : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Demir adının anlam ve kökeni için 1.3.1.1. Demirli Karahisâr.

Türkiye Türkçesinde *kapı* “Bir yere girip çıkarken açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı; Bu açıklıkta açılıp kapanan kanat” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 1068). Kökü Eski Türkçede kullanılan *kap-* “örtmek, kapamak” fiilidir. Güncel dilde yaşamayan bu fiilden gelişim gösteren *kapa-*, *kapak*, *kaplık* gibi örnekler düşünülmelidir.

Âhûrkapu'dan bu Demirkapu'ya gelince merkûm sekiz aded hâs kapular cümle İslâmbol şehri içine açılır. (I, 26)

Dikilitaş:

dikilitaş < tik – i – l – i + taş : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren kullanıldığı tespit edilen *dik-* fiili, “Bir cismi dik olarak durdurmak” anlamındadır (TS, 525). Buradan hareketle *dikili taş* sözü de “Önemli bir olayın durumu veya bir zaferin anısı için dikilmiş tek parça yüksek taş, obelisk.” anlamındadır (TS, 523).

Eski metinlerde sedasız (*tik-*) biçiminin kullanıldığı görülür. Gerek eski gerekse güncel dilde karşımıza çıkan *dik* kelimesi bizi *ti-* şeklinde düşünülebilecek bir arkaik köke götürebilir. Bu savı destekleyen ve halk dilinde kullanımına rastlanan *dikel-* > *digel-* > *diñel-* fiili vardır. *Diñel-* “dikilmek, ayakta durmak” anlamındadır (TS, 533). *Taş* sözü ise sözlükte “Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklik gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde” anlamında geçmektedir (TS, 1913).

Taş sözü de Türkçe bir söz olup en eski metinlerden itibaren kullanımına rastlanmaktadır.

Meselâ Avret [12a] bâzârındaki Dikilitaş'da Yanko ibn Mâdyân'ın Hindistan'a gitdiği askerinin alay-ı bî-misâlin timsâl edüp ayân u beyân etdi. (I, 19)

Direklibel:

direklibel < tire – k – lig + bel : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Direk sözü “Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek, sütun” anlamındadır. Kelimenin kökü *dire-* (*tire-*) olmalıdır. *Dire-* “Bir şeyi dikine koymak, dayamak, durdurmak” anlamına gelmektedir (TS, 536).

Bel adının anlam ve kökeni için bk. 1.5.3.1. Çamlıbel.

Direklibel demeğe bâ'is oldur kim ya 'nî kayaların atları kûh-ı bî-sütûn gibi boşdur. (II, 94)

Dörddîvân :

dörddîvân < dört + dîvân : isim kökü + isim kökü.

Dört sayı adının anlam ve kökeni için bk. Dördler.

Dîvân adının anlam ve kökeni için bk. Birdîvân.

Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledîvân ve Birdîvân ve İkidîvân ve Üçdîvân ve Dördîvân ve 'l-hâsıl yedi dîvâna varınca nâhiye isimleridir kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır. (II, 91)

Eğrlidağ:

eğrlidağ < eyer – lig + tağ : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Güncel dilde de mevcut bir ad olan *eyer* “Binek hayvanlarının sırtına konulan, üzerine oturmaya yarayan özel yastık” anlamındadır (Eren 1999, 142). Yine Eren’in verdiği bilgilere göre eski metinlerde *eğer* biçimiyle kullanıldığı görülmektedir. Türkçe kökenli olarak gösterilen *eyer* adının kökeni hakkında daha ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akdağ.

Belî buldum ve Eğrlidağ'da bir kabr-i tavîl-i evliyâullâhı ziyâret etdim. (II, 107)

Eğrigöz :

eğrigöz < eg – i – r – i + kö - z : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + fiil kökü – fiilden isim yapan ek

Türkiye Türkçesinde *eğri* adı “Doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani, doğru karşıtı; Yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves; Yatay veya düşey olmayan bütünüyle bir yana eğilmiş bulunan, eğik, mail.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 607).

Nişanyan *eğri* adının kökünü *eğir-* (*eir-*) “Çevirmek, döndürmek, bükmek” olarak düşünmektedir. *Eğir-* fiiliyle *evir-* fiilinin güncel dilde anlam ayrışmasına uğrayarak iki ayrı kelime gibi kullanıldığını da sözlerine eklemiştir (Nişanyan 2007, 136).

Türkçenin en eski metinlerinden günümüze kadar kullanılagelen kelimelerinden biri olan *göz* kelimesi Türkçe Sözlük’te “Görme organı., bakış, görüş” anlamındadır (TS, 786). Eski metinlerde *köz* biçiminin kullanıldığı görülür. Bazı dilciler sondaki –z ekini arkaik bir çokluk eki saymaktadırlar. Bu görüşe göre *göz* adının *gör-* fiiliyle de anlam ilişkisi olduğu açıktır. Bu sebeple yukarıda isim kökü olarak gösterdiğimiziz

göz adının, gelecekteki bilimsel bulgular neticesinde gövde olarak açıklanabileceği ihtimal dahilindedir.

Ya'ni Eğrigöz Kazası ve kaza-ı Gedüz ve kaza-i Simav ve ...(IX, 17)

Eğrikapu:

eğrikapu < eg – i – r – i + kap – ı – ğ : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Eğri adının anlam ve etimolojisi için bk. Eğrigöz Kazâsı.

Kapu adının anlam ve etimolojisi için bk. Demirkapu.

Ve Eyyû[b] Ensârî Kapusu'ndan tâ Eğrikapu'ya gelince yine deryâ girüp kal'a-i İslâmbol cezîre-misâl olmağa sehel kalmışdı. (I, 23)

Eğriköprü:

eğriköprü < eg – i – r – i + köprüg : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek+ isim kökü

Eğri adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.5.3.1. Eğrigöz Kazâsı.

Köprü adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.3.1.2. Köprühisâr.

Dördüncü gün Sivas'dan çıkup cânib-i şarka Eğriköprü'den ubûr edüp 7 sâ'atde.... (IV, 10)

Eski Kaplıca:

eski kaplıca < eski – g + kap – lıg + ılı – ğ – ça : eskig : fiil kökü (eski-) – fiilden isim yapan ek (-g) / kaplıg + ılıgça : fiil kökü (kap-) – fiilden fiil yapan ek (-a-) – fiilden isim yapan ek (-ğ) – isimden isim yapan ek. (ılı[ğ]) + fiil kökü (ılı-) – fiilden isim yapan ek (-ğ) – isimden isim yapan ek (-ça).

Eski- fiilinin anlam ve kökeni için bk. 1.3.1.1. Eskihisâr.

Etimolojik olarak oldukça karışık gibi görünen *kaplıca* adı “Üstü çatıyla örtülü termal banyo” olarak anlamlandırılmıştır (Nişanyan 2007, 242). Ses gelişimi incelendiğinde açılımının *kapalı ılıca* olması gerekir. Kapalı ılıca söz öbeğinin eski

dildeki karşılığı ise kaplıg ılıgca ‘dır. *Kap-* ve *ılı-* gibi iki fiilin birleşmesiyle oluşmuş ve bu birleşme sırasında ortaya çıkan hece yutumu olayıyla kaplıca biçimine dönüşmüştür.

Kap- fiilinin anlam ve etimolojisi için bk. Demirkapu.

Ilıca adının anlam ve kökeni için bk. Ilıca.

Ya ‘nî Şehîd Murâd Hân-ı Evvel Câmî‘i Bursa şehrinin cânib-i garbında nısf sâ‘at ba‘id başka kasabadır kim Eski Kaplıca derler. (II, 13)

Eskişehir:

eskişehir < eski – g + şehir.

Eski- fiilinin anlam ve kökeni için bk. Eskihisâr.

Şehir < *Far. şehir*.

Şehir adının anlam ve kökeni için bk. Akçaşar.

Müverrihler bu şehir için Sâm binâsı olduğıçün Eskişehir derler. (III, 11)

Eyegöl :

eyegöl < eyne (ine ?) + köl : isim kökü + isim kökü.

Eyne adının anlam ve kökeni için bk. Eyecik

Göl adının anlam ve kökeni için bk. İnegöl.

Ve Eyegöl kazâsı subaşılığıdır. Amâristânı (Nehr-i) Aksu‘yun iki tarafına vâkî‘ olmuş kasabacıdır. (IX, 9)

Gökçesu :

gökçesu < kök – çe + sub : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Gök adının anlam ve kökeni için bk. Göksu.

Su adının anlam ve kökeni için bk. Aksu.

Evvelâ nâhiye-i Etrâfşehir ve nâhiye-i Gökçesu ve nâhiye-i Sazak, Gerede yolu solundadır ve nâhiye-i Dörd(ler) dîvân ve nâhiye-i Yığılca. (II, 90)

Gökdere:

gökdere < kök + dere. : isim kökü + isim kökü

Gök kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Göksu.

Dere kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Ve bir çârsûsu dahi Gökdere üzre İğrandı cisri üzre yemîn ve yesârda iki yüz cüllâh dükkânlardır. (II, 19)

Göksu:

göksu < kök + sub : isim kökü + isim kökü.

Köktürkçeden itibaren işlek olarak kullanılan *kök* adı “1. İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza / 2. Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk / 3. Gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.” olarak anlamlandırılmıştır (TS, 772).

Etimoloji sözlüklerine bakıldığında *kök* adının önceleri renk adı olarak kullanıldığı, daha sonraları anlam genişlemesine uğrayarak gökyüzü (sema) anlamını da içerdiği görülmektedir.

Su adının anlam ve ses gelişimi için bk. Aksu.

Yine Göksu nâm mesîregâhda ahmer-gûne türâb hâsıl olur. (I, 31)

Gözlükuyu:

gözlükuyu < kö – z – lüg + kuduğ : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Göz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Eğrigöz Kazâsı.

Türkiye Türkçesinde *kuyu* adı “Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silidir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1275).

Menzil-i Gözlükuyu: Bu dahi Siverek hâkinde bir çölde harâb köydür. (IV, 344)

Gümüşhâne:

gümüşhâne < kümüş + hâne : isim kökü + isim

Eski Türkçe metinlerinde *kümüş* şekline rastlanan *gümüş* kelimesi “Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,88, yoğunluğu 10,5 olan, 960 dereceye doğru sıvı durumuna

geçen, parlak, beyaz renkte, kolay işlenir ve tel durumuna gelebilen element.” anlamındadır (TS, 808).

Hâne adının anlam ve kökeni ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Tophâne.

Anınçün cümle halkı Gümüşhânesi’nde işlemeğe me’mûr olmağın cemî’i tekâlîf-i örfiye-i şâkadan mu’âf müsellemlerdir. (II, 173)

Güzeldere:

güzeldere < güzel + dere : isim kökü + isim kökü.

Güzel adının anlam ve kökeni için bk. Güzelhisâr.

Dere adının anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Andan Güzeldere’yi kimi at ile kimi cisrden topları dahi geçirüp .... (IV, 162)

İkidîvân:

ikidîvân nahiyesi < eki + dîvân : isim kökü + isim kökü.

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren sayı adı olarak rastlanan *iki* “İki sayısının adı, birden sonraki sayının adı” anlamında kullanılmıştır (TS, 946).

Dîvân adının anlam ve kökeni için bk. Birdîvân.

Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledîvân ve Birdîvân ve İkidîvân ve Üçdîvân ve Dördîvân ve’l-hâsıl yedi dîvâna varınca nâhiye isimleridir kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır. (II, 91)

İnegöl:

inegöl < ? ine + köl.

İne < ?

Bu yer adının ilk kelimesi olan *ine* Köktürkçede geçen *ini* ile aynı ad olabilir. İni “küçük” anlamına gelmektedir (Dilçin 1983, 116). Buradan hareketle İnegöl’e “küçük göl” anlamı verilebilir.

Eski Türkçeden bu yana kullanılagelen *göl* adı “Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü; Yapay su birikintisi.” olarak geçmektedir (TS, 773).

Eski Türkçede *köl* biçimine rastlanan kelimenin Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra göl biçimi kullanılmıştır (Tekin 1968, 352; Caferoğlu 1968, 115; Ergin 1997, 122.)

Evvelâ kal'a-i Bilecik ve kal'a-i İnegöl ve Karahisâr ve İnönü ve kal'a-i İznik ve Köprühisâr ve İlibâd hisârı ve kal'a-i Kestel ve kal'a-i Kite ve kal'a-i Biga ve 'l-hâsıl iki yüz kal'a ve iki yüz hutbe sâhibidir. (II, 23)

Kabataş:

kabataş < kaba + taş : isim kökü + isim kökü.

Türkçede anlam zenginliğini ifade eden önemli kelimelerden biri olan *kaba* sözcüğü “Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil, ince karşıtı; Taneleri iri, büyük” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1017).

Taş adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karataş Kazâsı.

Ve bir pâre-i azîm dahi Tophâne tarafında Fındıklı nâm kasabanın şimâlinde Çizmeciler Tekyesi önünde Kabataş nâm bir şeddâdî binâ pâresi deryâ içre yadır. (I, 30)

Kanlıbınar:

kanlıbınar < kan – lığ + bıñar : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Pınar adının anlam ve kökeni için bk. Karabınar.

Kan adının anlam ve kökeni için bk. Kanlıca.

Ferhâd başına külünk ile urup öldüğü mahaldir. Anınçün Kanlıbınar derler. (II, 99)

Kıkkavak :

kıkkavak < kırk + kav – (a)k : isim kökü + isim kökü – isimden isim yapan ek.

Türkçe bir sayı adı olan *kırk* kelimesi “Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı” olarak anlamlandırılmıştır (TS; 1160).

Kavak adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.5.1. Kavak.

Hakkâ ki kırk aded kavak-ı müntehâlar bir yere vâki' olup sâyesi gûyâ hıyâbân-ı Acem olmuş bu çemenzâr ve mesîregâha muttasıl iki yüz hâne-i zîbâlı bir câmi' ve hanlı ma'mûr kurâdır. (V, 170)

Kırkçeşme:

kırkçeşme < kırk + çeşme : sayı adı + isim kökü.

Kırk sayısının anlam ve kökeni için bk. Kırkkavak.

Çeşme < *Far. çeşma*.

Güncel dilin en sık kullanılan kelimelerinden biri olan *çeşme* adı “Genellikle yol kenarlarına herkes faydalansın diye yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı, pınar” anlamında kullanılmaktadır (TS, 417)

Bunlar dahi Kırkçeşme’de pederleri türbesinde âsûdedir. (I, 177)

Kırkkilisa:

kırkkilisa < kırk + kilise : isim kökü + isim kökü.

Kırk sayısının anlam ve kökeni için bk. Kırkkavak.

Kilisa < *Yun. ecclesia*.

Batı dillerinden alıntı bir kelime olan *kilise* “Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer, Hristiyanlıkla ilgili dini kuruluş” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 1180).

Andan Tuna’nın bir aynı dahi Kırkkilisa şehrine karîb Yene kasabasında ve Bunarhisâr nâm kal’anın kayalarından tulû’ etdi. (I, 19)

Kızılca Börklü :

kızılca börklü karyesi < kız - ı - l - ca + börü - k - lüg : isim kökü - yardımcı ünlü - isimden isim yapan ek - isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu) + fiil kökü - fiilden isim yapan ek. - isimden isim yapan ek .

Kızıl adının anlam ve etimolojisi için bk. Kızılada.

Güncel dilde kullanılmayan ama ağızlarda ve bazı lehçelerde kullanıldığı görülen *börk* adı “Genellikle hayvan postundan yapılan başlık.” olarak tanımlanmaktadır (TS, 315). Nişanyan, *börk* sözünün “başlık, külah” anlamlarında 11. yüzyıldan itibaren kullanıldığından bahsetmektedir (Nişanyan 2007, 83).

Karye-i Kızılca Börklü: Yüz elli akçe kazâdır. (IX, 103)

Kızılkocalı:

kızılkocalı < kız – ı – l + koca – lıg : isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek + isim kökü – isimden isim yapan ek.

Kızıl adının anlam ve etimolojisi için bk. Kızılada.

Koca adının anlam ve etimolojisi için bk. Karakoca.

Ve Bozok'un bir kazâsı dahi Budaközü'dür ve kazâ-yı Kızılkocalı ve kazâ-yı Gedikçubuk'dur ve kazâ-yı Beşiközü ve nâhiye-i Sunkuriçi Hüseyinova kazâsında ulu nâhiyelerdir. (III, 146)

Kovukdere:

kovukdere < kof – uk + dere : isim kökü – isimden isim yapan ek. + isim kökü.

Orta Türkçe döneminden itibaren metinlerde geçen *kovuk* kelimesi “Bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü” anlamındadır (TS, 1224).

Dere adının anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddînli ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve Karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi' ve mesâcid ve imâretleri mezkur kal'a divarlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup... (I, 18)

Kumkapu:

kumkapu < kum + kap – ı – ğ : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Taranan metinlerde Eski Türkçe döneminden itibaren adına rastlanan *kum* sözcüğü “Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasıyla oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı gibi yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler” olarak tanımlanmıştır (TS, 1252).

Kapu adının anlam ve etimolojisi için bk. Domuzkapsu.

andan Kumkapu'ya gelince bin iki yüz adımdır. (I, 27)

Kuruçeşme:

kuruçeşme < kuru – ğ + çeşme : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçede bir fiil olarak *kuru-* “Islaklığını, nemini yitirerek kuru durumuna gelmek; Akarsu, göl vb.nin suyu kalmaması” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1265).

Çeşme adının anlam ve kökeni için bk. *Kırkçeşme*.

Ammâ Ortaköy ve Kuruçeşme ve Arnavudköyü ve Yeniköy ve Tarabya ve Büyükdere ve Anadolu tarafında Kuzguncuk'da ve Çengelköyü'nde ve Üsküdar'da ve Kadıköy'de cümle zikr olunan şehirlerde tabaka tabaka beşer altışar kat meyhânelerdir. (I, 355)

Küçük Çekmece:

küçük çekmece < kiçig + çek – mece : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Küçük adının anlam ve kökeni için bk. *Küçükdere*.

Çekmece kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Büyük Çekmece*.

Ve Tuna'nın bir kolu dahi Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece buhayrelerinden tulû' edüp Bahr-i Rûm'a mahlût oldu. (I,19)

Küçükdere:

küçükdere < kiçig + dere : isim kökü + isim kökü.

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren kullanımına rastlanan *küçük* adı “Boyutları benzerlerinininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı” anlamındadır (TS, 1277).

Dere adının anlam ve kökeni için bk. *Bülbülderesi*.

Ve mahalle-i Küçükdere ve mahalle-i Uşşaklı ve mahalle-i Tatavla ve ... (I, 208)

Nallihân:

nallihân < na'l – lıg + hân : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim.

Nal < *Ar.* na'l.

Türkiye Türkçesinde eski önemini yitirmeye başlayan *nal* kelimesi “At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası.” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1453).

Hân adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Alacahân.

...Kumkapu'da ve Samadya'da ve Nârlıkapu'da ve Pîripaşa'da ve Hâsköy'de ve Kâsımpaşa'da ve niçe yüzü Galata'da ve Tophâne'de ve (II, 243)

Nârlıkapu:

nârlıkapu < nâr – lıg + kap – u – ğ : isim kökü – isimden isim yapan ek + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek.

Tarihi metinlerdeki kullanımına göre 14. yüzyıldan sonra dilimize girdiği varsayılan *nâr* kelimesi “Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç; Ateş” anlamlarında kullanılmıştır (TS, 1456-1457).

Kapu kelimesinin anlam ve etimolojisi için. Demirkapu.

...Kumkapu'da ve Samadya'da ve Nârlıkapu'da ve Pîripaşa'da ve Hâsköy'de ve Kâsımpaşa'da ve niçe yüzü Galata'da ve Tophâne'de ve ... (I, 290)

Ortahân:

ortahân < ortu + hân : isim kökü + isim kökü.

Orta kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Ortahisâr.

Han kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Alacahân.

Bu mahalde paşa ağaları Harput köylerine ve Başhân ve Ortahân ve Şerbetin ve Eğil ve Erganî ve Çermik ve Hani ve Palu köylerine pârekende olup yâfte ile konaklar verildi. (IV, 19)

Suluova:

suluova < sub – lıg + ova : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Su adının anlam ve kökeni için bk. Aksu.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Kazova.

Ba 'dehû bu nehr Amasiyye 'den aşıağı Lâdik gölünün ayağı Kavza önünden Suluova içinden gelüp Amasiyye kurbunda ve bu (Nehr-i) Tozanlı 'ya mahlut olur. (V, 41)

Taşköprü:

taşköprü < taş + köprüg : isim kökü + isim kökü.

Taş adının anlam ve kökeni için bk. Karataş.

Köprü adının anlam ve kökeni için bk. Köprühisâr.

Bunlardan sonr kazancıbaşı ve çarkcıbaşı at başı berâber olup ardları sıra Kastamonu ve Bakır Küresi ve Taşköprülü Türk dilbercikleri iç oğlanları pâyesiyle ubûr ederler. (I, 309)

Tophâne:

tophâne < top + hâne : isim kökü + isim kökü.

Güncel dilde bir askerlik terimi olarak kullanılan *top* kelimesi “Gülle ya da şarapnel atan büyük ateşli silah” anlamında kullanılmıştır (TS, 1990).

Hâne < *Far.* –hâne (hâna).

Türkiye Türkçesinde genellikle isimlerin sonuna gelen ve eklendikleri isme “Ev, konut, konak, yer” anlamları vererek yer adı türeten –*hâne* eklentisi Farsça kökenlidir (Nişanyan 2007, 190).

Ve bir pâre-i azîm dahi Tophâne tarafında Fındıklı nâm kasabanın şimâlinde Çizmeciler Tekyesi önünde Kabataş nâm bir şeddâdî binâ pâresi deryâ içre yadır. (I, 30)

Türbeli Gönlük:

türbeli gönlük < turbe – lig + gönlük : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü ?

Türbe < Ar. turbe.

Alıntı bir kelime olan *türbe* adı “Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı” anlamındadır (TS, 2020).

Gönlük adı ile ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşamamıştır.

Ba'de'l-feth Anadolu'da Türbeli Gönlük nâm kasabada evlâd-ı zevi'l-kirâmları ile medfündür. (I, 162)

Ulu Türkmân:

ulu türkmân < uluğ + tür – ü – k – man : isim kökü + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Türkçenin en eski dönemlerinden itibaren kullanımına rastlanan *ulu* kelimesi “Erdemleri bakımından çok büyük, yüce, çok büyük olan” anlamlarında kullanılmıştır (TS, 2032-2033).

Türk adı anlamı ve kökeni bakımından yıllardır üzerinde tartışılan bir millet adıdır. Aynı addan türemiş *Türkmân* adı da aynı şekilde farklı etimolojiyle izah edilmiştir. Konunun uzmanlarından A. Karadoğan¹, basılmamış yüksek lisans tez çalışmasında *Türkmen* adının etimolojisi üzerindeki farklı yorumlardan bahsetmiş, J. Deny'nin benimsediği ve birçok bilim adamının da destek verdiği açıklamayı vermiştir. Ona göre *Türkmen* adındaki *-men / -man* eki; *kocaman*, *şişman*, *karaman* örneklerinde görüldüğü üzere eklendiği kelimeye “büyüklük, üstünlük, fazlalık” anlamı vermektedir. Buradan hareketle *Türkmen* adı “koyu Türk, halis Türk” anlamına gelmektedir (Karadoğan 2001, 187).

Ekrâd-ı Kilis, Birecik, Ma'arra ve Azez ve Belis ve Antâkıyye ve salyâne ile olanlar Mazik ve Ulu Türkmân. (I, 84)

Ulubor:

ulubor < uluğ + bor : isim kökü + isim kökü.

Ulu adının anlam ve kökeni için bk. Ulu Türkmân.

Bor adının anlam ve kökeni için bk. Bor.

Eski dilde kullanılan ve kökeni konusunda farklı görüşlerin bulunduğu *bor* adı, H. Eren'in verdiği bilgilere göre “Taşlık, işlenmemiş sert toprak” anlamındadır (Eren 1999, 57).

Üç konak Gedüs şehrinde ve Ulubor'dan ve Bozdağ'dan ve Aladağlardan ve Nif şehrinde görünür bir yalçın cebel-i kebûddur ... (IX, 34)

Ulukışla:

ulukışla < uluğ + kış – la – ğ : isim kökü + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Ulu adının anlam ve kökeni için bk. Ulu Türkmân.

Kışla adının anlam ve etimolojisi için bk. Karakışla.

.....ve Ramazânoğlu yaylasın aşup (---) sâ'atde menzil-i Ulukışla, andan kasaba-i Ereğli ve Karapınar ve İsmîl'i geçüp..... (III, 47)

Uzun Çârsû:

uzun çârsû < uz – ı – n + çâr + sû : isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek. + isim (Farsça sayı adı) + isim.

Türkçede *uzak*, *uza-*, *uzan-* gibi türevleri kullanılan ve kökünün *uz* olduğu düşünülen *uzun* adı “İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı” anlamıyla geçmektedir (TS, 2051).

Çar adının anlam ve kökeni için bk. Çârdâk Kasabası.

Sû < *Far*. sû.

Farsçadan alıntı bir kelime olan *sû*, “taraf, cihet yön” anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu 2004, 966).

Hikmet-i Hudâ bu câmi', Piyâle Paşa merhûm binâya şürû' etdükde câmi'in şimâlî tarafında yedi husrevânî küp altun bulduğu yer hâlâ zâhir ü bâhirdir kim hâlâ ol küpler İslâmbol'da Uzun Çârsû başındaki sebilhânesi içinde durur mermer küplerdir. (I, 206)

Üçbucak:

üçbucak < üç + buç – ğak : sayı adı + fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Üç sayısının anlam ve kökeni için bk. 1.5.3.1. Nâhiye-i Üçdîvan.

Türkçe bir kelime olan *bucak*, “İlçelerin bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, nahiye” anlamında olup *buç-* fiilinden türediği düşünülebilir. Güncel dilde *buç-* > *biç-* “kesmek, kökünü kazımak” şeklinde kullanılmaktadır (TS, 317).

Bucak adının etimolojisindeki –*ğak* fiilden isim yapma eki ise güncel dilde –*ak* / –*ek* şeklinde kullanılmaktadır. Ek'in başındaki ünsüzün Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşme temayülü gösterdiği bilinmektedir.

Hazret-i Mu'âviye hilâfetine Mesleme hazretleri serdâr olup İslâmbol'da Ayasofya içre dâhil olup Üçbucak nâm mahalde ibâdet etmişdir. (I, 59)

Üçdîvân :

üçdîvân < üç + dîvân : isim kökü + isim kökü.

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren sayı adı olarak rastlanan *üç* “İkiden sonra gelen sayının adı” anlamındadır (TS, 2053).

Dîvân adının anlam ve kökeni için bk. *Birdîvân*.

Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledîvân ve Birdîvân ve İkidîvân ve Üçdîvân ve Dördîvân ve 'l-hâsıl yedi dîvâna varınca nâhiye isimleridir kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır. (II, 91)

Yabanova:

yabanova < biyâbân + ova : isim – isim kökü.

Yaban < *Far.* biyâbân.

Türkçede yaygın olarak kullanılan *yaban* kelimesi Farsçadan alıntı bir kelime olup “1. insan yaşamayan, ıssız yer / 2. yabancı, el, yerli olmayan kimse” anlamındadır (Eren 1999, 437).

Ova adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaova Kazâsı.

Ve on gün Yabanova kazâsında gezdik. (II, 222)

Yalak-âbâd:

yalak-âbâd < yal – gak + âbâd : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim

Türkçe bir kelime olan *yalak* “Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma kap” anlamındadır (TS, 2114).

Yalak kelimesinin “İki vadi arasında kalan yer” anlamı bilinmektedir. Kelimenin kökü *yal* olarak düşünülebilir. *Yal* “hlk. Köpek ve ineklere yedirilmek için un ve kepekle hazırlanan yiyecek” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2114). *Yalak* kelimesinin bir yer adı olması sebebiyle *yal* ile ilgisi açık değildir.

–Âbâd < Far. –âbâd.

Türkçede ses gelişimi bozulmadan kullanılagelen *âbâd* eklentisi “Mâmur, şen, bayındır” anlamıyla birlikte eklendiği kelimeye “bolluk, doluluk, çokluk” anlamı da vermektedir (Devellioğlu 2004, 2).

Sayf u şitâda Kırkgeçit derelerinde ve Yalak-âbâd kal‘ası derelerinde aslâ ve kat‘â harâmîler eksik değildir kim kemîngâh-ı harâmîyândır. (III, 7)

Yalnızbağ :

yalnızbağ < yalnız – uz + bağ : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Türkçenin eski metinlerinde kullanıldığı görülen *yalnız* kelimesi “Yanında başkaları bulunmayan” anlamındadır (TS, 2118).

Bağ adının anlam ve kökeni için bk. Karabağlar.

Andan kal‘a-i Erzincân andan karye-i Yalnızbâğ andan karye-i Baştân andan karye-i Balkar Çayırı andan ... (V, 32)

Yassören :

yassören < yas – sıg + ören (vîrân) : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *yassı* adı “Yayvan ve düz” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2141).

Ören adının anlam ve kökeni için bk. Karacaören.

Bir camii ve bir mescidi ve bir hamamı sairi ve ... (VI, 88)

Yedikulle:

yedikulle < yéti + kulle : sayı adı + isim kökü.

Türkçe bir sayı adı olan *yedi* kelimesi “altıdan sonra gelen sayının adı” olarak verilmiştir (TS, 2157).

Kulle < Ar. *kulle*.

Güncel dilde *kule* biçimi kullanılan kelime “Çoğunlukla kare veya silindir biçimindeki yüksek yapı; Cihannüma” anlamlarındadır (TS, 1250).

bi-emrillâh-i Ta'âlâ Yedikulle Burnu'ndan mezkûr Kalamış nâm burnuna varınca rû-yı deryâda bir hatt-ı ahmer-gûn çekilmiştir kim gûyâ hatt-ı yed-i kudretidir. (I 17)

Yenibağçe:

yenibağçe < yañı + bağ – çe : isim kökü + isim kökü – isimden isim yapan ek.

Yeni kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Yenisarây.

Bağçe adının anlam ve etimolojisi için bk. Karabağlar.

Eğer selâtîn-i Âl-i Osmân himmet etse sehel bahâne ile yine (Nehr-i) Tuna Yenibâğçe ve Aksarây içinden cereyân etmek mümkün idi. (I, 19)

Yenişehir:

yenişehir < yañı + şehir.

Yeni kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Yenisarây.

Şehir kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akçaşar.

Cümle sayyâdlar bu mâhîleri Yenişehir'e ve kasaba-i Gemleyik'e ve kasaba-i Bâzârköyü'ne götürüp kâr ederler. (III, 9)

Yonmataş :

yonmataş < yon – ma + taş : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü

Güncel dilde *yont-* biçimine rastladığımız *yon-* fiili “Traş etmek, heykel yapmak, rendelemek, sıyırmak, kazımak” anlamındadır (Nişanyan 2007, 522).

Taş adının anlam ve kökeni için bk. Dikilitaş.

Andan yine konağımız olan Yonmataş'a geldik. (IX, 149)

Zencîrlükuyu:

zencîrlükuyu < zencîr – lig + kuduğ : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Zencîr < *Far. zencîr*.

Türkiye Türkçesinde *zincir* biçimi kullanılan *zencîr* “zincir” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 1178).

Kuyu adının anlam ve kökeni için bk. Gözlükuyu.

Kurb-ı zincirlikuyu, bu camii sahibi Selman-ı Pak köçeğinden olup üç adem başın bir akçeye tıraş etmeğile helal [ü] zülal mal cem' edüp bu camii bina etmeğile hala üçbaş camii derler. (I, 146)

1. 6. 3. 2. İsim Tamlaması

Arpaçukuru:

arpaçukuru < arpa + çok – ı – r – ı : isim kökü + fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde bir tahıl adı olarak kullanılan *arpa* kelimesi “taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen, ülkemizde çok yetiştirilen bir bitki.” anlamındadır (TS, 123).

Çukur adının anlam ve etimolojisi için bk. Çukurca.

Anadolu tarafında ise Kızılbaş Kemâh'ı ve Koylıhisâr'ı ve Niksâr'ı ve Arpaçukuru olan Sivas'ı ve Tokad'a cümle istîlâ edüp Acem çapkuncusu tâ İzmit şehrinde [99b] baş alup Tokad'a giderlerdi. (I, 163)

Ayakapusu:

ayakapusu < aya + kap – u – ğ – ı (-sı) : isim ? + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Aya adı ile ilgili etimolojik bir bilgiye ulaşamamıştır.

Kapu kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Domuzkapusu

Dükkânları Balat'ta ve Fenerkapusu'nda ve Ayakapusu'nda ve Cübbe Ali'de ve Unkapanı'nda ve Yenikapu balık bâzârında ve ... (I, 290)

Babadağı:

babadağı < baba + tağ – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinin en çok kullanılan kelimelerinden biri olan *baba* sözü “Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek” anlamında kullanılmıştır (TS, 171).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

... *yedi kral yedi tâbûtu alup bir cesed-i şerîfin Babadağı'na getirüp ter ü tâze defn ederler. (III, 178)*

Babaeskisi:

babaeskisi < baba + eski – g – i (-si) : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Baba adının anlam ve kökeni için bk. Babadağı.

Eski adının anlam ve etimolojisi için bk. Eskihisâr.

Biri İdrone kral Edrine kurbunda Babaeskisi'nde defn ederler. (III, 178)

Bakır Küresi:

bakır küresi < bakır + kûra – si : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde *bakır* adı “Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 dereceye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan kırmızı renkli element” anlamındadır (TS, 186).

Küre < Ar. *kûra*.

Arapçadan alıntı bir sözcük olan ve halk dilinde “yuvarlak, top” anlamıyla bilinen *küre* kelimesi “Ocak, toprak ocak; demirci ocağı; maden ocağı” anlamındadır (Eren 1999, 275). Söz konusu yer adı, bakır madeninin çıkarıldığı bir yer olması sebebiyle “bakır madeni” olarak düşünülmelidir.

Bunlardan sonr kazancıbaşı ve çarkıcıbaşı at başı berâber olup ardları sıra Kastamonu ve Bakır Küresi ve Taşköprülü Türk dilbercikleri iç oğlanları pâyesiyle ubûr ederler. (I, 309)

Balkapanı:

balkapanı < bal + kapan – ı : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *bal* kelimesi “Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde” anlamındadır (TS, 189).

Kapan < *Ar. kabbân* < *Yun. kampanón*. (Nişanyan 2007, 242)

Türkçede *Unkapanı*, *Balkapanı* gibi bazı yer adlarında karşımıza çıkan *kapan* kelimesi alınma bir kelime olup “Kamuya açık büyük terazi, alan, meydan” anlamındadır (Eren 1999, 208).

Bu bâzergânlar ol diyârlardan bal cem‘ edüp Eflâk ve Boğdan‘dan dahi ziyâde niçe bin fiçı balı Balkapanı‘na getirüp Emînönü‘nde ve Balkapanı‘nda fiçuların kesretinden yollar geçilmez olur. (I, 299)

Beğkoz:

beğkoz < beğ + koz : isim kökü + isim kökü

Beğkoz adı beğkozu biçiminde isim tamlaması formatıyla düşünülmelidir.

Türkçe *beğ* sözünün anlamı ve kökeni için bk. Eşbeğ.

Koz adının anlam ve kökeni için bk. Kozlu Baba.

Ammâ Beğkoz kasabası kazâsı başka kazâdır kim müneccimbaşuların meşrûtasıdır. (I, 54)

Beğören :

beğören < beg + ören (vîrân) : isim kökü + isim.

Beğ adının anlam ve kökeni için bk. Eşbeğ.

Ören adının anlam ve etimolojisi için bk. Karacaören.

Menzil-i Beğören Köyü; Deşan cebeli dibinde mamur karyedir. (II, 210)

Beğpâzârı:

beğpâzârı < beg + bazâr – ı : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Beğ adının anlam ve kökeni için bk. Eşbeğ.

Pazar < *Far. bazâr*.

Türkiye Türkçesinin ses yapısına uydurulmuş olarak kullanılagelen *pazar* adı “Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer” anlamına gelmektedir (TS, 1588).

Beğpâzârı nâhiyesinde yüz hâneli kurâdır. (II, 241)

Beğşehir:

beğşehir < beg + şehir – i : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Beğ adının anlam ve kökeni için bk. Eşbeğ.

Şehir kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akçaşar.

Andan livâ-yı Kayseriyye ve livâ-yı Niğde ve livâ-yı Beğşehir ve livâ-yı Kırşehir ve livâ-yı Akşehir ve livâ-yı Aksarây cümle bu livâlardır. (III, 18)

Beşiközü:

beşiközü < beşi - k + öz – i : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eski çağlardan beri kullanıldığı düşünülen *beşik* kelimesi “Süt çocuklarını sallayarak uyutmaya yarayan küçük karyola” anlamında verilmiştir (Eren 1999, 48).

Kelimenin kökü H. Eren’in verdiği bilgilere göre Eski Türkçede kullanılan *beşi-* (*bişi-*) “sallamak” olarak verilmiştir (Eren 1999, 48). Yine konunun uzmanlarından S. Nişanyan ise söz konusu kelimenin *pış / biş* gibi yansıma seslerden türemiş olabileceği yönünde görüş bildirmiştir (Nişanyan 2007, 73).

Öz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Kızılöz.

Ve Bozok’un bir kazâsı dahi Budaközü’dür ve kazâ-yı Kızılkocalı ve kazâ-yı Gedikçubuk’dur ve kazâ-yı Beşiközü ve nâhiye-i Sunkuriçi Hüseyinova kazâsında ulu nâhiyelerdir. (III, 146)

Beşiktaş:

beşiktaş < beşi – k + taş : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Beşiktaş adı isim tamlaması olarak beşiktaş biçiminde düşünülmelidir. İyelik eki daha sonradan düşmüştür.

Beşik adının anlam ve etimolojisi için bk. Beşiközü.

Taş adının anlam ve kökeni için bk. Karataş.

Cümle cemâ'at anda meks edüp Hünkâr sarâyı ve Üsküdar'ı ve Boğazhisâr'ı ve Beşiktaş'ı ve Tophâne ve Galata ve Kâsımpaşa ve Okmeydânı serâpâ nümâyândır. (I, 72)

Bostâncıbaşı:

bostâncıbaşı < bûstân (bûy-istan) – cı + baş – ı : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Bostân < Far. bûstân

Bostân adının anlam ve etimolojisi için bk. Çukurbostân.

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

...Kadıköy'ün ve Bostâncıbaşı cisrin iki sâ'atde ubûr edüp iki sâ'atde dahi, ... (IX, 8)

Budaközü:

budaközü < but – a – k + öz – ü : isim kökü – isimden fiil yapan ek + fiilden isim yapan ek + isim kökü - üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde *budak* kelimesi “Ağacın dal olacak sürgünü; Dal; Dalın gövde içindeki başlangıç yeri olan ve tahtalarda görülen yuvarlak koyuca sert bölüm” anlamındadır (TS, 318).

Kökünün *buda-* (*budı-*) olduğu açıktır. *Buda-* “Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb. nin dallarını kesmek, kısaltmak” anlamında kullanılan bir fiildir (TS, 318).

Öz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Kızılöz.

Ve Bozok'un bir kazâsı dahi Budaközü'dür ve kazâ-yı Kızılkocalı ve kazâ-yı Gedikçubuk'dur ve kazâ-yı Beşiközü ve nâhiye-i Sunkuriçi Hüseyinova kazâsında ulu nâhiyelerdir. (III, 146)

Bunarbaşı:

bunarbaşı < bınar + baş – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Pınar (Bunar) adının anlam ve kökeni için bk. Karapınar.

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

Bunarbaşı'ndan aşağı Balıkbâzârına doğru biri birinden aşağı serâpâ değirmenlerdir. (II, 16)

Çaybaşı:

çaybaşı < çay + baş – 1 : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede sıkça karşılaşılan kelimelerden biri olan *çay* “Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu” anlamındadır (TS, 404). Çay kelimesinin kökeni hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

Elhamdülillah Timur'un toprağın sürmeğe gelmiş deryâ-misâl ekserimiz hâlâ âmâde iken hemân niyyetü'l-gâzâ deyüp bu sâ'at tuğlar Çaybaşı'na gitsin. (IV, 127)

Çayırbaşı:

çayırbaşı < çayır + baş – 1 : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Özellikle halk dilinde işlek olarak kullanılan *çayır* kelimesi “Üzerinde gür ot biten düz yer” anlamındadır (TS, 404). H. Eren, *çayır* adının yeni Türk diyalektlerinde öleñ biçiminde geçtiğine dikkat çekmiştir (Eren 1999, 82).

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

Sultân bâğından Osmân Paşa sarâyı önünden ve Mevlevîhâne ve Kapan cisrinden tâ Meydân mahallesi önünden tâ Çayırbaşı'na varınca şimâl cânibine dere ile gidilir. (IX, 14)

Çubukovası:

çubukovası < çubuk + ova – sı : isim kökü ? + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çubuk < ?

Türkiye Türkçesinde herkesçe bilinen ve geniş bir coğrafyada kullanılan *çubuk* adı “Körpe dal; Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey” anlamındadır (TS, 454).

Oldukça işlek olarak kullanılmasına karşın *çubuk* adının kökeni ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Karaova Kazâsı.

Çubukovası kazâsında bir püşt-e-i âlînin tâ zirve-i a'lâsında, (II, 222)

Dağkapusu:

dağkapusu < tağ + kap – u – ğ – ı (-sı) : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Kapu adının anlam ve etimolojisi için bk. Domuzkapusu.

... yetmiş gün neberd-i azîm edüp Dağkapusu ve Mardinkapusu câniblerinden tarabât-ı top-ı kûpdan rûy-ı dîvâr niçe yerden rahnedâr olup .... (IV, 22)

Değirmenderesi:

değirmenderesi < tegirmen + dere – si : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde işlek olarak kullanılan *değirmen*, “Kahve, buğday, nohut vb. taneleri öğüten araç veya alet; İçinde öğütme işi yapılan yer” anlamında verilmiştir (TS, 484).

Değirmen sözünün kökeni hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Paçacıoğlu'nun verdiği bilgilere göre kelimenin kökü *teğir-* şeklinde fiil veya *teğir* şeklinde isim olarak düşünülebilir (Paçacıoğlu 2006, 163). Ancak söz konusu kelimenin kökü açıklanmaya muhtaç görünmektedir.

Dere adının anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Anadolu tarafında Darıca ve İzmit mukâbelesinde Kazıklı ve Değirmenderesi ve Halidere ve Yalova ve Gemleyik ve Mudanya ve Mihaliç ve İdincik ve Bandırma ve Erdek ve Kapudağı ve Boğaz ve Lapseki nâm kasaba-i mezkûr cümle bu bahr-i Rûm kenarında gâyet ma'mûr kasabalardır. (III, 236)

Dîvânyolu:

dîvânyolu < dîvân + yol – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Dîvân < *Ar.* dîvân.

Türkiye Türkçesinde *divan* kelimesi, “*tar.* Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis; Divan Edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser; Sedir” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 542).

Divan, eski dilde oldukça sık kullanılan ve Divanıhümayun, divanıharp, Divan Edebiyatı, divan sazı, divan kalemi gibi birçok tabir içerisinde yer almış meşhur bir kelimedir.

Türkçenin yine işlek olarak kullanılagelen kelimelerinden biri olan *yol* ise “Karada, havada ve suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarık” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2188).

Bunların ekserî kârhâneleri Odunkapusu'nun iç yüzünde ve Dîvânyolu'nda ve Kâsımpaşa'da ve Galata ve Tophâne ve Üsküdar'dadır. (I, 304)

Edirnekapusu:

edirnekapusu < edirne + kap – ı – ğ – sı : isim kökü ? + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek. – üçüncü şahıs iyelik eki.

Edirne adı Rumca Adrinapolis'in bozulmuş şeklidir.

Kapu kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. Demirkapu.

Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi kurbünde âsûde-hâldir. (I, 184)

Emînönü:

emînönü < emîn + ön – i : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Emîn < Ar. emîn.

Arapçadan dilimize geçen bir tabir olan ve güncel dilde *emanet*, *emniyet*, *temin* gibi türevleri herkesçe kullanılan *emin* kelimesi “Emniyet sahibi, korkusuz, birine emniyet eden, güvenen, şüphe etmeyen, kendisine güvenilen [kimse, şey].” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 218).

Köktürkçeden itibaren Eski Türkçe metinlerde kullanımına rastlanan *ön* adı güncel sözlükte “Bir şeyin esas tutulan yüzü; Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı; Bir kimsenin ilerisi; Giyeceklerin genellikle göğsü örten bölümü” gibi anlamlarıyla verilmiştir (TS, 1541).

Ön adının tarihsel metinlerdeki anlamlarına bakıldığında “ön taraf, doğu” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Kelimenin güncel anlamı düşünüldüğünde anlam daralmasına uğradığı söylenebilir (OY, EUTS, DLT, DKK).

... bir fırkası Emînönü'ne gelüp Arz-ı Mukaddes türâbına düşüp Üsküdar'a geçmek sadedinde iken bir alay küffâr-ı dūzah-karâr bu ibâdullâhı cümle şehîd edüp... (I, 34)

Fener bağçesi:

fener bağçesi < fener + bağ – çe – si : isim + isim kökü – isimden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Fener < Yun. fanári(on).

Türkçeye Yunancadan alıntı bir kelime olan *fener* adı “Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı; Gemilere yol gösteren ışık kulesi, deniz feneri” anlamındadır (TS, 688).

Bağçe adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karabağlar.

Ve Fener bağçesinde Sultân Selîm –i Evvel câmi'-i hâsır, âmm için değildir. (I, 233)

Gâzîköyü:

gâzîköyü < gâzî + köy (kûy) – i : isim + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Gâzî < Ar. gâzî.

Arapçadan alıntı bir kelime olan *gâzî*, “Gazâ eden, ordunun başına geçen, savaşan; savaşta sağ ve muzaffer dönen; Böyle bir ordunun başkumandanı.” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 284).

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy

... *Kuzkuncuk ve Üsküdar ve Gâzîköyü'ne varınca cümle amârîstânı ve bâğ [u] bostânı [ve] dekâkîn [u] bezzâzistânı ve cümle asâkîr-i ehl-i hiref a'yânı kâmil üç ayda tahrif edüp... (I, 251)*

Halıcılar Köşkü:

halıcılar köşkü < halı – cı – lar + köşk – i : isim kökü – isimden isim yapan ek – çokluk eki + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan kelimelerden biri olan *halı* “Yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara gerilmek için, çoğu yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı” anlamındadır (TS, 834).

S. Nişanyan, *halı* kelimesinin Farsça qâlf biçiminden türemiş bir kelime olduğunu ve Türkçe metinlerde 14. yüzyıldan sonra kullanıldığını ifade etmektedir (Nişanyan 2007, 189).

Köşk < *Far.* kûşk.

Farsçadan alıntı *köşk* adı sözlükte “Köşk, kasr, kâh” olarak geçmektedir (Devellioğlu 2004, 529).

Yenibağçe kurbünde Halıcılar Köşkü nâm mahalde bir binâ-yı azîm medrese-i kadîmdir. (I, 149)

Hüseyinova:

hüseyinova < *hüseyn* + *ova* – sı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Hüseyin adının anlam ve kökeni için bk. Hüseyin Ağa Karyesi.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Karaova.

Ve Bozok'un bir kazâsı dahi Budaközü'dür ve kazâ-yı Kızılkocalı ve kazâ-yı Gedikçubuk'dur ve kazâ-yı Beşiközü ve nâhiye-i Sunkuriçi Hüseyinova kazâsında ulu nâhiyelerdir. (III, 146)

İnebâzârı:

inebâzârı < *ine* + *bazâr* – ı : isim + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

İne adının anlam ve kökeni için bk. İnegöl.

Pazar adının anlam ve kökeni için bk. Beğbâzârı

Evvêlâ şehir-i Bac-bazar ve Varây ve İnebâzârı ve Akdağ ve Suluova ve hâslar subaşı ve şeyhü'l-İslâmı ve nakîbü'l-eşrâfi ve yeniçeri serdârı ve ankâ sipâh kethüdâyeri vardır. (II, 95)

İnönü:

inönü < *in* + *ön* – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan bir ad olan *in* “Yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk; Mağara” anlamlarındadır (TS, 964).

Ön adının anlam ve kökeni için bk. Emînönü.

Evvelâ kal'a-i Bilecik ve kal'a-i İnegöl ve Karahisâr ve İnönü ve kal'a-i İznik ve Köprühisâr ve Ilibâd hisârı ve kal'a-i Kestel ve kal'a-i Kite ve kal'a-i Biga ve'l-hâsıl iki yüz kal'a ve iki yüz hutbe sâhibidir. (II, 23)

İskelebaşı :

iskelebaşı < iskele + baş – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

İskele < *Ital. scala.*

Fono-semantik başkalaşma yoluyla dilimize girmiş bir kelime olan *iskele* “Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer” anlamındadır (TS, 982).

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

... Van'ın İskelebaşı köyüne karîb geldikde Van kayasının evc-i âsumâna çıkmış yerlerinin tâ ortalarından birer yaylım şayka toplarına ateş edüp ... (IV, 106)

Kadı (Yaylası):

kadı yaylası < kâzî + yay (yaz) – la – g : isim + isim gövdesi – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Kadı < *Ar. kâzî.*

Türkiye Türkçesinde *kadı* “Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1027).

Türkçenin en eski dönemlerinden itibaren kullanımına rastlanan *yayla* adı “Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato” anlamındadır (TS, 2152).

H. Eren'e göre *yayla*- “yazı geçirmek” anlamındadır (Eren 1999, 446). Kelimenin güncel dile *yayla* biçimiyle yerleşmesi sondaki –ğ sesinin düşmesiyle ilgilidir.

Andan Köpürlüoğlu Ahmed Beğ'i ısıtma dutup kesb-i havâ için Keşişdağı eteğinde Kadı yaylasında hayme vü hargâhıyla meks eyleyüp safâlar ederdi. (V, 146)

Kapudağı:

kapudağı < kap – u – ğ + tağ – ı : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kapu adının anlam ve kökeni için bk. Domuzkapusu.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Anadolu tarafında Darıca ve İzmit mukâbelesinde Kazıklı ve Değirmenderesi ve Halidere ve Yalova ve Gemleyik ve Mudanya ve Mihaliç ve İdincik ve Bandırma ve Erdek ve Kapudağı ve Boğaz ve Lapseki nâm kasaba-i mezkûr cümle bu bahr-i Rûm kenarında gâyet ma'mûr kasabalaradır. (III, 236)

Kârbân Pınarı:

kârbân pınarı < kârbân + bıñar – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

kervân < *Far.* kârbân.

Türkiye Türkçesinde *kervan* adı “Uzak yerlere yolca ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.” anlamında verilmiştir (TS, 1141).

Pınar adının anlam ve kökeni için bk. Karapınar.

Andan kalkıp Kârbân Pınarı'n geçüp yine cânib-i kibleye kâh leb-i deryâ kâh kûh-i bâlâ ubûr ederek... (III, 33)

Bâğlı Ilıcası :

bağlı ılıcası < bağ – lıg + ılı – ğ – ça – sı : isim kökü – isimden isim yapan ek + fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu) – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede sıfat olarak kullanılan *bağlı* kelimesi “Bağı, bahçesi çok olan yer” anlamındadır (TS, 182).

Ilıca adının anlam ve etimolojisi için bk. Ilıca

Ve yine Aksarây'dan cânib-i garba karye-i Bâğlı Ilıcası vardır. (III, 119)

Balkar Çayırı:

balkar çayırı < balkar + çayır – ı : isim + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede bir kavmin adı olan *Balkar* “Kuzey Kafkasya’da Kabarda Balkar Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse” anlamındadır (TS, 1336).

Çayır kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Çayırbaşı*.

Andan kal'a-i Erzincân andan karye-i Yalnızbâğ andan karye-i Başhân andan karye-i Balkar Çayırı andan .... (V, 32)

Kaz Gölü (Karyesi):

kaz gölü karyesi < kaz + köl – i +karye – si : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

+ isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kaz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *Kazova*.

Göl kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *İnegöl*.

Ve cemî'i eyyâm-ı şitâda cümle kaz ve ördek bu buhayrede kışlayup cemî'i Malazgird sancağı ahâlisi bu kazlardan sayd edüp kifâf edindiklerinden Kaz gölü derler. (V, 26)

Kurd Beli:

karye-i kurd beli < kurd + bel – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kurd adının anlam ve kökeni için bk. *Kurdkulağı*.

Bel adının anlam ve kökeni için bk. *Çamlıbel*.

Andan karye-i Nebî çayırı andan karye-i Kurd Beli. (V, 32)

Kırşehir:

kırşehir < kır + şehir – i : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde *kır* “Şehir veya kasabaların dışında kalan çoğu boş ve geniş yer” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1157).

Şehir adının anlam ve kökeni için bk. *Akçaşar*.

Kırşehir’de dahi makâmları vardır, ziyâretgâh-ı inâsdr. (II, 26)

Kızkulesi:

kızkulesi < kız + kulle – si : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan kelimelerden biri olan *kız* “Dişi çocuk; Evlenmemiş dişi insan” anlamındadır (TS, 1175).

Kız kelimesinin, Köktürkçeden itibaren hiçbir anlam değişikliğine uğramadan kullanıldığı görülmektedir (OY, EUTS, KB, DLT. vd.)

Kulle adının anlam ve kökeni için bk. Yedikulle.

Ve Kızkulesinden taşra leb-i deryâda cânib-i erbâ’aya nâzır ejder-i âteşfeşân-misâl yüz pâre balyemez top-ı kûpları vardı. (I, 25)

Kiliseardı:

kiliseardı < kilise + art – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kilise kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Kara Kilise.

Türkiye Türkçesinde *art* kelimesi “arka, geri, bir şeyin öbür yüzü, arkada bulunan” anlamındadır (TS, 124). Güncel dilde kullanılan *arka* kelimesi ile *art* adının ilgisi dikkat çekici ve açıklanmaya muhtaçtır.

... ve Kiliseardı’nda ve Tatavla’da ve gûnâ-gûn meskeş yerlerinde sürü sürü gezüp boğazı tokluğuna sayd olunurken subaşı damına sayd olunup âhir defterli olur. (I, 256)

Kocaeli:

kocaeli < koca + el (il) – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Koca sözünün anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karakoca Karyesi.

Türkiye Türkçesinde *el* sözü “Ülke, yurt, il; Halk, ahali; hlk. Oba, aşiret” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 620). M. Kafalı (1988) ‘ya göre Türk geleneklerine uygun olarak Akça Koca’nın adına atfen yerleşmiş bir yer adıdır.

El kelimesi Türkçenin en eski metinlerinde işlek olarak kullanılmış olup, il şeklinde de geçmektedir (Tekin 2006, 183).

Sakarya nehriyle Karadeniz ve İzmit Körfezi mâbeyninde şehir-i Kocaili ve İzmit bir cezîre gibi kaldı. (II, 39)

Koçhisâr Tuzlası:

koçhisâr tuzlası < koç + hisâr + tuz – la – g : isim kökü + isim + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Koçhisâr adının anlam ve kökeni için bk. *Koçhisâr*.

Türkiye Türkçesinde *tuzla* sözü “Kıyılarda, tavalara deniz veya göl suyu akıtıldıktan sonra kurutularak tuz çıkarılan yer” anlamındadır (Eren 1999, 420). *Tuz* adından türediği açıktır.

Evvelâ karye-i Saymazsarây kazâsıdır ve kal‘a-i Koçhisâr Tuzlası (---) kazâsıdır ve karye-i Sofular ve Karazirve karyesi. (III, 119)

Kömürhânı:

kömürhânı < köy – mür + hân – ı : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kömür adının anlam ve etimolojisi için bk. *Kömür*.

Hân adının anlam ve kökeni için bk. *Alacahân*.

Eğer bu (Nehr-i) Furât üzre bu Kömürhânı kurbunda bir cisr-i azîm olsa hayrât-ı azîm olup günde nazîri olmamış olurdu. (IV, 19)

Kubbealtı:

kubbealtı < kubbe + alt – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kubbe < *Ar.* kubbe.

Türkiye Türkçesinde *kubbe* adı “mim. Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet” anlamında verilmiştir (TS, 1245).

Bir özel ad olarak *Kubbealtı* ise “tar. Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek için toplandıkları Topkapı Sarayı’ndaki alan, divanhane” anlamındadır (TS, 1245).

Güncel dilde *alt* kelimesi “Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı; Bir nesnenin tabanı; Bir şeyin yere yakın bölümü” anlamlarında geçmektedir (TS, 82).

Paçacıoğlu'nun verdiği bilgilere göre tarihi metinlerde alt kelimesi karşılığı olarak *as-ra, ast* gibi kelimeler kullanılmaktadır (Paçacıoğlu 2006, 39-40).

... *Melek Ahmed Paşa efendimizle Kubbealtı'nda umûr-ı müslimîni görüp iki birâder-i cân-berâber hüsn-i zindegânî edüp... (III, 289)*

Kumburgaz (Kumburgazı) :

kumburgaz < kum + Burgaz – ı : isim kökü + isim. (Söz konusu yer adı Kumburgazı biçimiyle isim tamlaması şeklinde düşünülmelidir)

Türkçenin tarihi metinlerinde de aynı biçimiyle kullanılan *kum* kelimesi “Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasıyla oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler” anlamındadır (TS, 1252).

Burgaz < Yun. pyrgos.

Güncel dilde sadece birkaç yer adında canlılığını koruyan kelimelerden biri olan *burgaz* “Savunma kulesi, hisar, burç” anlamlarında kullanılmıştır (Nişanyan 2007, 85).

İslâmbol cânib-i cenûbunda Yedikulle'den nîm merhale Kumburgos nâm kal'a kurbünde bir gûne beyâz sâ'at kumu hâsıl olur. Anıniçün Kumburgazı derler. (I, 30)

Levent Çiftliği:

levent çiftliği < lewend + çift – lik – i : isim + isim kökü – isimden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Levent < Far. lewend.

Türkçede *levent* adı “Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı” anlamında kullanılmıştır (TS, 1306).

Çift < Far. cuft.

Güncel dilde *çiftlik* “Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası” anlamındadır. Kökünün Farsça kökenli *çift* olduğu açıktır. Çift adı ise “Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesnelere)” anlamında kullanılmaktadır (TS, 433-435).

Ve Koca Mustafâ Paşa'yı cümle azebistân askerleriyle Okmeydânı ensesinde Levent Çifliği nâm mahalde mukaddemâ elli pâre kadırğa ve elli pâre at kayıkları koyah-ı hıyâbân içre âmâde idi. (I, 42)

Mâldepe:

mâldepe < mâl + tepe - si : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Arapçadan dilimize geçmiş bir kelime olan mâl sözlükte “Bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü” anlamında kullanılmıştır (TS, 1334).

Tepe adının anlam ve kökeni için bk. Karadepe.

Üsküdar tarafında, Mâldepe nâm mahalde merhûm olup na'ş-ı şerîfin İslâmbol'a getirüp mezkûr mehbit-ı pür envârda defn etdiler. (I,)

Okmeydânı:

okmeydânı < ok + meydân – ı : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ok adının anlam ve kökeni için bk. Bozok.

Meydân adının anlam ve kökeni için bk. Atmeydânı.

Cümle cemâ'at anda meks edüp Hünkâr sarâyı ve Üsküdar'ı ve Boğazhisâr'ı ve Beşiktaş'ı ve Tophâne ve Galata ve Kâsımpaşa ve Okmeydânı serâpâ nümâyândır. (I, 72)

Sultânönü:

sultânönü < sultân + ön – i : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Sultân < Ar. sultân.

Türkiye Türkçesinde *sultân* sözcüğü “Pâdişahlar, hükümdar; Hükümdar ailesinden olan” anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu 2004, 963).

Ön sözünün anlam ve kökeni için bk. Emînönü.

Sancakları bunlardır kim zikr olunur: ...Tekeeli, Kankırı, Hamid, Sultanönü, Karasi.
(I, 82)

Sunkuriçi:

sunkuriçi < sunkur + iç – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde işlerliğini yitirmiş olan *sunkur* kelimesi sözlükte “Doğana benzeyen, yırtıcı, avcı kuş” olarak anlamlandırılmıştır (Eren 1999, 377).

Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerde *sıñkur* biçiminde geçmektedir (EUTS, KB, DKK).

Türkçede *iç* sözü “Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil, dış karşıtı; Oyuk şeylerin boşluğu” anlamındadır (TS, 926).

Ve Bozok'un bir kazâsı dahi Budaközü'dür ve kazâ-yı Kızılkocalı ve kazâ-yı Gedikçubuk'dur ve kazâ-yı Beşiközü ve nâhiye-i Sunkuriçi Hüseyinova kazâsında ulu nâhiyelerdir. (III, 146)

Taşak Ovası:

taşak ovası < taş – ak + ova – sı : isim kökü – isimden isim yapan ek (Küçültme eki) + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *taşak* adı “Er bezi, erkeklik bezi, haya” anlamındadır (TS, 1914). H. Eren kelimenin taş isminde türediğini düşünmektedir (Eren 1999, 396).

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Karaova

Anıñçün ol sahrâya hâlâ Taşak Ovası deyü bir yâvece ismiyle mülakkab bir fezâdır.
(I, 39)

Tekeeli:

tekeeli < teke + el – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan *teke* adı “Erkek keçi” anlamındadır (TS, 1935).

El sözcüğünün anlam ve kökeni için bk. Kocaeli.

Sancakları bunlardır kim zikr olunur: ...Tekeeli, Kankırı, Hamid, Sultanönü, Karasi.
(I, 82)

Tekirdağı:

tekirdağı < tekfur + tağ – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki. (Güncel dilde bu yer adı iyelik eki düşürülmüş biçimiyle [Tekirdağ] kullanılmaktadır.)

Tekir < tekfur < Erm. t'agvor.

Türkçeye Ermeniceden alıntı olduğu düşünülen *tekfur* kelimesi “Bizans İmparatorluğu zamanında vali düzeyinde olan yönetici” olarak geçmektedir (Eren 1999, 400). H. Eren ayrıca Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylerine de bu adın verildiğinden bahsetmekte ve tekfur kelimesinin *Tekirdağı* adında saklı bulunduğunu ifade etmektedir.

M. Kara, *tekir* adının “Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylerine verilen ad” ve “Postu siyah çubuklarla ve beneklerle süslü, kül renginde veya boz olan kedi” gibi iki ayrı anlama geldiğini belirtmiş ve her iki kelimenin köklerinin ortaklığı konusunda ayrıntılı bir bilgi vermemiştir (Kara 2004, 129-130).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Andan ilgar ile Tekirdağı ve İslâmbol kurbünde tâ Silivri kal'asına varınca mezkûr kırk kişi şebhûnlar edüp bu kadar mâl-ı ganâyim [ve] üsârâlar alup... (I, 38)

Topkapusu:

topkapusu < top + kap – u – ğ – ı (-sı) : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Top adının anlam ve kökeni için bk. Topçular.

Kapu adının anlam ve etimolojisi için bk. Domuzkapusu.

Ve sarây-ı Hümayûn'un cânib-i erba'asında olan bâb-ı hâsların evveli Kireçcibaşı ve Yalıkapusu ve Topkapusu ve dahi Uğrunkapu, sarayda cürm edenleri katl edüp bu kapudan deryâya ilkâ ederler. (I, 26)

Unkapanı:

unkapanı < un + kapan – ı : isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde işlek olarak kullanılan *un* “Öğütülerek toz duruma getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri” anlamındadır (TS, 2035). Tarihi metinlerde ilk olarak DLT’te kullanıldığı görülür (DLT, DKK).

Kapan adının anlam ve kökeni için bk. Balkapanı.

... *İslâmbol’un Eğrikapusu ve Edirnekapusu ve Sultân Selîm dağından Zeyrekbaşı dağına andan Unkapanı’na, andan tâ Ebâ Eyyûb-ı Ensârîkapusu’na varınca ümmet-i Muhammed girüp sâkin olalar. (I, 34)*

Yalova (Kasabası) :

yalova < yalı + ova (-sı) : isim kökü + isim kökü (Söz konusu yer adı iyelik eki düşürülmüş olarak [Yalova] biçiminde kullanılmaktadır)

Türkiye Türkçesinde *yalı* kelimesi “Deniz, göl veya ırmak kıyısı, düz ve açık su kıyısı” anlamında kullanılmaktadır (Eren 1999, 441).

Ova adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaova Kazâsı.

Andan gemilere süvâr olup karşı Yalava ılıcalarına gidüp anda hamâmlara girüp cümle halk ten-dürüst olup dürr-i beyz-âsâ tenâsüb-i a’zâ sahibi olurlar. (II, 39)

Yemiş İskelesi:

yemiş iskelesi < ye – miş + iskele – si : fiil kökü – fiilden isim yapan ek ? + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilin en işlek kelimelerinden biri olan *yemiş* adı “Bitkilerde, döllenme sonunda çiçeği meyve yapraklarından oluşan ve tohumu taşıyan organ, meyve; hlk. İncir.” anlamındadır (TS, 2164).

Yemiş adının *ye-* fiilinden türediği açıktır. Ancak *-miş* ekiyle ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır. H. Eren, konunun uzmanlarının da söz konusu ekle ilgili olarak aydınlatıcı bir bilgi vermediklerini yazmıştır (Eren 1999, 451).

İskele adının anlam ve kökeni için bk. İskeleye başı.

Ve ol asırda Galata’dan Yemiş iskelesine üç kat zencîr çekilüp üzerinde cisr-i azîm binâ olunup âyende ve revende ubûr ederlerdi. (I, 25)

Yerkeseği :

yerkeseği < yer + kes – ek – i : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *yer* adı “Yerküre; Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekan; Gezinilen, ayak basılan taban” anlamında geçmektedir (TS, 2167).

Türkiye Türkçesinde özellikle ağızlara yerleşmiş olan *kesek* “Bel, çapa veya sabanın topraktan kaldırdığı iri parça; Tezek; Çimen yapmak için üzerindeki otuyla birlikte çıkarılmış çayır parçası” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1142). Kökünün *kes-* olduğu açıktır.

El-hâsıl bu kal'a gâyet elzem-i levâzımından ta'mîre muhtâcdır, zîrâ bu iskele Muğla ve Ula'nın ve Yerkesiği'nin ve Bozüyüğü'nün ve Menteşe ve Milâs'ın Mısır iskelesidir. (IX, 118)

Zeyrekbaşı:

zeyrekbaşı < zîrek + baş – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Zeyrek < Far. zîrek.

Farsçadan alıntı bir kelime olan *zeyrek* “Anlayışlı, uyanık, zeki” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2232).

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

Zeyrekbaşı nâm mahaldeki Hazret-i Yahyâ nâmıyla binâ olunan deyrin zeylinde bir gâr-ı azîm var idi. (I, 28)

Zeytûnburnu:

zeytûnburnu < zeytûn + bur – u – n – ı : isim + fiil kökü – yardımcı ses – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde *zeytin* “Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 m. yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç; Bu ağacın tazeyken yeşil, sonradan karararak, yüksek besin değeri taşıyan yağlı meyvesi” anlamını taşımaktadır (TS, 2232).

Burun adının anlamı ve kökeni için Bozburun.

Karye-i Zeytunburnu: İzmit hakkında bir iskeledir. (II, 39)

1. 6. 3. 3. Sıfat Fiil Grubu

Bağbasan:

bağbasan < bağ + bas – ğan : isim kökü + fiil kökü – sıfat fiil eki.

Bağ adının anlam ve kökeni için bk. Karabağlar.

Türkçede bas- fiili “Baskın yapmak.” anlamında kullanılmıştır (TS, 207).

Menzil-i Karye-i Bağbasan: Cümle halkı Müslimlerdir. (III, 131)

Boğazkesen:

boğazkesen < boğ – u - z + kes – ken : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – fiil kökü – sıfat fiil eki.

Boğaz kelimesinin anlam ve etimolojisi için bk. 1.3.1.2. Boğazhisâr.

Kes- fiilinden –an / -en sıfat fiil ekiyle (söz konusu ekin eski şekli –kan / -ken türetilmiş kesen kelimesi “Kesme işini yapan; Bir şekli özellikle bir üçgenin kenarlarını kesen doğru.” anlamına gelmektedir (TS, 1143).

İsim – fiilimsi kuruluşunda bir birleşik bir yer adı olan Boğazkesen de “Bir boğazı savunmak için deniz kıyısına yapılan hisar” olarak geçmektedir (TS, 293).

Sivas eyâletinde kal‘a-i Niksâr altından cereyân ederek Boğazkesen‘de dahi (Nehr-i) Kerkük ‘e mahlût olup yedi nehir mahlût olduktan sonra Samsun dibinde deryâ-misâl deryâyâya mahlût olur. (II, 96)

Kalkandelen:

kalkandelen < kal – ı - k – kan + tel – gen : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden fiil yapan ek - fiilden isim yapan ek + fiil kökü – sıfat fiil eki.

Türkiye Türkçesinde kalkan “Ok, kılıç ve benzerinden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık.” anlamındadır (TS, 1047).

Köken itibarıyla kalk- fiilinden türediği açıktır. Kalk- fiili sözlükte “Oturma durumundan dik duruma gelmek, doğrulmak; Yukarı doğru yükselmek.” şeklinde verilmiştir (TS, 1049). Söz konusu fiili etimolojik olarak kal- ı – k- (fiil kökü –

fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.) biçiminde düşünmek olasıdır. Fakat yine de ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Del- fiili ise “Delik açmak, delik duruma getirmek.” anlamındadır (TS, 491). Eski metinlerde tel- biçiminde sert ünsüzle kullanıldığı görülür (Paçacıoğlu 2006, 164).

Süçûdî Rûmeli’nde Kalkandelen’denir ve Pîrî Paşa huddâmlarındandır. (I, 167)

Tozkoparan:

tozkoparan < toz + kop – ar – gan : isim kökü + fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Türkçenin işlek kelimelerinden olan toz “Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak; çok küçük parçacıklara bölünmüş herhangi bir madde.” olarak geçmektedir (TS, 1999).

Birleşik bir söz olan tozkoparan deyişi “toz kaldıran; *sf.* çok rüzgarlı yer” anlamındadır (TS, 1999).

Allâhu a’lem Tozkoparan menzilinden sonra Murâd Hân menzildir. (I, 119)

1. 6. 4. Ad + Ad + Ad

1. 6. 4. 1. Sıfat Tamlaması

1. 6. 4. 2. İsim Tamlaması

Afyonkarahisârı:

afyonkarahisârı < âfyûn + kara + hisâr – ı : isim + isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Afyon < *Ar. âfyûn* < *Yun. ópion*.

Türkçede *afyon* “Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çizintilerden sızan, güçlü bir zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde.” anlamındadır (TS, 27).

Türkçede *afyon* adı yer adının yanı sıra ‘*afyonu patlamak*’ şeklinde deyimlerimizde de geçmektedir (Pala 2002,17).

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Hisâr adının anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Kible tarafında iki konak yer tâ Afyonkarahisârî'na varınca kurâ ve kasabâtlar ile ma'mûr [u] âbâdân yerlerdir. (IX, 17)

Alîbeğköyü:

alîbeğköyü < 'alî + beg + köy (kûy) – ü : isim + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ali < Ar. 'alî

Güncel dilde oldukça sık karşılaşılan bir özel ad olan *ali* “Ebû tâlib’in oğlu ve Peygamberimizin damadı ve amcazâdesi, dördüncü halife.” olarak açıklanmıştır (Devellioğlu 2004, 28).

Beğ adının anlam ve kökeni için bk. Eşbeğ.

Köy adının anlam ve kökeni için bk. Karaköy.

Bu mahalden yine deryâ ile Alîbeğköyü'ne ve Kâğıdhâne köyüne, cânib-i şimâle tokuz mîl mezkûr Halîc ile tarafeynin çemenzâr yerin temâşâ ederek Kâğızhâne'ye varılır. (I, 201)

Sarrâchânebaşı:

sarrâchânebaşı < serrâc + hâne + baş – ı : isim + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Sarrâc < Ar. *serrâc*.

Türkçede *saraç* adıyla meşhur olan kelime “Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse; Koşum ve eyer takımlarını işleyen ve süsleyen kimse; Deri, muşamba vb.'nden bavul, çanta yapan kimse” anlamındadır (TS, 1702). *Saraçhane* ise yukarıdaki açıklamada belirtilen işin yapıldığı yer olarak düşünülebilir.

Hâne eklentisinin anlam ve kökeni için bk. Gümüşhâne.

Baş adının anlam ve kökeni için bk. Karabaş.

Sarrâchânebaşı'nda evce ser çekmiş yer-pâre bir amûd-ı zenbûrî üzre bir beyaz sandûka memmer-i hâm üzre Pozantin Kırâl'in duhter-i bed-ahteri medfundur. (I, 27)

Şebin Karahisâr:

şebin karahisâr < şebiñ + kara + hisâr : isim kökü + isim kökü + isim.

Türkçede *şebin* adıyla ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır. DLT'te geçen şebiñ adı “küçük demir çomak, demir baston” anlamında kullanılmıştır (Atalay 2006, 556).

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karacalar.

Hisâr adının anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Âl-i Osmân'da kal'a-i Van ve Mardin ve Şebin Karahisâr ve Afyon Karahisâr ve Âdilcevâz ve Tokad ve Amasiyye misillü kal'a-i Mekü'dir. (II, 115)

2. COĞRAFYA ADLARI

2. 1. DAĞ ADLARI

2. 1. 1. Ad

Ağrı Dağı:

ağrı dağı < ağ – ı – r – ı + tağ – ı : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Şark taraflı on konak Revân kal'ası ensesindeki Ağrı dağında nihayet bulur. (IV, 97).

Âzadlı Dağları:

âzadlı dağları < âzâd – lıg + tağ – ları : isim – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Âzad < *Far.* âzâd.

Farsçadan alıntı *âzad* sözü “Kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden ; ayıpsız, kusursuz” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 57).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akdağ.

.... *İslâmbol'un Terkoz ve Âzaldı dağlarından geçüp Dâvûdpaşa kırlarından Yenibâğçe içre cereyân ederek .... (VI, 72)*

Bulgurlu Dağları:

bulgurlu dağları < bulğa – r – lıg + tağ – ları : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde *bulgur* sözü “Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çırakıldıktan sonra kırılan buğday” anlamına gelmektedir (TS, 323).

Etimolojisi konusunda farklı görüşler vardır. H. Eren, *bulgur* adının etimolojisiyle ilgili olarak bilgi vermemiş, burgul şeklinin de kullanıldığını yazmıştır. S. Nişanyan da Farsça *barğul* veya *burgul* kelimeleriyle ilişkili olabileceğini belirtmiştir (Nişanyan 2007, 85). Bulgur, buğdayın kaynatılırken sürekli karıştırılmasıyla hazırlandığı için *bula-* (*bulğa-*) “karmak, karıştırmak” kökünden türediği düşünülebilir. Fakat bulgur adındaki fonetik değişimin nasıl olduğu konusu ise açıklanmaya muhtaç ayrıntıdır.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

.... *dağ u râğ u bâğ ve Bulgurlu ve Çamlıca dağlarına varınca kat-ender-kat hayme ve hargâhlar ile cümle zemîn-i çerâgâhları müzeyyen olup .... (V, 137)*

Damlacık Cebeli:

damlacık cebeli < tam – ı - g - la – g – cık + cebel – i : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Cebel < *Ar. cebel*.

Türkçenin eski metinlerinde *cebel*, “dağ” sözünün Arapçadaki karşılığı olarak kullanılmıştır (Devellioğlu 2004, 127).

Güncel dilde *damla* “Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı” anlamındadır (TS, 470). Eski dilde “damlamak” anlamında kullanılan *tam-* fiilinden türediği açıktır. Aynı kökten türemiş *damla-*, *damıt-*, *damıtma* ve belki *damar* kelimeleri herkesçe kullanılmaktadır. Burada damar kelimesi ile tam- kök fiilinin ilgisi tartışılabilir.

Ve iç kal'anın ensesindeki Cebel-i Damlacık üzre cümle bâğ u bâğçedir. (III, 94)

Çamlıca Dağı:

çamlıca < çam – lıg – ca : isim kökü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Çamlıca adının anlam ve kökeni için bk. *Çamlıca*.

Mâh-ı Temmûz'da İslâmbol mukabelesinde İskender Çamlıca dağında yaylalanırdı. (II, 39)

Çifteler dağı:

çifteler dağı < çifte – ler + tağ – ı : isim – çokluk eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çifte < *Far. cufte*.

Güncel dilde çok işlek olarak kullanılan *çifte* sözü, “At, eşek ve katırın arka ayaklarıyla vuruşu, tekme; iki namlulu av tüfeği” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 434).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. *Akdağ*.

... Çifteler dağından cem' olup bu haşeb cisrinden geçüp Kocaili sancağı içinden güzer edüp İrva iskelesi kurbunda Karadeniz'e munsab olur. (II, 90)

Çomaklı Dağları:

çomaklı dağları < çomak – lıg + tağ – ları : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *çomak* sözü “Ucu topuzlu sopa, gürz” anlamındadır (Dilçin 1983, 58). Güncel dilde *çelik çomak*, *çomak sokmak* gibi söz öbeklerinde de karşımıza çıkan çomak kelimesinin kökü *çokı-* “çakmak, vurmak, darbe indirmek” olmalıdır. (Nişanyan 2007, 106). Ancak bahsedilen fiil kökünün çomak şekline nasıl dönüştüğü konusu açık değildir.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. *Akdağ*.

İbtidâ tulû'u cânib-i şarkda Akkirpi ve Çomaklı dağlarından gelüp kal'a-i Amik dibinde deryâya munsabb olur bir âb-ı nâbdır. (IV, 87)

Eğri dağı:

eğri dağı < eĝ – ir – i – g + tağ – ı : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde ad olarak kullanılan *eğri* sözü “Doğru veya düz olmayan, bir noktada yön deĝiştiren, çarpık, münhani” anlamındadır (TS, 607). Kökünün eĝ- olduğu açıktır.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Bursa'da Cebel-i Ruhbân'da ve Bingöl'de ve Eğri dağında ve Göksun yaylasında ve Ersis dağında ve Sübhân dağında ve ... (I, 286)

Keteli dağları:

keteli dağları < kete – lig + tağ – ları : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede bir yiyecek adı olarak kullanılan *kete* sözü “hlk. Yağlı, mayalı veya mayasız hamurdan yapılan çörek” anlamındadır (TS, 1148).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

...cânib-i kıblede Cebel-i Ruhbân'dan ve Keteli dağlarından ve Kestel dağlarından gelüp ... (II, 9)

Kömür Dağları:

kömür dağları < kö – mür + tağ – ları : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kömür adının anlam ve kökeni için bk. Kömür.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Her çeşmesârların mâ-i zülâli tulû'ları cümle bâğ-ı kûh-ı Ahkerden, ya'nî Kömür dağlarından ve Deyr-i Mesîh aynından gelir. (IV, 14)

Saçlı Dağı:

saçlı dağı < saç – lıg + tağ – ı : isim – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde *saç* sözü “Baş derisini kaplayan kıllar; yassı demir ürünü ve bundan yapılmış yemek pişirme aracı” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1673).

Saç sözünün bir dağ adı olarak geçtiği bu yer adının yukarıda verilen anlamlarla ilgili düşünmek zordur. Ancak Türkçe Sözlük’te geçen *saçlı meşe* “Bir tür meşe” açıklaması bir ışık yakmaktadır. Devellioğlu da *sâc* maddesini “ Hindistan’dan gelen, kerestesi makbul ve sert bir ağaç” olarak açıklamaktadır (Devellioğlu 2004, 906). Dolayısıyla ağaç anlamının ağır bastığını söylemek doğru olacaktır.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Bu kûh-ı Sincâr’ın bir cânibine Saçlı dağı denmesinin aslı cem’i halkı avret gibi fetile fetile saçlılardır ve gâyet pis ve pesnîd kavimdir. (IV, 51)

Söğüt Dağları:

söğüt dağları < söğüt + tağ – ları : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Söğüt adının anlam ve kökeni için bk. Söğüdcük.

Cânib-i şarkda Söğüt dağları görünür, cânib-i garbda deryâ aşrı Rûmeli tarafında Gelibolu dağları görünür. (II, 22)

Söke Dağı:

söke dağı < sök – e + tağ – ı : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Söke adının anlam ve kökeni için bk. Söke Kasabası.

... şehir-i Menderes kenârında ve şark tarafı Eyne Ovası’ndan tâ Güzelhisâr’a varınca bir sahrâ-yı bî-pâyânın ucuna vâki’ olmuş bir şîrîn bir kasabadır. (IX, 79)

Tohtamış Dağı:

tohtamış dağı < tohta – mış + tağ – ı : fiil kökü – fiilden isim yapan ek (Sıfat fiil fonksiyonlu) + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Tarihi metinlerde örneğine rastlanan *tohta-* fiili “Tebaiyet etmek, Sebat etmek, durmak, devam etmek; İhtiyarlamak” anlamlarında anılmıştır (Dilçin 1983, 208). Buradan hareketle *tohtamış* “ihtiyarlamış, tarihi çok eskilere dayanan” gibi bir anlam taşımaktadır.

Tohtamış adının bir kişi adı olarak düşünülmesi de mümkündür.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Ve kal'ası ve şehri Tohtamış dağı dâmeninde bir dereli yerde ma'mûr şehir ve kal'ası bir mürtefi' püšte üzre şekl-i muhammes bir şeddâdî binâ-yı kadîmdir. (IX, 177)

Toygar deposi:

toygar deposi < toygar ~ torğay + tepe – si : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede bir kuş türü olarak *turgay* biçimi bilinen *toygar* sözü “Küçük bir kuş, çayır kuşu, tarla kuşu” anlamındadır (Eren 1999, 416). O

H. Eren, *toygar* adının Orta Türkçede *torğa* biçiminde geçtiğinden bahsetmektedir (Eren 1999, 416).

Tepe adının anlam ve kökeni için bk. Karadepe

Tozasar Dağı:

tozasar dağı < toz – a – s – ar + tağ – ı : isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Toz sözünün anlam ve kökeni için bk. Tozkoparan.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Evvelâ şehir-i Sivas'ın cânib-i şimâli ensesindeki dağlara Sıbnışân dağı ve Tozasar dağı derler. (III, 121)

Yalınca Dağı:

yalınca dağı < yalın – ça + tağ – ı : isim kökü – isimden isim yapan ek (Küçültme fonksiyonlu) + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Yalın adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Yalnızbağ.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Bu dahi çıplak kayalı dağ olmak ile Türkmân kavmi Yalınca derler. (IX, 154)

Yıldız Dağı:

yıldız dağı < yal – ı – t – ı – z + tağ – ı : fiil kökü – yardımca ünlü – fiilden fiil yapan ek - yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçenin en eski kelimelerinden biri olan *yıldız* sözü “Güneş ve ay dışında gök yüzünde görülen gök cisimlerinden her biri” anlamındadır (TS, 2180).

Yıldız kelimesinin kökü *yal-* “yanmak, alevlenmek, parıldamak” olmalıdır. Bu noktada *yaldız* örneği oldukça dikkat çekicidir. *Yaldız* sözü “eşyaya altın veya gümüş görüntüsü vermek için kullanılan, sıvı veya yaprak durumundaki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde” anlamındadır (TS, 2116).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Cümle kevkebân andan nümâyân olduğuyçün Yıldız dağı derler. (V, 32)

Yoncalı dağları:

yoncalı dağları < yorınçğa – lıg + tağ – ları : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde sık kullanılan *yonca* sözü “Baklagillerden, başak durumundaki çiçekleri kırmızı veya mor renkli; Hayvanlara yem olarak yetiştirilen çayır bitkilerinin genel adı” olarak geçmektedir (TS, 2192).

Yonca adı Eski Türkçe metinlerde *yorınçğa* olarak geçmektedir (Eren 1999, 457). Bu kelimenin kökeni açık değildir. Ancak zaman içinde *yorınçğa* > *yonçğa* > *yonça* > *yonca* gibi bir ses gelişimi izlendiği açıkça görülmektedir.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Akdağ.

Karahisâr-ı Sâhib tarafında Yoncalı nâm dağlardan cem' olup (Nehr-i) Küti'ye mahlût olur. (IX, 12)

2. 1. 2. Ad + Ad.

2. 1. 2. 1. Sıfat Tamlaması

Akkirpi :

akkirpi < ak + kirpi : isim kökü + isim kökü.

Ak adının anlam ve kökeni için bk. Akçakızanlık.

Türkçede *kirpi* “Kirpigillerden, uzunluğu 25-30 cm. olan, sırtı dikenlerle kaplı memeli hayvan” olarak tanımlanmıştır (TS, 1187).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

İbtidâ tulû’u cânib-i şarkda Akkirpi ve Çomaklı dağlarından gelüp kal’a-i Amîk dibinde deryâyâya munsabb olur bir âb-ı nâbdır. (IV, 87)

Bingöl:

bingöl < biñ + köl : sayı adı + isim kökü.

Bin sayısının anlam ve kökeni için bk. Bingöl.

Göl adının anlam ve kökeni için bk. Göllü.

Gerçi Bursa’da cebel-i Ruhbân gibi ve kûh-ı Erceyş gibi ve kûh-ı Ramazân gibi ve kûh-ı Göksun gibi ve cibâl-i Sübhânmisâl ve kûh-ı Ağrı gibi ve kûh-ı [19b] Bingöl gibi bir vâsi’ dağ değildir. (V, 32)

Bozdağ:

bozdağ < boz + tağ : isim kökü + isim kökü.

Boz adının anlam ve kökeni için bk. Bozburun.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Şimâl Bozdağ’dan tulû’ edüp bu mahalde Alâ’iyye limanına dâhil olur. (IX, 152)

Bozdepe :

bozdepe < boz + tepe: isim kökü + isim kökü.

Boz adının anlam ve kökeni için bk. Bozburun.

Tepe adının anlam ve kökeni için bk. Karadepe.

Ammâ Bozdepe dağından nazar etsen gemi alboratası kesiminde üç kat bir güne kal'a-i metîndir. (II, 44)

Bozüyük :

bozüyük dağı < boz + öy - ü - k : isim kökü + fiil kökü - yardımcı ünlü - fiilden isim yapan ek.

Boz kelimesinin anlamı için bk. Bozburun.

Öyük (Höyük) adının anlamı ve etimolojisi için bk. Bozüyük Kasabası.

Ve kasabası, Bozüyük dağı dibinde yüz evli boz topraklı kasabacıdır. (IX, 108)

Güzeldere Dağları:

güzeldere < güzel + dere : isim kökü + isim kökü .

Güzel sözünün anlam ve kökeni için bk. Güzelhisâr.

Dere sözünün anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Mutalsamât eyle binâ olduğundan bu Dehdîvân dağından âlî kûh-ı bâlâların mâverâlarındaki Güzeldere dağları ve Nemrûd dağları ve Mudiki kûhları ve Muş dağları ve Gevâr bâğları cümle nümâyan bir mesîregâh-ı kûh-ı Dehdîvân'dır. (IV, 83)

Karacadağ:

karacadağ < kara - ca + tağ : isim kökü - isimden isim yapan ek + isim kökü.

Karaca adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Bu dahi Karacadağ'ın bir tarafında kehrîzler ile şehre dâhil olup hân u hamâm ve câmi'lere mebzûz olur. (IV, 28)

Karahisâr dağları:

karahisâr dağları < kara + hisâr + tağ – ları : isim kökü + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Hisâr sözünün anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Hattâ Bağdâd-ı behişt-âbâd'a giderken Kayseriyye'den kalkup Develi Karahisâr dağları'nda giderken bir kepş-i vahşîyi görüp... (I, 119)

Kızılca Mûsâ Dağı:

kızılca mûsâ dağı < kız – ı – l – ca + mûsâ + dağı : isim kökü – yardımca ünlü – isimden isim yapan ek – isimden isim yapan ek + kişi ismi + iyelik ekli isim kökü.

Kızıl adının anlam ve kökeni için bk. Kızılada.

Mûsâ < Ar. *Mûsâ*.

Bir peygamber adı olan *Mûsâ* “Sîna yarımadasında Eymen vadisinde Tûr dağında, Allah'ın lûtfuna mazhar olarak kavmine ‘Evâmir-i Aşere’ (on emir) adı altında ahlak ve prensip kaidelerini bildiren peygamber” olarak bilinmektedir (Devellioğlu 2004, 685).

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Ve Ma'nisa bu şehrin şimâlinedir ve mâbeyne-hümâlarında Kızılca Mûsâ dağı vardır. (IX, 86)

Sivrihisâr Dağları:

sivrihisâr dağları < sivri + hisâr + tağ – ları : isim kökü + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Sivri adının anlam ve kökeni için bk. Sivrihisâr.

Hisâr adının anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Bi-emrillâhi ta'âlâ rub'-ı meskûnda bu kurd balı bu Sivrihisâr dağlarına mahsûsdur kim bu dağlara Karadağlar derler serâpâ çamlı dağlardır. (IX, 70)

Yassıdepe:

yassıdepe < yaz – sıg + tepe : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesinde *yassı* kelimesi “Yayvan ve düz” anlamındadır (TS, 2141). Kökü, “yaymak, sermek” anlamına gelen *yaz-* olmalıdır. Etimoloji sözlüklerinde verilen *yas-* fiili daha uzak bir ihtimaldir.

Tepe adının anlam ve kökeni için bk. Karadepe.

Ve Çamlıca dağı üzre bir karavul kulesi ve toygar depesinde ve yassıdepede ve ... (I, 232)

2. 1. 2. 2. İsim Tamlaması

Âlem Dağı:

âlem dağı < âlem + tağ – ı : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Âlem < Ar. 'âlem.

Anlamı açısından oldukça kapsamlı bir söz olan *âlem* “Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelere oluşturduğu bütün, evren; Dünya, cihan; Hayvan ve bitkilerin bütünü” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 70).

Ve bu kubbe-i âlînin tâ zirve-i a'lâsında yüz kantâr İskenderî altundan bir haç alem edüip âfitâb-ı âlem-tâb edîm-i arza şu'le saldıkdâ Bursa'da Cebel-i Ruhbân'da ve Âlem dağında ve İstiranca kâhunda olan ruhbânların merdüm-i dîdeleri hîrelenirdi. (I, 55)

Kazdağı:

kazdağı < kaz + tağ – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kaz adının anlam ve kökeni için bk. Kazova.

Dağ adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

... kendü gemileri ile cümle beş yüz pâre gemi ile cânib-i Arabistân'a giderken Boğaz'dan taşra Akdeniz sâhilinde Kazdağı nâm mahallere vardıkda ... (I, 34)

Şebın Karahisâr dağları:

şebın karahisâr dağları < şebîñ + kara + hisâr + tağ – ları : isim kökü + isim kökü + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Şebın adının anlam ve kökeni için bk. Şebın Karahisâr.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Hisâr sözünün anlam ve kökeni için bk. Akhisâr.

Erzurûm'un cânib-i garbîsinde Canha ve Koylıhisâr ve Şebın Karahisâr dağlarından cem' olup cereyân ederek Bayburd şehrinin içinden cereyân edüp iki tarafı ma'mûr hânelerdir. (II, 56)

2. 2. AKARSU, GÖL, DERE, DENİZ ADLARI

2. 2. 1. Ad

Arda:

arda < arda : isim + isim kökü Türkçede *arda* sözü “*hlk.* İşaret olarak yere dikilen çubuk; Maden üzerine kazıma yapmak ve çıkırıkta çevrilen şeyleri yontmak için kullanılan çelik kalem; Ardıl” anlamlarına gelmektedir (TS, 116).

Arda adı tarihi ve yeni metinlerde geçmemektedir. Söz konusu adın bir nehir adı olması açısından yukarıda verilen sözlük anlamıyla ilgisi açıklanmaya muhtaçtır.

Bunlardan mâ'adâ niçe bin at sakâsı ve arka sakâsı (Nehr-i) azîm Tunca ve Arda ve Meriç'den su taşırlar. (III, 255)

Bınar (Nehri):

bınar nehri < bîñar + nehr – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Pınar adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karapınar.

Bânîsi Sultân Hasan'dır. Aspuzu bâğlarından cereyân eden Deyr-i Mesîh'de (Nehr-i) Til Malatıyye içinden geçüp (Nehr-i) Bınar ile bir olup bu cisir altında geçer. (IV, 15)

Çağa :

çağa < çağa : isim

Çağa < Tü. çaka.

Çağa adının anlam ve kökeni için bk. Kasaba-i Çağa.

Gerçi devlet-i Âl-i Osmân'da Azak eğiri ve Kanije eğiri meşhûrdur ammâ bu Çağa gölü eğiri kadar latîf böyle hâzimü'l-ifrât eğir olmazdır. (III, 152)

Çarpan (Boğazı):

çarpan boğazı < çarp – an + bog – u – z – ı : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + fiil kökü – yardımca ünlü – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ammâ tâze fetâları Çarpan boğazında ve Karaburun yolunda Turna belinde bel kesüpharâmîlik ederler. (IX, 56)

Çeltik (nehri):

çeltik nehri < çeltik + nehir – i : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çeltik < Far. çaltūk (şaltūk).

Farsçadan alıntı bir tahıl adı olan çeltik “Kabuğu ayıklanmamış pirinç” anlamında kullanılmaktadır (TS, 412).

Nehr-i Çeltik: geçit verir ulu nehirdir. (IV, 88)

Gerizler (Suyu):

gerizler suyu < geriz – ler + suv – ı : isim kökü – çokluk eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Geriz < Far. kârîz.

Geriz adı “Lağım, keriz” anlamında kullanılan ve işlerliğini kaybetmiş bir kelimedir (TS, 754).

...ve şehir altında Koyun köprüsü nehrine Gerizler Suyu derler. (III, 106)

Kuyu (Nehri):

kuyu nehri < kudug + nehir – i : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kuyu kelimesinin anlam ve kökeni için bk. 1.6.1. Kuyucak Kasabası.

Andan (Nehr-i) Kuyu Bolu ile Kastamonu sağcağı mâbeyninde hudûddur. (II, 43)

Seyhân :

Seyhân < Seyhan : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki..

Türkiye'nin güneyinde yer alan bir akarsunun adı olan *Seyhân* “Ürdün’ün ötesinde Hz. Mūsâ’nın mezarının bulunduğu şehir; Adana ovasını yararak İskenderun körfezine dökülen nehir” olarak açıklanmıştır (TS, 947).

Ammâ bu mahalde iki gün tekâ’üd edüp andan kalkup şehrin kenarında (Nehr-i) Seyhân üzre on altı göz cısr-i azîmi geçüp... (III, 30)

Teke (Burnu):

teke burnu < teke + bur – u – n – ı : isim kökü + fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden isim yapan ek - üçüncü şahıs iyelik eki.

Teke adının anlam ve kökeni için bk. 1.5.1. Teke Vilâyeti.

Burun adının anlam ve kökeni için bk. 1.1.2.1. Karaburun Kazâsı.

Anı ubûr edüp Teke burnu nâm bir mahûf yerdir. (IX, 68)

Tunca:

tunca < ?

Tunca adı ve kökeniyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Türkçe tunç “Koyu kırmızı renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı, bronz” kökünden türemiş olabileceği düşünülebilir. (TS, 2007)

Brusa kaplıcasında Edirne Tunca nehrinde / Stanbul Kumkapusu’nda deniz mâlikleri oynar. (I, 250)

Turna (Boğazı):

turna boğazı < turna + boğuz – ı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *turna* adı “Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika’da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş” olarak tarif edilmektedir (TS, 2009).

Hasan Eren, *turna* adının kökeni konusunda önemli bilgiler vermiştir. Eren, *turna* adının ses taklidi bir ad olduğuna işaret etmiştir. Ona göre diğer Türk diyalektlerinde ve başka dillerde de *turna* biçimi kullanılmaktadır (Eren 1999, 418).

Turna boğazı nâm muhâtara ziyk boğazın nihâyetin yüz bin renc [ü] anâ ile ubûr edüp ol dere içre hamd-i Hudâ atlarımıza süvâr olup .... (IX, 58)

Balıkli (gölü):

balıklı gölü < balık – lıg + köl – i : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *balık* kelimesi “Omurgalılarından, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı” olarak tanımlanmıştır (TS, 191).

Balık adı Türkçenin en eski metinlerinden itibaren kullanılmıştır. Köktürkçede balık biçiminde “şehir” anlamında; Eski Uygurcada da aynı biçim anlamın yanı sıra günümüzdeki anlamını da kazanmıştır. Orta Türkçede “şehir” anlamını kaybetmiş ve güncel dildeki “denizde yaşayan canlı” anlamıyla kullanılmıştır. (OY, EUTS, KB, DKK, TS)

Balık adının etimolojisi konusunda A. Karadoğan, tarihi ve modern lehçelerde böyle bir fiile rastlanmamasına karşın kökünün *ba-* olduğunu düşünmektedir. Ona göre *ban-* ve *bat-* fiilleri ortak *ba-* kökünden gelmektedir (Karadoğan 2001, 232).

Andan Balıklı gölü suyu Mardinkapusundaki hammâma gider. (IV, 28)

Çekerek (Nehri):

çekerek nehri < çek – erek + nehr – i : fiil kökü – zarf fiil eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde çek- “bir şeyi tutup kendine doğru veya başka bir yöne doğru yürütmek” anlamındadır (TS, 409).

...Çengâlli belinden Sarıkusu'ndan beri Dadoy Kırı köprüsünden Cilân köprüsünün arasından (Nehr-i) Çekerek'e karışır. (II, 96)

Çomaklı (nehri):

çomaklı nehri < çomak – lıg + nehr – i : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çomak kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Çomaklı Dağları.

Ve bu Çomaklı nehri üzre şehir kenârında bir göz cisir vardır. (IX, 32)

Çınarlı (deresi):

çınarlı dere < çenâr – lıg + dere – si : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çınar < Far. çenâr.

Farsça kökenli bir kelime olan *çınar* “İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç.” anlamındadır (TS, 427).

Dere adının anlamı için bk. Bülbülderesi.

Üçüncü Şat başı Arganî ile Demirkapu mâbeyninde Çınarlı [205a] dere nâm mahalde bir cibâl-i âlîde bir gar-ı yetîmândan hurûc eder. (IV, 33)

Delice (nehri) :

delice nehri < delü – ce + nehr – i : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonlu) + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkiye Türkçesinde oldukça işlek olarak kullanılan *deli* sözü “Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun; Davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın” anlamındadır. *Deli* isminden türeyen *delice* sözü ise “Davranışları aşırı ve deli gibi olan; bot. Buğdaygillerden, genellikle buğday tarlalarında yetişen, tohumu yabani, zehirli bir bitki” anlamındadır (TS, 490).

Ve buna karîb Nehr-i Delice dahi cebel-i Ruhbân'dan tulû' edüp bu dahi ayn-i Nîlüfer'e munsabb olur. (IX, 9)

Döndürme (Nehri):

döndürme nehri < tön – tür – me + nehr – i : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede *dön-* fiili, “Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek; Yönelmek; Geri gelmek, geri gitmek” anlamında verilmiştir (TS, 567).

Bir körfez dere-i dırâz nihâyetindedir kim ol dere Nehr-i Döndürme'dir kim ana Bend-i Mâhî derler. (IV, 102)

Gölcük:

gölcük < köl – cük : isim kökü – isimden isim yapan ek. (Küçültme fonksiyonunda) *Göl* adının anlam ve kökeni için bk. Göllü.

Andan atlara süvâr olup nîm sâ'atde Gölcük nâm bir buhayre-i âb-ı zülâl vardır. (IX, 95)

İğrandı (Deresi):

ığrandı deresi < ığra – n – dı + dere – si : fiil kökü – fiilden fiil yapan ek – sıfat fiil eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde rastlamadığımız *ığran-* fiili, Paçacıoğlu'nun verdiği bilgilere göre ıgra-köküne dayanmaktadır. *Igra-* (*irga-*) “ırgalamak, sallamak” anlamındadır. Dolayısıyla ığran- “sallanmak” şeklinde düşünülebilir (Paçacıoğlu 2006, 236). Türk Yer adlarında pek rastlanmayan bu yapı (fiil kökü – yapım eki – şekil ve zaman ekli çekimi) tam olarak izah edilebilmiş değildir.

Dere adının anlam ve kökeni için bk. 1.2.2.2. Bülbülderesi.

Balabancıkdan aşağı niçe değirmenler vardır ve İğrandı deresinde ve Miskînler cânibinde ve tabahâne tarafında ve iç kal'a altında ve Hasan Paşa kapusu tarafında kat-ender-kat değirmenlerdir. (II, 16)

Kirezlik (Gölü):

kirezlik gölü < ?

Eski ve yeni Türkçe metinlerde, bahsi geçen yer adının geçmediği görülmüştür. Bununla birlikte kelimenin fonetik olarak kiraz'a benzerliği dikkat çekicidir.

Bâlâda cisri Memdûh olan Kirezlik Gölü nâm bir buhayrecikdir. (V, 38)

Kudurdu (Nehri):

kudurdu nehri < kutur – tı + nehr – i : fiil kökü – görülen geçmiş zaman eki + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kudurdu adının anlam ve kökeni için bk. *Kudurdu Karyesi*.

Nehr-i Kudurdu: Pirce Alaeddin yaylağından tulu' edüp bu mahalden ubûr edüp ma'muriyye kal'ası dibinde Akdeniz'e mahlut olur. (IX, 154)

Kaz gölü:

kaz gölü < kaz + köl – i : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kaz adının anlam ve kökeni için bk. *Kazova*.

Göl kelimesinin anlam ve kökeni için bk. *İnegöl*.

...Eski İnebâzârî'ndan beri Kaz gölünden beri kal'a-i Turhal kasabasının arasından geçüp... (II, 95)

Kömür (Nehri):

kömür nehri < kö – mür + nehr – i : fiil kökü – fiilden isim yapan ek. + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kömür adının anlam ve kökeni için bk. *Kömür*.

Bu mezkûr karye-i Kömür içindeki bâğlar içre cereyân eden (Nehr-i) Kömür, Cercanis dağlarından gelüp... (II, 195)

Sabanca:

sabanca < sap – gan – ça : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek.

Sabanca adının anlam ve etimolojisi için bk. *Sabanca*.

İzmit'in cânib-i şarkisinde Sabanca gölün İskender kesüp İzmit Körfezine mahlût etdi. (II, 39)

Salacak Burnu:

salacak burnu < ?

İstanbul'un Üsküdar İlçesine bağlı bir semt olan *Salacak* adı ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Türkçe Sözlük'te geçen salacak adı "Üstünde ölü yıkanan kerevet, teneşir" anlamına gelmektedir (TS, 1688). Ancak bu adın söz konusu yer ile ilgisi araştırılması gereken bir noktadır.

Üsküdar Belediyesi'nin internet sitesinde Üsküdar'ın semtleri hakkında bilgiler verilmiştir. Burada *Salacak* adı için eski dilde "köy" anlamına gelen *sala* adı ile küçültme bildiren *-cak* ekinin birleşmesiyle oluştuğu ve "köycük" anlamına geldiği yönünde bir rivayet bulunmaktadır.

Burun adının anlam ve kökeni için bk. Karaburun Kazâsı.

... *İslâmbol'dan binâ pâreleri Üsküdar tarafında Salacak Burnu'na ve Kadıköyüne düşdüğü pâreler hâlâ zâhirdir. (I, 30)*

Sovulmaz Nehri:

sovulmaz nehri < sav – u – l – maz + nehr – i : fiil kökü – yardımcı ünlü – fiilden fiil yapan ek – sıfat fiil eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Sovulmaz adıyla ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

Ve bu (Nehr-i) Sovulmaz (Nehr-i) Bozdoğan'ın başıdır kim enüp Bozdoğan kazâsı kasabası içinden cereyân ederek Köşk şehri önünde (Nehr-i) Menderes'e mahlût olur. (IX, 103)

Tozanlı (Nehri):

tozanlı nehri < toz – (a)n – lıg + nehr – i : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek. + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Toz adının anlam ve kökeni için bk. Tozkoparan.

Toz adı diğer Türk diyalektlerinde *tozañ*, *tozun* biçimlerinde de geçmektedir (Ercilasun vd. 1991, 900-901). Hasan Eren de *tozan* adıyla ilgili olarak *toz* adından – *n* ekiyle türemiş bir türev olabileceğini söylemiştir (Eren 1999, 416).

Ammâ aşığı kal'ası şehrin tâ ortasından cereyân eden (Nehr-i) Tozanlı kenârında yalın kat dîvârlı bir alçacık taş binâ kal'adır. (II, 95)

Yemiş İskelesi:

yemiş iskelesi < ye – miş + iskele – si : fiil kökü – fiilden isim yapan ek ? + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilin en işlek kelimelerinden biri olan *yemiş* adı “Bitkilerde, döllenme sonunda çiçeği meyve yapraklarından oluşan ve tohumu taşıyan organ, meyve; hlk. İncir.” anlamındadır (TS, 2164).

Yemiş adının *ye-* fiilinden türediği açıktır. Ancak *-miş* ekiyle ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşamamıştır. H. Eren, konunun uzmanlarının da söz konusu ekle ilgili olarak aydınlatıcı bir bilgi vermediklerini yazmıştır (Eren 1999, 451).

İskele adının anlam ve kökeni için bk. İskelebaşı Köyü.

Kârhâne on beş, neferât üç yüz, kârhâneleri Yemiş İskelesi'nde Ahî Çelebi câmi'i sokağındadır. (I, 286)

2. 2. 2. Ad + Ad.

2. 2. 2. 1. Sıfat Tamlaması

Akdeniz:

akdeniz < ak + teñiz : isim kökü + isim kökü.

Ak adının anlam ve kökeni için bk. Akçakızanlık.

Türkiye Türkçesinde hem coğrafi yer adı hem de özel ad olarak kullanılan *deniz* kelimesi “Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi” anlamındadır (TS, 498).

Ve yine bu hattın cenûb tarafına aşağı Kızıl Adalar'a ve gayrı Cezâyîrlere doğru nîlgûndan beyâz deryâ olmak ile Akdeniz derler. (I, 17)

Aksu Nehri:

aksu < ak + sub + nehr –i : isim kökü + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ak adının anlam ve kökeni için bk. Akdağ.

Su adının anlam ve kökeni için bk. Kasaba-i Aksu.

Evvelâ (Nehr-i) Tozanlı ve ayn-ı Kireniç ve ayn-ı Eğerlikaya ve Kiras deresi ve Aksu ve Hızırlık ırmağı ve Alaca Mescid Tekyesi suyu ve (---) (---) .... (V, 39)

Arpaçay (Nehri):

Arpaçay nehri < arpa + çay + nehr – i : isim kökü + isim kökü. + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Arpa adının anlam ve kökeni için bk. Arpaçukuru.

Çay adının anlam ve kökeni için bk. Çaybaşı.

...ammâ Timur harâb etdüğü âsâs-ı binâlar Nehr-i Arpaçay sâhilin dutmuş tâk-i kistrâdan nişân verir âsâr-ı binâlar ve azîm kıbâb-ı âlîler var. (II, 171)

Aykadın Nehri:

aykadın nehri < ey (aya) + katun + nehr – i : Seslenme edatı + isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede söz başı seslenme edatı olarak kullanılan *ay (aya)* edatı “Ey” anlamındadır (Paçacıoğlu 2006, 48).

Hatun < *Katun* adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Mama Hatun.

Nehir < *Ar. nehr*.

Yine alıntı bir kelime olup güncel dilde işlek olarak kullanılan *nehir* adı “Akarsu, çay, ırmak” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1466).

Ve bu nehri bir göz cisirden ubûr edüp karşı tarafda Aykadın hânı bir ulu mağâradır. (IX, 156)

Büyük Çekmece (Gölü):

büyük çekmece gölü < bedü – g + çek – mece + köl – i : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Büyük adının anlam ve kökeni için bk. Büyükdere.

Çekmece adının anlam ve kökeni için bk. Küçük Çekmece.

Göl adının anlam ve kökeni için bk. İnegöl.

Ve Tuna'nın bir kolu dahi Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece buhayrelerinden tulû' edüp Bahr-i Rûm'a mahlût oldu. (I, 19)

Bozdoğan (Nehri):

bozdoğan nehri < boz + tuğ- gan + nehr – i : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Boz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Bozburun.

Doğan adının anlam ve etimolojisi için bk. Bozdoğan Kazâsı.

Ve bu (Nehr-i) Sovulmaz (Nehr-i) Bozdoğan'ın başıdır kim enüp Bozdoğan kazâsı kasabası içinden cereyân ederek Köşk şehri önünde (Nehr-i) Menderes'e mahlût olur. (IX, 103)

Çehârşembe (Nehri):

çehârşembe nehri < çehar + şembe + nehr – i : Farsça sayı adı + isim + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çehar sayı adının anlam ve kökeni için bk. Çardâk Kasabası.

Şembe kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Çehârşembe Ovası.

Zîrâ bu Çehârşembe nehri, ibtidâ Tokat'a, andan Amasiyye'ye uğrayup niçe şehirlere dahi uğrayup andan Samsun dibinde Karadeniz'e katılır. (II, 45)

Eğerlikaya (Aynı):

eğerlikaya aynı < eyer – lig + kaya + ayn – ı : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Ayn < *Ar.* 'ayn.

Ayn kelimesi Arapçadan alıntı olup “Göz, kaynak, pınar” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 56).

Eyer adının anlam ve etimolojisi için bk. Egerlidağ.

Kaya adının anlam ve kökeni için bk. Kayacık Kasabası.

Evvelâ (Nehr-i) Tozanlı ve ayn-ı Kireniç ve ayn-ı Eğerlikaya ve Kiras deresi ve Aksu ve Hızırlık ırmağı ve Alaca Mescid Tekyesi suyu ve (---) (---) .... (V, 39)

Gedikçay:

gedikçay < gedük + çay : isim kökü + isim kökü.

Gedik adının anlam ve kökeni için bk. *Gedikpaşa*.

Çay adının anlam ve kökeni için bk. *Çaybaşı*.

Gedikçay: evvel baharda tuğyan eder. (IV, 87)

Gökova (Körfezi):

Gökova körfezi < kök + ova + körfüz – i : isim kökü + isim kökü + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Gök adının anlam ve kökeni için bk. *Göksu*.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. *Karaova Kazâsı*.

Körfez < körfüz < *Yun.* kórfos.

Türkiye Türkçesinde birçok yer adında coğrafi bir terim olarak geçen *körfez* sözü “Karanın içine sokulmuş deniz parçası, koy” anlamındadır (TS, 1234).

Arz-ı beledi (---) ve tûl-ı nehârı (---) ve kiblesi Anadolu cânibinde Gökova körfezi içine nâzırdır. (IX, 115)

Göksu:

göksu < kök + sub : isim kökü + isim kökü.

Gök adının anlam ve kökeni için bk. *Göksu*.

Su adının anlam ve kökeni için bk. *Kasaba-i Aksu*.

Bu dahi leb-i deryâda Nehr-i Göksu deryâyaya mahlût olduğu mahalde bir pest kayalar üzre sene (---) târîhinde Ebü'l-feth Mehemmed Hân binâsıdır. (I, 230)

Hoşoğlan Nehri:

hoşoğlan nehri < hoş + oğıl – an + nehr – i : isim kökü + isim kökü – çokluk eki + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Hoş < Far. hūş.

Güncel dilde işlek olarak kullanılan *hoş* sözü “Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren” anlamındadır (TS, 900). Güncel dilde *hoşaf* (*hoş-ab*), *hoşnut olmak*, *hoşuna gitmek*, *hoşlanmak* gibi türevleri de işlek olarak kullanılmaktadır.

Oğlan sözünün anlam ve kökeni için bk. Karye-i Bozoğlan.

Bu nehir dahi ol kal'a sahibi ismine muzâf olup (Nehr-i) Hoşoğlan derler. (II, 55)

Kaplıkaya Deresi:

kaplıkaya deresi < kap – lığ + dere – si : isim kökü – isimden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kapu adının anlam ve kökeni için bk. Domuzkapusu.

Kaya adının anlam ve kökeni için bk. Kayacık Kasabası.

.... *Kaplıkaya deresi Keşiş dağından nüzûl edüp Bursa sahrâsı içre cereyân eden (Nehr-i) Nilüfer'e mahlût olur. (IX, 9)*

Karabel Çayı:

karabel çayı < kara + bel + çay – ı isim kökü + isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Kara sözünün anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Bel sözünün anlam ve kökeni için bk. Çamlıbel.

Çay adının anlam ve kökeni için bk. Çaybaşı.

Karabel dibinde ve Karabel çayı kenarında yüz hâneli müselmân köydür ve bir câmi'i var. (III, 131)

Karaçay Nehri:

karaçay < kara + çay : isim kökü + isim kökü.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Çay adının anlam ve kökeni için bk. Çaybaşı.

Nehr-i Karaçay: Arslanlı beli tarafından gelüp Kınık Kal'ası kurbunda nehr-i Ceyhun'a mahlut olur. (IX, 173)

Karadeniz:

karadeniz < kara + teñiz : isim kökü + isim kökü.

Kara sözünün anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Deniz kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Akdeniz.

Ulûm-ı hey'ete mâlik olan müverrihînin kavî-i sahîhleri üzre Karadeniz Tûfân-ı Nûh zulemâtı suyundan kalmış bir bahr-i amîkdir. (I, 15)

Karadere:

karadere < kara + dere : isim kökü + isim kökü.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Dere adının anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Hâlâ bu kal'a şehri Nusaybin hâkinde Karadere nâm bir dere ağzında bir boğazkesen kara dereli boğazda bir püşt-i âlî üzre bir kal'adır. (IV, 331)

Karagöl:

karagöl < kara + köl : isim kökü + isim kökü.

Kara adının anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Göl kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Göllü.

Bu Karagöl havzı kurbunda bir sarnıç-ı azîm vardır. (III, 102)

Kırkgeçit (deresi):

kırkgeçit deresi < kırk + keç – it + dere – si : sayı adı + fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde de aynı şekilde kullanıldığına işaret edilen *kırk* sözü “Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı” olarak işlenmiştir (Eren 1999, 238).

Türkiye Türkçesinde *geçit* adı “İki dağ arasında dar ve uzun yol; Geçmeye yarayan yer, geçecek yer” anlamlarında kullanılmaktadır (TS, 738). Kökünün geç- (keç-) olduğu açıktır.

Sayf u şitâda Kırkgeçit derelerinde ve Yalak-âbâd kal‘ası derelerinde aslâ ve kat‘â harâmîler eksik değildir kim kemîngâh-ı harâmîyândır. (III, 7)

Kızılırmak:

Kızılırmak < kız – ı – l + ırmak: isim kökü – yardımcı ünlü – isimden isim yapan ek + isim kökü.

Kızıl adının anlam ve kökeni için bk. Cezîre-i Kızılada.

Türkiye Türkçesinde akar su yerine kullanılan *ırmak* adı “Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir” anlamına gelmektedir (TS, 914).

Andan şehr-i Osmâncık‘da Kızılırmak üzre on tokuz kemer bir cisr binâ etdi. (I, 66)

Kuruçay (Nehri):

kuruçay < kurı – ğ + çay : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü.

Türkiye Türkçesindeki ortak köklerden (hem isim hem fiil kökü) biri olan *kuru* sözü “Suyu nemli olmayan, yaş ve nemli karşıtı; Yağış almayan veya üzerinde bitki olmayan” anlamlarındadır (TS, 1263).

Çay adının anlam ve kökeni için bk. Çaybaşı.

Nehr-i Kuruçay: Şimal tarafından Karataşlık yaylalarından gelüp bu mahalde Akdeniz‘e mahlut olur. (IX, 164)

Küçük Çekmece (Gölü):

küçük çekmece gölü < kiçig + çek – mece : isim kökü + fiil kökü – fiilden isim yapan ek.

Küçük adının anlam ve kökeni için bk. Küçükdere.

Çekmece adının anlam ve kökeni için bk. Büyük Çekmece.

Ve Tuna'nın bir kolu dahi Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece buhayrelerinden tulû' edüp Bahr-i Rûm'a mahlût oldu. (I,19)

Karaçubuk nehri:

(Nehr-i) karaçubuk < nehr – i + kara + çubuk : isim – Farsça tamlama eki + isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Çubuk adının anlam ve kökeni için bk. Çubukovası.

(Nehr-i) Karaçubuk kenarında Sol nâm bir karyede vücûda gelmiştir. (II, 28)

Karadere:

karadere < kara + dere : isim kökü + isim kökü.

Kara kelimesinin anlam ve kökeni için bk. Karye-i Karacalar.

Dere sözünün anlam ve kökeni için bk. Bülbülderesi.

Hânın buhayre yapduğu âb-ı nâbdır (---) ve Nakşut deresi âb-ı nâbdır ve (Nehr-i) Karadere, sehel şorcadır ammâ gâyet nâfi'dir. (IV, 68)

Munzir Baba (Nehri):

munzir baba < munzir + baba: isim ? + isim kökü Munzir < ?

İçişleri Bakanlığı tarafından 1946 yılında hazırlanan *Meskun Yerler Kılavuzu* adlı çalışmada Tunceli ili'ne bağlı bir yer ve o yer civarındaki dağa ve nehre adını veren *Munzur* adı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Baba adının anlam ve kökeni için bk. Babadağı.

Ovacık nâhiyesinde Munzir Baba [-yı] azîzin dağından tulû' eder bir ayn-ı sağîre Nehr-i Murâd'a karışır. (III, 137)

Ulurmak:

uluirmek < ulug + ırmak : isim kökü + isim kökü.

Ulu sözünün anlam ve kökeni için bk. Ulu Türkmân.

Irmak adının anlam ve kökeni için bk. Kızılırmak.

Evvelâ şehir-i Rûmdan add olunur bir vâsi' düz fezâda kal'ası (Nehr-i) Uluirmek kenarında şekl-i murabba' seng-i mutarraş ile mebni bir kal'a-i kavîdir kim.... (III, 115)

2. 2. 2. 2. İsim Tamlaması

Emînönü İskelesi:

eminönü iskelesi < emîn + öñ – i + iskele – si : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Emînönü adının anlam ve kökeni için bk Emînönü.

İskele adının anlam ve kökeni için bk. İskelebaşı.

... bi'z-zârûrî tâbûtu götürenler kendülerin Emînönü İskelesi'nde bulup andan bir kayığa süvâr olup... (I, 48)

2. 3. OVA, YAZI, YAYLA, KIŞLA ADLARI

2. 3. 1. Ad

Eyne (Ovası):

eyne ovası < eyne + ova – sı : isim kökü + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Eyne adının anlam ve kökeni için bk Eyecik Kasabası.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Karaova Kazâsı.

.... şehir-i Menderes kenârında ve şark tarafı Eyne Ovası'ndan tâ Güzelhisâr'a varınca bir sahrâ-yı bî-pâyânın ucuna vâki' olmuş bir şîrîn bir kasabadır. (IX, 79)

Fındıklı (yaylası):

findıklı yayla < funduk – lıg + yay (*yaz*) – la – (g) – sı : isim – isimden isim yapan ek + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Fındık adının anlam ve kökeni için bk. Fındıklı.

Yayla adının anlam ve etimolojisi için bk. 1.5.3.2. Kadı Yaylası.

Ve Fındıklı yaylada aslâ ve kat ‘â yılan ve çıyan ve akrep ve gayri zehirli haşerâtlar olmaz. (III, 32)

İncirli (Cezîresi):

incirli cezîresi < ancîr – lig : isim – isimden isim yapan ek

İncir adının anlamı ve kökeni için bk. İncirli.

... ve cezîre-i İncirli azharun mine’ş-şems nümâyândır. (IX, 105)

Soğanlı (Hâmûnları) (ovası):

soğanlı hāmûnları < soğan – lıg + hāmûn – ları : isim ? – isimden isim yapan ek + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Soğanlı < *Rum. soandos*

Türkiye Türkçesinde en sık kullanılan bir bitki adı olan *soğan* “Yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan bir bitki; Çiğdem, lāle, zambak, sarımsak gibi bitkilerin toprak altındaki yumru kökü” anlamlarında kullanılmaktadır (Eren 1999, 372).

Soğan adının etimolojisiyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Hasan Eren, soğan adının diğer Türk lehçelerinde de benzer şekillerde kullanıldığını ancak kökünün belirsiz olduğunu vurgulamıştır. (Eren 1999, 372).

Doğan Aksan, bir yer adı olarak *Soğanlı*’nın yerlileştirme sonucunda oluştuğunu ifade ederek orijinal biçiminin *Soandos* olduğunu söylemektedir (Aksan 2000, 103).

Hâmûn < *Far. hāmûn*.

Farsçadan alıntı bir söz olan *hāmûn* “Büyük sahrâ, düz ova, bozkır” anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu 2004, 323). Türkçede *ova*, *bozkır* anlamını vermektedir.

... *Tercân vâdilerine ve Soğanlı hâmûnlarına ve Keklik deştlerine ve Ardelân fezâlarına ve Kırım heyhâtlarına ve Baluhân Kıpçaklarına eyle kar yağmak ihtimâli yokdur. (IV, 86)*

Soğanlı (Vâdîsi):

soğanlı vâdîsi < soğan – lıg + vâdî – si : isim ? – isimden isim yapan ek + isim – üçüncü şahıs iyelik eki.

Soğan adının anlam ve kökeni için bk. Soğanlı Hâmûnları.

Vâdî < *Ar.* vâdî.

Türkiye Türkçesinde bir coğrafi terim olarak *vadi* “İki dağ arasındaki uzun çukur, dere; Bir nehrin aktığı yer, yatak” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 1132).

Meğer Erzurûm’da Pasin sahrâlarında ve Muş hamûnûnda ve Soğanlı Vâdilerinde ve Bingöl ovalarında ve Van’da ve Salmas ve Tercân tîhlerinde ve deşt-i Kıpçak’da ola. (I, 238)

Sürmeli Yayla:

sürmeli yayla < sür – me – lig + yay – la – g : fiil kökü – fiilden isim yapan ek – isimden isim yapan ek. + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Türkiye Türkçesinde *sürmeli* sözü “Sürme ile boyanmış olan; Sürgü ile kapatılmış olan, sürmelenmiş olan” anlamındadır (TS, 1832). Kökünün sür- olduğu açıktır.

Sürmeli < *Yun.* Submari.

Etimolojik olarak sürmeli yer adının Anadolu’daki eski kültürlerden kalma Submari adından bozulmuş olduğu bilinmektedir (Aksan 2000, 103).

Yayla adının anlam ve kökeni için bk. Kadı Yaylası.

Evvelâ Sürmeli Yaylada aslâ tâ’ûn olmaz. (III, 32)

2. 3. 2. Ad + Ad.

2. 3. 2. 1. Sifat Tamlaması

Bingöl (ovası):

bingöl ovası < biñ + köl : sayı adı + isim kökü.

Bin sayısının anlam ve kökeni için bk. Bingöl.

Göl adının anlam ve kökeni için bk. Göllü.

Meğer Erzurûm'da Pasin sahrâlarında ve Muş hamûnûnda ve Soğanlı Vâdilerinde ve Bingöl ovalarında ve Van'da ve Salmas ve Tercân tîhlerinde ve deşt-i Kıpçak'da ola. (I, 238)

Bozyaylak:

bozyaylak < boz + yay – la – ğ : isim kökü + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek.

Boz adının anlam ve kökeni için bk Bozburun.

Türkiye Türkçesinde coğrafi bir ad olarak kullanılan *yayla* “Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası; Dağlık, yüksek yerlerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma ve dinlenme yeri” anlamında kullanılmaktadır (TS, 2152).

Kökünün *yay* ismi olduğu açıktır

....Diyârbekir kurbunda Karadağ yaylası, Kayseriyye kurbunda Göksun yaylası ve Birgi'de Bozyaylak, Tire yaylası ve Mağnisa ensesinde Sultân yaylası ve .... (III, 29)

Çatalağaç (yaylası):

çatalağaç yaylası < çat – al + ağaç (yığaç) + yay – la – g – ı (-sı) : fiil kökü – fiilden isim yapan ek + isim kökü + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Güncel dilde *çatal* kelimesi “İki veya daha çok kola ayrılan değnek; Dallı olan şeylerin her kolu” anlamındadır (TS, 399). Kökünün çat- “çarpmak, vurmak, çapraz olarak birleştirmek” olduğu açıktır.

Ağaç adının anlam ve kökeni için bk. Karaağaç.

Yayla adının anlam ve kökeni için bk. Bozyayla.

Ve Çatalağaç yaylası, anda aslâ ısıtma olmaz. (III, 32)

Akşar (Ovası):

akşar ovası < ak + şar (şehir) + ova – sı : isim kökü + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Akşar adının anlam ve kökeni için bk. Akşehir.

Şebîn Karahisâr hudûdunda yine Akşar ovasında yüz evli âbâdân Ermeni köyüdür ve ze‘âmetdir. (II, 101)

Çeharşembe (Ovası):

çeharşembe ovası < çehar + şembe + ova – sı : Farsça sayı adı + isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki.

Çehar < *Far. çehâr* (çar, cihâr)

Çehar sayı adının anlam ve kökeni için bk. Çardāk Kasabası.

Şembe < *Far. şenbih*.

Farsçadan alıntı *şembe* kelimesi “gün” anlamındadır (Devellioğlu 2004, 989). Güncel dilde *şembe* kelimesi *çarşamba* ve *perşembe* gibi gün adlarında kullanılmaktadır.

Ova adının anlam ve kökeni için bk. Karaova Kazâsı.

Anadolu canibinden Aksaraylı’yı Aksaray mahallesine ... Çeharşembe ovası halkı Çarşanbabazarı’na ... (I, 51)

Gökdepe yaylası:

gökdepe < kök + tepe : isim kökü + isim kökü.

Gök adının anlam ve kökeni için bk. Göksu.

Tepe adının anlam ve kökeni için bk. Karadepe.

Ve Gökdepe yaylası, gâyet bâlâ azîm yayladır. (III, 32)

2. 3. 2. 2. İsim Tamlaması

Ramazânoğlu yaylası:

ramazânoğlu yaylası < ramazân + oğul – 1 + yay – la – g – 1 (-sı) : isim + isim kökü – üçüncü şahıs iyelik eki + isim kökü – isimden fiil yapan ek – fiilden isim yapan ek – üçüncü şahıs iyelik eki.

Türkçede oldukça sık kullanılan bir kişi adı olan *Ramazân* “Kamer takviminin dokuzuncusu, üç ayların sonuncusu, oruç ayı ve genellikle bu ayda doğmuş olanlara verilen erkek adı” olarak açıklanmıştır (Devellioğlu 2004, 876).

Oğul adının anlam ve kökeni için bk. Bozoğlan.

Yayla adının anlam ve kökeni için bk. Bozyaylak.

... ve *Ramazânoğlu yaylasın aşup (---) sâ‘atde menzil-i Ulukışla, andan kasaba-i Ereğli ve Karapınar ve İsmîl’i geçüp... (III, 47)*

SONUÇ

Yer adları, bir yerin geçmişini ve yerleşme tarihini aydınlatmak açısından önemli kaynaklardır.

Türkçenin en önemli dil malzemelerinden biri olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi üzerinde “Anadolu’daki Yer Adları” konulu tezimizde bahsi geçen yer adlarını; yapı ve anlamlarına göre inceledik. Bunların bir kısmı üzerinde etimolojik bilgiler de vermeye çalıştık. Elde edilen sonuçlar yaklaşık rakamlarla şu şekilde özetlenebilir:

Anadolu’daki yer adlarına genel olarak bakıldığında başta Türkçe olmak üzere, Arapça, Farsça, sayısı az olmakla birlikte Moğolca, Rumca ve Anadolu’nun eski sakinlerine ait yer adlarının varlığından söz edilebilir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin ilk dokuz cildinin taranması sonucu elde edilen yer adlarının sayısı toplam 800 civarındadır. Ancak Rumca veya Anadolu’daki diğer eski dillerden olduğu düşünülen yaklaşık 290 yer adını tasnif dışı bıraktık. Yaklaşık 510 kelime üzerinde sürdürdüğümüz inceleme neticesinde, söz konusu adların yaklaşık 470’i Türkçe (% 58); 40’ı Arapça-Farsça (% 5) ve tasnif dışı bırakılanlarla beraber 290’ının (% 37) Rumca ve diğer eski dillere ait oldukları sonucuna varıldı.

Arapça ve Farsça kökenli adların da Türkler tarafından verildikleri göz önüne alınacak olursa Türkçe adların oranı % 63, Rumca ve diğer dillere ait adların oranı ise % 37 olarak düşünülebilir.

Yer adlarının Anadolu’daki şehir, kasaba, nahiye, köy ve coğrafi birimlere göre dağılımına bakıldığında, genellikle büyük yerleşim merkezlerinin adlarının Rumca veya Anadolu’daki eski dillere ait olduğu görülmüştür. Bunun sebebi yerleşimin Türkler’in Anadolu’ya gelmelerinden önce kurulmuş olmasıdır. Kayseri, Sivas, İslambol, İzmir, Edirne gibi adların Türkçeleştirilmeden kullanımına devam

edilmesi; atalarımızın fethedilen yerlerin yerleşik kültürüne duydukları saygıyla açıklanabilir.¹²

Bundan başka köy, kasaba, nahiye gibi küçük yerleşim yerlerinin ise Türkler tarafından kurulduğu ve dolayısıyla Türkçe adlar verildiği; göl, dağ, deniz, ova, akarsu gibi coğrafi birimlerin adlarının da renk, biçim, bakı, büyüklük-küçüklük, yön, kişi gibi özellikleri düşünülerek adlandırıldığı görülmüştür.

Anadolu'daki yer adları köken bakımından karışık yapıda oldukları için bu adları,

1. *Anadolu'da hüküm sürmüş eski toplumların verdiği adlar,*

2. *Türkler'in verdikleri adlar,*

3. *Köken olarak yabancı kaynaklı olup fonetik – morfolojik özellikleri bakımından yerlileştirilen adlar*

olarak sınıflandırmak mümkündür. Konunun daha iyi anlaşılması açısından şu örneklere bakılabilir: *Akyazı, Bozburun, Bozok, Akdağ* adları Türkçe; *Sivas, Van, İzmir, Hasköy, Zile, Turhal, Burgaz* adları Arapça, Farsça ve Rumca; *Soğanlı* (< *Soandos*), *Ereğli* (< *Heraklie*), *Göksun* (< *Cocussus*), *Ulubat* (< *Lopadion*), *Üsküdar* (< *Skutari*) ve *Sürmeli* (< *Submari*) gibi adlar sonradan Türkçeleştirilen adlardır.¹³

Sonuç olarak, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre Anadolu'da Yer Adları* konulu çalışmamız; Anadolu'daki yer adlarının köken bakımından Türkçe (Yeni kurulan yerleşimler), Rumca (eski yerleşimler), yerin özelliğine göre içinde Arapça-Farsça unsurlar bulunan Türkçe adlar olduğunu ve gerek eski kültürün gerekse kendi kültürümüzün korunduğunu ortaya koymaktadır.

---

¹² Anadolu'nun Fethi ve Türkleştirilmesi ile ilgili ayrıntılar için bk. KAFALI 1988 Türkler (6.cilt) s.177-183.

¹³ Bu bölümde kullandığımız örnekler ve yazılımları Aksan 2000'den (s.102-103) alınmıştır.

Tablo 1. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki yer adlarının kelime sıklığı¹⁴

En çok geçen kelimeler	Kelime sıklığı	Sıklık Yüzdesi %
ak	57	9,5
dağ	50	8,3
kara	49	8,1
hisar	28	4,6
köy	27	4,5
su	22	3,6
şehir	19	3,1
göl	18	3,0
Ova	16	2,8
boz	13	2,1
kapu	12	2,0
kızıl	11	1,8
saray	6	1,0
sarı / saru	5	0,8
Toplam	333	55,5

¹⁴ Tablo 1 ve 2'de geçen kelime ve eklerin sıklıkları www.writewords.org.uk ve <http://language.tiu.ac.ip/flc/> adreslerinden karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Tablo 2. Yer Adlarında Geçen Türkçe Eklerin Sıklığı

En çok geçen ekler	Ek'in sıklığı	Sıklık Yüzdesi %
-(ı) ⁴ / -s(ı) ⁴	111	18,5
-lı / -li / -lu / -lü	68	11,3
-ca / -ce; -ça / -çe	33	5,5
-lar / -ler	24	4,0
-cık / -cik / -cuk / -cük	14	2,3
-dır / -dir	7	1,1
Toplam	257	42,7

KAYNAKLAR

AKSAN, Doğan, 2000, *Her Yöniyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları: 439, Ankara.

AKSAN, Doğan, 1974, *Anadolu'da Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar*, TDAY Belleten 1973-74, s.185-193, Ankara.

AKSAN, Doğan, 1989, *Türk Anlam Bilimine Giriş-Anlam Değişmeleri*, TDAY Belleten 1965, Ankara, s.167-184.

ARAT, R. Rahmeti, 1979, *Kutadgu Bilig III İndeks* (Haz: K.Eraslan-O.F.Sertkaya-N.Yüce), *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 47*, İstanbul.

ARAT, R.Rahmeti, 1992, *Atebetü'l-Hakayık* (Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki), TDK Yayınları: 32, Ankara.

ATALAY, Besim (Çev.), 2006, *Divanü Lügati't-Türk I. Cilt [ÇEVİRİ]* , TDK Yayınları:524, Ankara

ATALAY, Besim (Çev.), 2006, *Divanü Lügati't-Türk II. Cilt [ÇEVİRİ]* , TDK Yayınları:524, Ankara

ATALAY, Besim (Çev.), 2006, *Divanü Lügati't-Türk III. Cilt [ÇEVİRİ]* , TDK Yayınları:524, Ankara

ATALAY, Besim (Çev.), 2006, *Divanü Lügati't-Türk IV. Cilt [DİZİN]* , TDK Yayınları:524, Ankara

ATSIZ, H. Nihal, 1971, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, Ankara.

BANARLI, Nihad S, 1998, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II.cilt*, Milli Eğitim Yayınevi, Ankara.

BANGUOĞLU, Tahsin, 1998, Türkçenin Grameri, TDK Yayınları: 528, Ankara.

BAŞKAN, Özcan, 1970, Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme, TDAY Belleten, Ankara.

BAYKARA, Tuncer, 2000, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.: 160, Ankara.

BAYSUN, Cavit, "Evliya Çelebi", İslam Ansiklopedisi IV, s.400.

CLAUSON, Sir Gerhard, 1972, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford University Pres.

ÇALIK, Sıddık, 2003, *Orta Asya'dan Anadolu'ya Yer Adları*, Tarihten Günümüze Karakeçililer, Kırıkkale s.65-71.

ÇAY, Abdülhaluk, 2003, *Karakeçililerin Yörüklüğü, Konar-göçerliği, İsimleri, Aşiret ve Boy Adları, Yaşadıkları Merkezlere İlişkin Tarihi Bilgiler*, Tarihten Günümüze Karakeçililer, Kırıkkale s.5-19.

DAĞLI, Yücel- S.A. Kahraman –İ. Sezgin, 2001, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (5. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DAĞLI, Yücel- S.A. Kahraman –R. Dankoff, 2005, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (5. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DAĞLI, Yücel- S.A. Kahraman- R. Dankoff, 2003, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (7. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DAĞLI, Yücel- S.A. Kahraman, 2001, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (4. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DAĞLI, Yücel, 1994, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 1. Cildindeki Yer ve Şahıs Adları İndeksi* (Yüksek Lisans tezi), İstanbul.

DANKOFF, Robert, 1996, *Evliya Çelebi'de Gramer ve Üslup Hususiyetleri*, Uluslar arası Türk Dil Kurultayı 1988, TDK Yayınları: 655, Ankara, s 147-152.

DANKOFF, Robert, 2002, *Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi Işığında Osmanlı Toplum Hayatı*, Türkler 10. cilt s.268-291, Ankara.

DANKOFF, Robert; S.A. Kahraman; Y. Dağlı, 2006, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (1. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DEVELİ, Hayati, 1995, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, TDK Yayınları:622, Ankara.

DEVELLİOĞLU, Ferit, 2004, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

DİLÇİN, Cem, 1983, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.

DİLÇİN, Cem, 2002, *Uluslar arası Evliya Çelebi Sempozyumu'nun Ardından*, Bilkent Üniv. Türk Edebiyatı Merkezi Haber Bülteni sayı: 8, Ankara.

DUMAN, Musa, 1995, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, TDK Yayınları:616, Ankara.

ECKMANN, Janos (Haz: Osman F. SERTKAYA), 1996, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları:635, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet B. ve diğerleri, 1992, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (2 cilt), Kültür Bakanlığı Kaynak Eserler 54, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet.B, 2004, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

EREN, Hasan, 1999, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

EREN, Hasan, 1989, Türk Yer Adları – “Sökü”, TDAY Belleten 1965, Ankara, s.149-153.

EREN, Hasan, 1989, Yer Adlarımızın Dili, TDAY Belleten 1965, Ankara, s.155-165.

EREN, Hasan, 1991, Edincik, Türk Dili, Ankara, s.137-141.

ERGİN, Muharrem, 1993, *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

ERGİN, Muharrem, 1995, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

ERGİN, Muharrem, 1997, *Dede Korkut Kitabı II (İndeks)*, TDK Yayınları, Ankara.

GABAİN, A. Von (Çev: Mehmet Akalın), 1995, *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları: 532, Ankara.

GÖKDAĞ, Bilgehan A., 2002, *Yer Adları ve Tarih –Giresun Yer Adlarının Işığında-*, Kafalı Armağanı, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer, 1995, *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, TDK Yayınları: 618, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer, 1996, “Alka-Evli” ve “Beğ-Dili” Boy Adları ve Anadolu’daki İzleri, Uluslar arası Türk Dil Kurultayı 1988, TDK Yayınları: 655, Ankara, s 177-180.

GÜLENSOY, Tuncer, 2002, *Türkiye’de Türk Kişi ve Yer Adları ile ilgili Bilimsel Çalışmalara Bir Bakış*, Kafalı Armağanı, Akçağ Yayınları, Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, 1996, Karahanlı Türkçesi Grameri, TDK Yayınları: 638, Ankara.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, 1928, *Köylerimiz*, Ankara.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, 1946, *Meskun Yerler Kılavuzu* 2 cilt, Ankara.

İSEN, M ve Cemal Kurnaz, 1992, *XVII. Yüzyıl Divan Edebiyatı*, Türk Dünyası El Kitabı III. Cilt, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara.

KAFALI, Mustafa, Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi, Türkler 6. cilt, s.177-193.

KAFESOĞLU, İbrahim, 1998, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, Ankara.

KAHRAMAN, Seyit Ali – Y. Dağlı- R. Dankoff, 2003, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (8. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KAHRAMAN, Seyit Ali – Y. Dağlı, 1999, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (3. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KAHRAMAN, Seyit Ali – Y. Dağlı, 2002, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (6. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KARA, Mehmet, 2004, *Ayrı Düşmüş Kelimeler*, Çağlar Yayınları, Ankara.

KARAAĞAÇ, Günay, 2002, *Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KARABÖRK, Kazım, 2000, *Şecere-i Türk'te Geçen Çeşitli Etimolojiler*, Hasan Eren Armağanı, TDK Yayınları: 773, Ankara.

KARADOĞAN, Ahmet, 2001, *Anadolu'yu Türkleştirenlerin İsimleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

KARASOY, Yakup, 1991, Aydın Kelimesi Üzerine, Türk Dili 471.

KORKMAZ, Zeynep, 2005, *Halk Etimolojisi ve Folklor*, Türk Dili Üzerine Araştırmalar II., TDK Yayınları : 629, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep, 2005, Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yay. , Ankara, s.12-84.

KORKMAZ, Zeynep, 2005, Türkçede –l Eki (-al/-el, -ıl / -il, -ul / -ül; -sal/-sel) I. Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yay. , Ankara, s.133-138.

KORKMAZ, Zeynep, 2005, Türkçede –l Eki (-al/-el, -ıl / -il, -ul / -ül; -sal/-sel) II, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yay. , Ankara, s.139-144.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad, 2003, Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

KURŞUN, Zekeriya- S.A. Kahraman- Y. Dağlı, 1999, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (2. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

NİŞANYAN, Sevan, 2007, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Adam Yayınları, İstanbul.

ORTAYLI, İlber, 2005, Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek, Timaş Yayınları, İstanbul.

ÖZÇELİK, İsmail 2003, *Büyük Türk Göçü ve Anadolu'nun Türkleşmesi*, Tarihten Günümüze Karakeçililer, Kırıkkale s.5-19.

ÖZÇELİK, İsmail, 2003, *Türkmen Adı ve Türkmenlerin Menşei*, Tarihten Günümüze Karakeçililer, Kırıkkale s.3-5.

ÖZKAN, Mustafa, 1995, *Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul.

ÖZKAYA, Yücel, 2002, XVII. Yüzyılda Taşra Yönetimine Genel Bir Bakış, Türkler 13. cilt, s.699-709.

BARUTÇU - ÖZÖNDER, Sema , 1996, *Muhakemetü'l-Lugateyn*, TDK Yayınları: 656, Ankara.

PAÇACIOĞLU, Burhan, 2006, *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

PALA, İskender, 2002, *İki Dirhem Bir Çekirdek*, LM Yayıncılık, İstanbul.

RASONYI, Laszlo, 1971, Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 39, Ankara.

SÜMER, Faruk, 1992, Oğuzlar, Tarihleri, Boy, Teşkilat ve Destanları, İstanbul.

Şemsettin Sami, 1996, *Kamus-ı Türki*, Aydın Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Talat, 1968, *A Grammer of Orkhon Turkic*, İndiana University, Bloomington.

TEKİN, Talat, 2006, *Orhon Yazıtları*, TDK Yayınları : 540, Ankara.

TUNA, Osman Nedim, 1990, Eski Doğu-Türk Yazısında Ligatürler, TDAY Belleten, Ankara.

TÜRKÇE SÖZLÜK, 2005, TDK Yayınları, Ankara.

UYANIK, Osman, Çıldır Adı Üzerine, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya, s.87-93.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, 1984, Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Ankara, s.25-41.

ZÜLFİKAR, Hamza, 1988, Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine, Türk Dili, Ankara, s.96-102.

YER ADLARI DİZİNİ

Afyonkarahisârı	152	Alacaöz	23
Ağrı Dağı	154	Alacaşehir	24
Ahûrkapu	104	Albostân	24
Akbabaköyü	54	Âlemdağı	164
Akçaasma	18	Alibeğköyü	152
Akçakal'a	45	Altımermer	105
Akçakızanlık	18	Altuntaş	105
Akçakoyunlu	104	Arda	165
Akçaşar	19	Armudlu	72
Akdağ	19	Arnavudköy	55
Akdeniz	173	Arpaçay	174
Akhisâr	20	Arpaçukuru	129
Akıncılar	84	Artukova	105
Akıncılı	72	Atbazârı	41
Akkirpi	160	Atmeydânı	41
Aksarây	45	Ayakapusu	129
Akseki	20	Ayaş	65
Akserâb	21	Aydın	64
Aksu	21	Aydıncık	91
Aksu nehri	174	Aykadın nehri	174
Akşar	185	Ayruk	97
Akşehir	21	Azadlı Dağları	154
Akyazı	22	Baba Nakkaş	64
Alacahân	22	Babadağı	129
Alacalar	17	Babaeskisi	130
Alacamescid	23	Bağbasan	150

Bağlı İlicası	140	Bolcaağaç	107
Bahşılı	73	Bor	65
Bakacak	97	Bostâncıbaşı	133
Bakır Küresi	130	Boyalı	73
Balabancık	91	Bozburun	24
Balabanlı	73	Bozdağ	25
Balıkhisârı	49	Bozdağ	161
Balıklı	168	Bozdepe	161
Balkapanı	130	Bozdoğan	25
Balkar Çayırı	141	Bozdoğan nehri	175
Bandırma	98	Bozoğlan	26
Başhân	106	Bozok	26
Bayburd	106	Bozöyük	27
Bayındır	96	Bozöyük	161
Bazârköyü	55	Bozyaylak	184
Beğbazârı	131	Budaközü	133
Beğkoz	131	Bulanık	98
Beğören	131	Bulgurlu Dağları	154
Beğşehri	132	Bunarbaşı	133
Belkîs Ana	58	Bunarhisâr	50
Beşiközü	132	Bülbülderesi	42
Beşiktaş	132	Büyük Çekmece	108
Bınar	165	Büyük Çekmece gölü	175
Bilecik	92	Büyükdere	108
Bingöl	106	Çağa	65
Bingöl	161	Çağa	166
Bingöl Ovası	184	Çamlıbel	108
Birdîvan	107	Çamlıca	86
Boğazhisâr	50	Çamlıca Dağı	155
Boğazkesen	150	Çardak Kasabası	109

Çarpan	166	Demirci	85
Çatalağaç	185	Demirciköy	56
Çatalca	87	Demirkapu	110
Çaybaşı	134	Demirli karahisâr	46
Çayırbaşı	134	Denizli	74
Çeharşenbe nehri	175	Deveciler	40
Çeharşenbe Ovası	185	Develi	75
Çekerek	168	Dikilitaş	111
Çekmece	98	Dinler	99
Çeltik	166	Direklibel	111
Çengelliköyü	56	Divanyolu	135
Çıldır	96	Domuzkapsu	42
Çınarlı	169	Donduran	99
Çifteler dağı	155	Döleşçe	88
Çomaklı dağları	156	Döndürme	170
Çomaklı dağları	169	Dörddivan	112
Çorlu	74	Dördler	66
Çöldepe	109	Durkutlu Kazâsı	75
Çölek	66	Dutluca	89
Çömlekçiler	84	Edirnekapusu	136
Çubukovası	134	Eğerlidağ	112
Çukurbostân	110	Eğerlikaya	176
Çukurca	87	Eğri dağı	156
Dağkapsu	135	Eğrigöz	112
Damlacık Cebeli	155	Eğrikapu	113
Darıca	87	Eğriköprü	113
Değirmenderesi	135	Elmalı	76
Delice	88	Emînönü	136
Delice	169	Emînönü İskelesi	181
Deliklitaş	110	Erikli	76

Eskihisâr	46	Güzeldere Dağları	162
Eskikaplıca	114	Güzelhisâr	47
Eskişehir	114	Hacıköyü	57
Eşbeğ	59	Hacılı	77
Eydincik	92	Halıcılar Köşkü	138
Eyne ovası	182	Halkalı	77
Eynecik	92	Hâsköy	53
EyNEGÖL	114	Hoşoğlan nehri	177
Fener bağçesi	137	Hüseyin Ağa	60
Feteköyü	56	Hüseyinovası	138
Fındıklı	76	İğrandı	170
Fındıklı	182	Ilıca	89
Gazi Köyü	137	İşıklı	78
Gedikçay	176	İki Dîvan	116
Gedikpaşa	59	İncîrli	78
Gerizler	166	İncîrli	182
Gökçesu	115	İnebâzârı	138
Gökdepe Yaylası	186	İnegöl	117
Gökdere	115	İnönü	139
Gökova körfezi	176	iskelebaşı	139
Göksu	115	İstânköy	53
Göksu	177	Kabataş	117
Gölcük	170	Kadı Yaylası	139
Göllü	77	Kadıköyü	57
Gönan	66	Kal'acık	93
Gözlükuyu	116	Kalkandelen	151
Gül Baba Karyesi	60	Kalkanlı	78
Gümüşhâne	116	Kandîlli	79
Güvercinlik	40	Kankal	67
Güzeldere	116	Kanlıbınar	118

Kanlıca	89	Karakilise	33
Kaplanlı beli	43	Karakoca	33
Kaplıkaya deresi	177	Karaköy	34
Kapudağı	140	Karaman	103
Kara Foça	30	Karamık	35
Kara Gümrük	30	Karaova	35
Kara Kadı	60	Karapınar	36
Kara Melek	34	Karataş	36
Karaağaç	27	Karbân pınarı	140
Karabağlar	27	Karesi	67
Karabaş	28	Karışdıran	100
Karabel çayı	177	Katırhânı	43
Karaburun	28	Kavak	100
Karacadağ	162	Kayacık	93
Karacalar	17	Kaz Dağı	164
Karacaören	28	Kaz gölü	141
Karaçay nehri	178	Kaz Gölü	171
Karaçubuk nehri	180	Kazova	43
Karadeniz	178	Kesegendede	61
karadepe	29	Keskin	100
Karadere	178	Keteli Dağı	157
Karadere	180	Kınık	67
Karadoruk	29	Kırkçeşme	118
Karagöl	179	Kırkgeçit	179
Karahisâr	31	Kırkkavak	118
Karahisâr Dağları	162	Kırkkilisa	118
Karakaldırım	31	Kırşehir	142
Karakayık	31	Kızılada	37
Karakeçili	32	Kızılca Musâ Dağı	163
Karakışla	32	Kızılcaabörklü	119

Kızıldape	37	Kumburgazı	144
Kızılhisâr	47	Kumkapu	120
Kızılkocalı	119	Kundakçılar	85
Kızılmsluk	37	Kurd Beli	141
Kızılormak	179	Kurdkulağı	44
Kızılöz	38	Kuruçay nehri	179
Kızkulesi	142	Kuruçeşme	120
Kiliseardı	142	Kuşadası	44
Kirazlı	79	Kuyu	167
Kirezlik	171	Kuyucak	93
Kiteli	79	Kuzguncuk	94
Kocaeli	143	Kuzuçan	68
Kocamustafâpaşa	61	Küçük Çekmece	121
Koçhisar	50	Küçük Çekmece gölü	180
Koçhisâr	44	Küçürdere	121
Koçhisâr Tuzlası	143	Levent çiftliği	145
Koçu Baba	61	Mâldepe	145
Kovukdere	119	Malkoç	69
Koylîhisâr	47	Mama Hatûn	62
Kozlu Baba	62	Munzır Baba nehri	181
Kömür	101	Nallîhân	121
Kömür Dağları	157	Narlıkapu	121
Kömürhânı	143	Nâzilli	80
Kömürx	171	Nâzlı	80
Köprü	68	Okmeydânı	145
Köprücü	85	Ortahân	122
Köprühisâr	51	Ortahisâr	48
Kubbealtı	144	Ortaköy	54
Kudurdu	68	Oruncak	94
Kudurdu Nehri	171	Osmancık	95

Ovacık	95	Soğanlı Ovası	183
Ramazanoğlu		Soğanlı Vadisi	183
Yaylası	186	Sol	70
Sabanca	90	Sorkun	70
Sabanca	172	Sovulmaz nehri	172
Saçlı Dağı	157	Söğüdcük	96
Salacak Burnu	172	Söğüt	70
Samanlı	80	Söğüt Dağları	158
Sandıklı	81	Söke Dağı	158
Sarâyburnu	52	Söke Kasabası	102
Sarı Atlı	38	Sultânönü	146
Sarıçam	39	Suluova	122
Sarıkamış	39	Sunkur içi	146
Sarılar	18	Südlüce	90
Sarrâchânebaşı	153	Sürmeli Yayla	184
Saruhan	40	Şarköyü	57
Saymazsarây	51	Şatırköyü	58
Sazak	101	Şebinkarahisâr	153
Sazlıköy	54	Şebinkarahisâr	
Seki	69	Dağları	165
Selinti	102	Tahtalu	81
Serik	69	Tapanoğlu	102
Sevindik Dede	63	Taraklı	81
Seyhân	167	Taşak Ovası	146
Sığacık Livâsı	95	Taşköprü	122
Sığla	70	Tavşanlı	82
Sırçasarây	48	Tavşanlı Cezîresi	82
Sirkeci	86	Tavukbâzarı	45
Sivrihisâr	48	Teke	71
Sivrihisâr Dağları	163	Teke	167

Tekeeli	147	Yabanova	126
Tekirdağı	147	Yalak-âbâd	126
Tersane	71	Yalınca Dağı	159
Tilkili	83	Yalnızbâğ	127
Tohtamış Dağı	158	Yalova	148
Tokat	103	Yalvaç	72
Tophâne	122	Yalvaçhisârı	52
Topkapusu	148	Yapılı	83
Toygar deposı	159	Yassıdepe	163
Tozanlı	173	Yassıören	127
Tozasar Dağı	159	Yedikulle	127
Tozkoparan	151	Yemiş İskelesi	149
Tunca	168	Yemiş İskelesi	173
Turna	168	Yene	103
Türbeli Gönlük	123	Yenehisâr	49
Uca	71	Yenibâğçe	127
Ulan Beğ	63	Yenice	91
Ulu Türkmân	123	Yenisarây	49
Ulubor	124	Yenişehir	128
Ulucaklı	83	Yerkeseği	149
Ulırmak	181	Yıldız Dağı	159
Ulukışla	124	Yoncalı Dağı	160
Unkapanı	148	Yonmataş	128
Uzun Çarsû	124	Zencîrlıkuyu	128
Üç divan	125	Zeyrekbaşı	149
Üçbucak	125	Zeytinburnu	150

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Kırıkkale’de doğdu. İlk öğrenimini Kırıkkale’de, orta ve lise öğrenimini Ankara’nın Polatlı İlçesi’nde tamamladı. 1996 yılında Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümüne girdi. 2000 yılında mezun oldu. Aynı yıl Kırıkkale’de Sulakyurt Çok Programlı Lise’de Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalışmaya başladı. 2004 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Bölümünde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Halen Kırıkkale Yıldırım Beyazıt Anadolu Lisesi’nde Edebiyat Öğretmeni olarak çalışmaktadır.

